

38. заседание

Събота, 23 февруарий 1924 г.

(Отворено отъ подпредседателя д-ръ Б. Вазовъ, въ 15 ч. 40 м.)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провери по списъка присъстващите г. г. народни представители.

Секретарь д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): (Прочита списъка. Отъ заседанието сж отсъствували следните народни представители: Алексиевъ Никола, Батоловъ Константинъ, Бояджиевъ Стефанъ, Бояджиевъ Хасанъ-ефенди, Буровъ Атанасъ, Вълковъ Петъръ, Ганевъ Венелинъ, Гроздановъ Йорданъ, Дамяновъ Владимиръ, Деневъ Панайотъ, Дилановъ Минчо, Домузчиевъ Василъ, Донсузовъ Михаилъ, Дяковъ д-ръ Цветанъ, Кабакчиевъ Христо, Казасовъ Димо, Кандуковъ Димитъръ, Караивановъ Иванъ, Ковачевъ Иванъ, Колушевъ д-ръ Недѣлко, Косовски Георги, Костурковъ Стоянъ, Лулчевъ Коста, Лъкарски Иванъ, Ляпчевъ Андрей, Маджаровъ Атанасъ, Маждраковъ Тодоръ, Мариновъ Владиславъ, Марулевъ Йосифъ, Милановъ д-ръ Кънчо, Милковски Александъръ, Минковъ Миланъ, Митовъ Генко, Миханловъ Христо, Мошчевъ Борисъ, Мочуровъ Велико, Начевъ Владимиръ, Недѣлковъ Лачо, Нейковъ Димитъръ, Николовъ Върбаилъ, п. Николовъ Марилъ, Пастуховъ Кръстю, Пехливановъ Костадинъ, Поповъ Георги, Робевъ Йосифъ, Савовъ Николай, Славейковъ Христо, Славовъ Крумъ, Сребърниковъ Никола, Стефановъ Велико, Стойчевъ Пендо, Стояновъ Харалампъ, Страшимировъ Тодоръ, Теодоровъ Тодоръ, Цанковъ Асенъ, Чернококовъ Георги и Шивачевъ Георги)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Пожеже има повече отъ законното число присъстващи, отварямъ заседанието.

Както виждате, г-да, ние много късно почваме заседанието и на това трѣбва да се тури единъ край. Азъ считамъ за нужно да взема следующата мѣрка, която смѣтамъ, че всички ще я одобрите, а именно: следъ като се прочете списъкътъ и се направи проверката на присъстващите г. г. народни представители, въ 4 ч. следъ обѣдъ списъкътъ да се изпраща при г. ковчежника и следъ това по-нататъкъ нѣма да се позволяватъ никакви разписвания, освенъ съ разрешението на председателя, който ще дава разрешение, ако намѣри извинението за оправдателно.

А. Урумовъ (д. сг): Оставете тѣзи работи; ние не можемъ да се занимаваме съ такива работи.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля Ви се. Сега часътъ е 4, а ние трѣбваше да започнемъ работата си въ 2½ ч. следъ обѣдъ.

П. Палиевъ (д. сг): Не е туй средството да ни принудите да идваме по-рано.

А. Урумовъ (д. сг): Това е празна работа. Вие, г. председателю, понижавате достойнството на народното представителство. Оставете се отъ тази мѣрка.

С. Мошановъ (д. сг): По се упежаватъ тия, които идватъ въ 4 ч.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Председателството е разрешило отпускъ по важни домашни причини на следните г. г. народни представители:

На г. Петъръ Пенчевъ — 6 дни;

На г. Цанко Деликоцевъ — 3 дни;

На г. Минчо Дилановъ — 7 дни;

На г. Господицъ Терзиевъ — 5 дни;

На г. Иванъ Тодоровъ — 10 дни;

На г. Стоянъ Костурковъ — 4 дни;

На г. Никола Алексиевъ — 2 дни и

На г. Харалампъ Стояновъ — 1 денъ.

Съобщавамъ на г. г. народните представители, че отъ Министерството на народното просвѣщение е постъпило предложение за одобряване международната конвенция за преследване разпространението и търговията съ безправствени издавания, приета на 12 септември 1923 г. въ Женева отъ Международната конференция.

Отъ Министерството на финансите — законопроектъ за давлостния срокъ на държавните съкровищни бонове.

Това предложение и този законопроектъ ще ви бъдатъ развадени и следъ това ще се поставятъ на дневенъ редъ.

Г. г. народни представители! Съгласно чл. 25 отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание, председателството е длъжно да съобщава имената на отсъбни членове, които отсъствуватъ отъ комисиятъ. Засега мога да ви съобщя само следното. На 20 февруарий 1924 г. отъ комисията по Министерството на финансите, при разглеждането на законопроекта за Българската народна банка, сж отсъствували безъ причина г. г. Георги Шивачевъ, Иванъ Горбановъ, Асенъ Цанковъ и Петко Петковъ, а отъ комисията по Министерството на правосъдието на 8 февруарий 1924 г., при разглеждане законопроекта за отмишнение закона за допитване до народа за виновността на министрите отъ кабинета Иванъ Ев. Гешовъ и др., сж отсъствували г. г. Александъръ Христоу и Александъръ Сталийски. По другите комисии нѣма редовни протоколи, затова не мога да ви дамъ сведения, както съмъ задълженъ съгласно чл. 25 отъ правилника. Моля г. г. докладчиците на комисиятъ да държатъ протоколи, въ които да отбелжаватъ отсъствието на членовете, както се иска по правилника.

Има думата г. министърътъ на външните работи и на позвъданията.

Министъръ Х. Калфовъ: Г. г. народни представители! На 15 т. м. г. Казасовъ подаде оставка и възъ основа на това г. министър-председателътъ съ докладъ отъ 18 т. м. поднесе на Негово Величество Царя решението да бъде освободенъ г. министъръ Казасовъ отъ управлението на Министерството на желѣзниците, пошитъ и телеграфите и да бъде патоваренъ съ управлението на същото министерство министърътъ на земледѣлието и държавните имоти г. Янаки Молловъ.

Съ указъ № 5 отъ 20 т. м. се пзвършва тази промѣна. Текстътъ на указа е следния: (Чете)

„По предложението на нашия председател на Министерския съветъ, министъръ на народното просвѣщение, представено намъ съ доклада му отъ 18 февруарий тек. година подъ № 312, послаловихме и постановяваме:

„1. Да приемемъ оставката на министра на желѣзниците, пошитъ и телеграфите г. Д. Казасовъ и да възложимъ управлението на Министерството на желѣзниците, пошитъ и телеграфите на министра на земледѣлието и държавните имоти г. Янаки Молловъ.

„2. Изпълнението на настоящия указъ възлагаме на нашия председател на Министерския съветъ, министъръ на народното просвѣщение.

„Издаденъ въ гр. София на 20 февруарий 1924 г.“

Подписахъ собственоръчно: „Борисъ III“.

Приподписахъ: „Председателъ на Министерския съветъ и министъръ на народното просвѣщение: Ал. Цанковъ“, и зарегистриранъ съ държавния печатъ на 21 февруарий т. г. подъ № 974.

И. Симеоновъ (д. сг): Комунистите нѣма ли да Ви ржкопѣскаатъ, г. министре?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Пристъпваме къмъ разглеждане първата точка отъ дневния редъ: второ

четене на законопроекта за отмянене на закона за допитване до народа за вписаността на министрите от кабинетитъ Иванъ Ев. Гешовъ и др.

Моля г. секретаря да го докладва.

К. Кънчевъ (д. ст): Г. министърът на правосъдието съобща, че разглеждането на законопроекта ще стане безпредметно.

Министъръ Р. Маджаровъ: Щомъ законопроектът е туренъ на дневен редъ, нѣмамъ нищо противъ той да ми се

К. Кънчевъ (д. ст): Обаче не ми е съобщено, че ще ми се. Стана дума, че ще бъде докладванъ, но не ми е съобщено.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Ако обичате, г. Кънчевъ, докладвайте законопроекта — той е безъ измѣнение.

К. Кънчевъ (д. ст): Не съмъ готовъ съ доклада.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Г. г. народни представители! Този проектъ се разглежда въ комисията по Министерството на правосъдието. Тамъ призовахме, казахме се и найсетне трѣбваше да питаме г. министра на правосъдието за неговитъ намѣрениа, понеже тогава той не присъствуваше въ комисията. Г. министърът на правосъдието по телефона заяви, че не му е възможно да дойде, струва ми се, поради една работа, която била неотложна.

Министъръ Р. Маджаровъ: Понеже участвахъ въ комисията по преработване на закона за трудовата поземелна собственост, която работа е по-важна отъ този законопроектъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): И той по телефона каза на г. председателя на комисията по Министерството на правосъдието, че той счита днесъ този въпросъ за безпредметенъ, понеже е готвилъ единъ проектъ за закони въобщо, които трѣбвало да бъдатъ отменени. При това положение комисията като взе предъ видъ, че този въпросъ не се поставя отъ правителството — а проектътъ е неговъ — не продължи разискванията. Така ли бѣше, г. Кънчевъ?

К. Кънчевъ (д. ст): Да, спрѣхме разискванията.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Ние спрѣхме разискванията. Ние можехме да отидемъ още по-нататъкъ, но знаехме, че докладчикътъ ще бъде г. Кънчевъ, който, разбира се, ще докладва единъ проектъ, едно измѣнение, една творба на комисията. И азъ съмъ изненаданъ днесъ отъ това, че този докладъ се представя, следъ като правосъдната комисия въ пълния си съставъ тогава е присуствувала разглеждането на този въпросъ. Азъ за себе си считамъ, че този въпросъ може да се третира като неокончателно разгледанъ. И ако г. докладчикътъ ви казва, че той не е подготвенъ да се яви тукъ предъ васъ, затуй защото той не е зналъ, че ще се докладва...

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Ама има докладъ, г. Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Не е така, г. Председателю. — азъ моля г. министра на правосъдието да се съгласи да се отложи разглеждането на тая точка отъ дневния редъ.

В. Молловъ (д. ст): Има докладъ напечатанъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Снощи вие, г. г. народни представители, приехте да бъде сложенъ законопроектътъ на дневен редъ за днесъ.

Н. Падаревъ (д. ст): Г. председателю! Понеже се прави въпросъ, азъ моля да се прочете протокола на комисията — той е въ преписката и той ще ни освѣтли.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министърът на правосъдието.

Министъръ Р. Маджаровъ: Това, което съобща г. д-ръ Джидровъ, отговори на истината. Вѣрно е, че азъ бѣхъ

заетъ въ комисията по преработване на закона за трудовата поземелна собственост и не знаехъ, че комисията по Министерството на правосъдието ще бъде свикана тогава; затова помолихъ ако може той въпросъ да бъде отложенъ. Но сега прочетохъ, че комисията е държала своя протоколъ. Както по-рано, при първото четене на законопроекта, така сѣщо и сега съобщавамъ, че въ министерството се готви законопроектъ за министерската отговорност, за даване министрите подъ съдъ, въ който законопроекта, венчии клаузи, които противоречатъ на принципа, който тамъ се възира — а именно, че коронитѣ съдици, и то висшиятъ коронни съдици, ще трѣбва да съставятъ съда — ще бъдатъ отменени въ процесуалната частъ; безспорно въ него законопроекта ще бъдатъ отменени и тѣзи постановления отъ закона, които сѣ предвидени тукъ въ прочетения вече на първо четене законопроектъ. Азъ нѣмамъ нищо противъ, ако се отложи въпросътъ докато се представи законопроектътъ, който въ най-скоро време ще бъде представенъ, или да се приеме този законопроектъ, който не противоречи на работата, която става въ министерството. Понеже комисията е държала протоколъ, нека се прочете.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Азъ казвамъ, като членъ на комисията, че спрѣхме работата.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Положението е такова: има докладъ отъ комисията, която внесе законопроекта безъ измѣнение.

Д. Нейковъ (с. д): Кой е редактиралъ протокола? Ето докладчика! (Сочи К. Кънчевъ)

В. Молловъ (д. ст): Председател на комисията е г. Фаленхехтъ.

Д. Нейковъ (с. д): Защо отминавате така набързо?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля Ви се, г. Нейковъ. Азъ съмъ длъженъ да докладвамъ на Събраниято следното: има докладъ на комисията, който ще се прочете. Азъ не питахъ кой е правилъ доклада, а натоварихъ г. секретаря да го прочете, но, ако обича г. Кънчевъ, да дойде той да го прочете.

К. Кънчевъ (д. ст): Азъ не бѣхъ секретаръ на комисията, а такъвъ бѣше г. Бурмовъ и той е написалъ протокола. Моето име се спомена като докладчикъ. Тѣй че протоколътъ е на г. Бурмова.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Азъ не виждамъ какъ ще можемъ да излѣземъ отъ това положение, понеже комисията е представила своя протоколъ.

В. Молловъ (д. ст): Има взето решение и редактиранъ протоколъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Г. докладчикътъ, натоваренъ отъ комисията, ви казва: азъ не съмъ уведоменъ азъ протоколъ не съмъ писалъ. Формално е написанъ единъ протоколъ отъ секретаря, но трѣбва да се съобщи на докладчика, затуй защото ние искаме по този въпросъ да има единъ докладчикъ, членъ на комисията по Министерството на правосъдието, а не искаме да се чете отъ секретаря на Народното събрание, да се протоколира и да се дебатира. Ние искаме да се развиятъ дебати въз основа на единъ докладъ, който ще се направи отъ специаленъ членъ на правосъдната комисия — г. Кънчевъ. Това е напето гледище. И понеже г. Кънчевъ казва, че не му е съобщено, ще трѣбва да отложимъ въпроса, тѣй като и г. министърътъ се съгласява.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Или Тодоровъ.

И. Тодоровъ (д. ст): Г. г. народни представители! Отъ това, което каза г. Джидровъ, и отъ това, което каза г. Кънчевъ, азъ разбирамъ, че въ комисията по Министерството на правосъдието не е ликвидиралъ въпросътъ, и затова нека се съгласимъ да се повърне проектътъ палово въ комисията.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има докладъ на комисията. — Има думата народниятъ представителъ г. Ванко Георгиевъ.

В. Георгиев (д. ст.): Г. г. пародни представители! Въ комисията въпросът се разгледа и реши окончателно. Комисията има свой протоколъ съ окончателно решение на въпроса. Той не е отложенъ. Ако се върне папОВО въ комисията, ще се върне пакъ така, както е приетъ отъ комисията, безъ измѣнение.

Председателстваващ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г-да, въпросътъ с изчерпанъ.

Моля г. секретаря да прочете доклада.

Секретарь д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. ст.): (Чете)

„ПРОТОКОЛЪ

Днесъ, 8 февруарий 1924 г., комисията по Министерството на правосъдието на XXI общоимено пародно събрание, първа редовна сесия, . . .

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Стана ли гласуване, г. Георгиев?

В. Георгиев (д. ст.): Да.

Председателстваващ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г-да, послушайте доклада на комисията.

Секретарь д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. ст.): (Продължава да чете) . . . „въ присъствие на членовецъ на същата: д-ръ И. Фаденхехтъ, И. Каранджуловъ, Т. Думановъ, К. Къичевъ, В. Георгиевъ, Н. Бурмовъ и И. Лъварски и въ отсъствие на А. Христовъ, Ц. Пушешковъ, И. Тодоровъ и А. Сталийски, сложил на разглеждане миналия на първо четене законопроектъ за отмѣнение закона за допитване до народа за виновността на министритъ отъ кабинета на Ив. Ев. Гешовъ (16 мартъ 1911 г. до 1 юний 1913 г.), Д-ръ Ст. Даневъ (1 юний 1913 г. до 4 юний 1913 г.) и Ал. Малиновъ (отъ 21 юний 1918 до 18 октомврий 1918 г.) и пр.

„Комисията следъ обстоятелни дебати намира, че законопроектътъ трѣбва да остане въ смъцна видъ безъ измѣнение, както е внесенъ отъ респективния министъръ.

„На основание на което реши да се докладва въ Народното събрание, безъ измѣнение, на второ четене законопроектъ за отмѣнение закона за допитване до народа за виновността на министритъ отъ кабинета на Ив. Ев. Гешовъ (16 мартъ 1911 г. до 1 юний 1913 г.), д-ръ Ст. Даневъ (1 юний 1913 г. до 4 юний 1913 г.) и Ал. Малиновъ (отъ 21 юний 1918 г. до 18 октомврий 1918 г.) за обявенитъ и воденитъ войни и за последвалитъ ги катастрофи презъ 1912—1913 години (брой 160 отъ 17 октомврий 1922 г. на „Държавенъ вестникъ“) и закона за измѣнение и допълнение на закона за сждане и наказание виновницитъ за народната катастрофа (брой 256 отъ 15 февруарий 1923 г. „Държавенъ вестникъ“).

„Натоварва народния представителъ К. Къичевъ да докладва на второ четене горния законопроектъ съ добавка, че законитъ, чийто измѣнения се искатъ съ него, сж антиконституционни (чл. чл. 74, 75 и 155 отъ конституцията на Българското царство).

Председателъ: Д-ръ И. Фаденхехтъ.

Секретарь: Н. Бурмовъ.

Това е протоколътъ на комисията.

Председателстваващ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Къичо Къичевъ.

К. Къичевъ (д. ст.): Г. секретарьтъ не е съгласенъ за нужно да впише въ протокола това, което става въ комисията. Въ последния моментъ, когато да се посочи името на докладчика, казваха сс и други имена, но се спрѣха на моето име. Въ последния моментъ г. Фаденхехтъ, като председателъ на комисията, взема телефона и намѣри г. министра на правосъдието и му съобщилъ какво решение сме вземали, обаче г. министърътъ на правосъдието отговори: „Говя такъвъ и такъвъ законопроектъ — както ви съобщилъ и тука — този законопроектъ става безпредметенъ“. При туй положение, казвамъ, нѣма какво да решаваме. Просто се получи едно суспендиране на решението на комисията,...

К. Николовъ (д. ст.): Кой може да го суспендира?

К. Къичевъ (д. ст.): . . . и заради туй азъ не излизамъ съ докладъ, тъй както трѣбваше да изпълня длъжността си. Сега излиза, че азъ манипулирамъ на задълженията си

като докладчикъ. Получи се много неудобно положение: докладчикътъ трѣбва да изнесе разсъжденията, които сж станали въ комисията, а той не е предупреденъ.

В. Молловъ (д. ст.): Нѣма нищо.

К. Къичевъ (д. ст.): Ако Камарата се задоволи съ този протоколъ, добре, тъй като азъ ще мога да изляза съ никакъвъ докладъ.

К. Николовъ (д. ст.): Формално г. министърътъ тукъ отегля ли си законопроектъ?

Председателстваващ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Въпросътъ е изчерпанъ. Моля г. секретаря да прочете законопроектъ.

Секретарь д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. ст.): (Чете)

„ЗАКОНЪ

за отмѣнение закона за допитване до народа за виновността на министритъ отъ кабинета Иванъ Ев. Гешовъ (16 мартъ 1911 до 1 юний 1913 г.), Д-ръ Ст. Даневъ (1 юний 1913 до 4 юний 1913 г.) и Александъръ Малиновъ (отъ 21 юний 1918 до 18 октомврий 1918 г.) за обявенитъ и водени войни и за последвалитъ ги катастрофи презъ 1911—1913 и 1918 години (брой 160 отъ 17 октомврий 1922 г. на „Държавенъ вестникъ“), и закона за измѣнение и допълнение на закона за сждане и наказание виновницитъ за народната катастрофа (брой 256 отъ 15 февруарий 1923 г. „Държавенъ вестникъ“).

Председателстваващ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. д-ръ Петъръ Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): (Отъ трибуната) Г. г. пародни представители! Азъ много съжалявамъ, че не се уважил искането да се отложи второто четене за другъ денъ, отъ което нито парламентаризмътъ ще пострада, нито визиралитъ лица ще бъдатъ поставени въ по-тежко положение, но ще спечели единъ редъ, който ще свидетелствува за едно издигнато съзнание. Въ комисията се повдигна единъ голѣмъ въпросъ, а именно: дали той законопроектъ е антиконституционенъ и на това основание ли ще трѣбва да се отмени отъ днешното Народно събрание? Азъ не отричамъ правото на никого да приеме едно законоположение за антиконституционно и да поддържа възгледа, че антиконституционнитъ закони нѣматъ право на съществуване нито 24 часа. Азъ самъ никога не съмъ искалъ България да има антиконституционни закони, но съгласете се съ мене, г-да, че въпросътъ, дали една норма е антиконституционна, не е въпросъ, който може да се реши съ изгласване дори и отъ Народното събрание. Защото Народното събрание е Народно събрание вчера и днеска, но вчера е имало друго болшинство, а днесъ има съвременно друго болшинство. Не може едно болшинство днесъ да говори за минало болшинство, че е създадо противоконституционни закони и само отъ това да се създаде аргументъ противъ единъ законъ, че е антиконституционенъ, защото утре, г-да, ще дойде друго болшинство, и известна частъ отъ мѣрнитъ, които ще гласувате — щомъ въпросътъ се решава съ едно болшинство — то може да ги обяви за антиконституционни и да ги отмени. Не се печели нищо за правото, за държавния порядъкъ и за парламентаризма да се мотивира така предъ единъ Парламентъ, който решава въпроситъ съ болшинство, и за състава на който парламентъ има конституционно разпореждане: народниятъ представителъ да бъде грамотенъ и да действува по съвестъ. Азъ казвамъ: този въпросъ вне погрѣшно го поставяте предъ една Камара. И азъ не желая да има такъвъ мотивъ народното представителство, когато ще решава този въпросъ. Мислятъ че този мотивъ стои въ съобразителната частъ на предложението на г. министра, не бихъ искалъ народното представителство тъкмо по туй въпросъ — по моето мнение много безсмисленъ въпросъ — по единъ законъ изигралъ ролята си, по единъ законъ вече осъществивенъ отъ който оставатъ много малки остатъци, . . .

В. Молловъ (д. ст.): Да, но тѣ сж най-тежкитъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): . . . тъкмо по този въпросъ, казвамъ, да се явя въ Парламента и да каже: отмилямъ този законъ, който е създадалъ толкова много терзания на

хората, като го обявявамъ за антиконституционенъ. Г. г. народни представители! Като подчертавамъ несправилниятъ начинъ, по който се процедурира въ Парламента, като обръщамъ вниманието ви на некомпетентията на Парламента да разрешава такива държавноправни, юридически въпроси...

В. Молловъ (д. ст.): Ами само Народното събрание може да ги решава, г. Дзидировъ, само то. Вашиятъ конгресъ ли ще ги решава?

Х. Баралиевъ (с. д.): Търнете други мнения. Това не е урядъски въпросъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г. Баралиевъ.

Д-ръ П. Дзидировъ (с. д.): Г. г. народни представители! Г. Молловъ ме пресича и казва, че само Народното събрание може да решава такива въпроси. Този възгледъ на г. Молловъ не почива на никакво основание.

В. Молловъ (д. ст.): Кажете, кой ги решава?

Д-ръ П. Дзидировъ (д. ст.): Азъ мога да ви кажа само едно, че Народното събрание създава всъщности закони...

Нѣкой отъ сговориститѣ: А не може да ги отгъбява!

Д-ръ П. Дзидировъ (с. д.): ... то създаде тоя законъ, който вие днесъ отгъбявате, по вие не можете да поставите тоя въпросъ на Парламента: конституционенъ ли е или не е тоя законъ? Нѣма да намърите никъде подобни работи. Това не отива правото на Парламента да създава закони, каквито намира за добре, като народното представителство посп само публична, политическа сговорностъ, но не занимаватъ Парламента съ въпроси, не отваряйте вратата за въпроси, които иматъ голѣмъ общественъ характеръ. Ами утре вие можете да се силаете на това решение и да кажете: понеже тоя Парламентъ не търпи нищо антиконституционо и понеже по мнението на болшинството единъ законъ е антиконституционенъ, слате да видимъ сега кои закони отъ наше политическо гледище не ни харесватъ, да ги обявимъ за антиконституционни и да ги унищожимъ на това основание.

Д. Бошняковъ (д. ст.): Нищо подобно; това е само една адвокатщина.

Д-ръ П. Дзидировъ (с. д.): Мотиви може да се намиратъ въ общественото мнение, може единъ министъръ да излизе съ такива мотиви, но, споредъ мене, Парламентътъ не е длъженъ да излиза и не трѣбва да излиза съ такива мотиви. Ще трѣбва, г-да, да направимъ сега единъ изпитъ тукъ, да посочимъ Стоянъ и Драганъ отъ народното представителство, които да ви кажатъ, защо тоя законъ е антиконституционенъ.

С. Мошановъ (д. ст.): Къде се правятъ тия изпити, въ кой Парламентъ?

Д-ръ П. Дзидировъ (с. д.): Азъ съмъ убеденъ, че въ тоя Парламентъ вѣроятно само 5 души отъ народното представителство знаятъ за какво се отнася, и тия 5 души отъ народното представителство ще носятъ отговорността за решението на цѣла една Камара.

С. Мошановъ (д. ст.): Това е заключение „дому Парламента“, понеже само 5 души разбиратъ отъ закони.

Д-ръ П. Дзидировъ (с. д.): Г. г. народни представители! Азъ не искамъ да направя впечатление, че се явявамъ защитникъ на закона за референдума.

В. Молловъ (д. ст.): Такавъ сте!

Д-ръ П. Дзидировъ (с. д.): Азъ говорихъ противъ тоя законъ отъ името на нашата парламентарна група отъ тая трибуна и го обявихъ за единъ партизански законъ, който стои подъ всѣка критика. И ако трѣбва да се отгъбни тоя законъ, ако има основание да се отгъбни, но процедурата, предписана отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание и конституцията, ще искате отгъбението му, а не така. Но правосъдната комисия, която решава въпроситъ съ болшинство, следъ единъ споръ по тоя въпросъ, дали тоя

законъ е антиконституционенъ, ви представи за докладчикъ г. Кънчевъ, за да мотивира предъ васъ антиконституционността на закона, а г. Кънчевъ да се яви днесъ и да казва: „Ние суспенсирахме работата на правосъдната комисия. Протокола не го довършихме, министърътъ на правосъдието ни спрѣ, очаквахме неговото съгласие, преди да вземемъ решение, ние искахме него да питаме, и поспе той не дойде, следъ неговия отказъ да дойде, ние не вземахме никакво решение по-нататъкъ“, и когато ви се представятъ тия данни, вие да бързате...

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Дзидировъ! Има протоколъ на комисията.

Д-ръ П. Дзидировъ (с. д.): Какво значи протоколъ на комисията? Това значи секретарътъ да напише протоколъ за това, което е станало въ комисията.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Не може така да се дискредитира комисията.

Д-ръ П. Дзидировъ (с. д.): Второ, г. Кънчевъ каза: „Азъ не съмъ готовъ“...

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Не е прието да се разправя какво е станало въ комисията; това не е допустимо въ единъ Парламентъ. Не могатъ да се препаятъ тукъ препията, които сж станали въ комисията.

Д. Нейковъ (с. д.): Работата на комисията не е тайна, г. председателю. Ние се интересуваме отъ нея; ние искаме да знаемъ какъ е действувала и процедурирала тя.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Вие не може да се интересувате какво сж говорили членоветъ на комисията помежду си. Ето нейния докладъ, можете да го критикувате. Но какво сж говорили тамъ между четирѣ стѣни, това не може да интересува Събранието, защото пѣма кой да ви опровергава.

Х. Христовъ (с. д.): Тази работа ще я пишете въ в. „Миръ“; тукъ не минава.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Христовъ! Азъ съмъ длъженъ да прилагамъ правилника.

Х. Христовъ (с. д.): Не можете да ограничавате свободата на единъ народенъ представител да казва какво е говорено въ комисията и какво е говорено вънъ. Тѣй не минаватъ тѣви работи.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Азъ съмъ длъженъ да заявя, че излизате извънъ границитъ на правилника.

Д. Нейковъ (с. д.): Не се съгласявамъ съ Вашето тълкуване, г. председателю.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Нѣма пузда отъ вашето съгласие; има парламентаренъ редъ.

П. Аленковъ (с. д.): Защо тогава не изгълбявате решението на комисията — докладчикътъ да докладва?

Д-ръ П. Дзидировъ (с. д.): Второ нѣщо, на което искамъ да обърна внимание, г-да, е това, че за правосъдната комисия въпросътъ не бѣше тѣй лекъ, че ханде да мине. За известни народни представители тоя може да е много лекъ, но за правосъдната комисия, която заседава тогава, ми се струва, до 12½ ч. тоя въпросъ е единъ принципиаленъ въпросъ и тя намѣри за добре, за осветление на народното представителство и на обществото, да патовари единъ свой членъ, който да направи докладъ на комисията. Когато тоя докладчикъ, назначенъ отъ комисията, ви заявява, че е неподалѣкъ отъ поставянето на въпроса на дневенъ редъ — защото не може по другъ начинъ да се поставя на дневенъ редъ, освенъ чрезъ предаванетоъ докладъ отъ комисията на оюротъ на Народното събрание, което оюро да го представи за туряне на дневенъ редъ и че тукъ е станало предаване на докладъ безъ знаието на комисията и безъ знаието на назначения отъ самата комисия докладчикъ...

П. Петровичъ: (д. ст.): Дневниятъ редъ бѣше обявенъ вчера.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Г. Петровицъ! Вне мислите, че това е безъ значение ли?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Недейте подозира бюрото въ нѣкава задна мисълъ.

Д. Нейковъ (с. д): Ние искаме да знаемъ тѣзи подробности.

А. Сталийски (д. ст): Може ли единъ депутатъ да казва, че не знае дневния редъ? Докладчикъ да казва, че не знае, какво докладчикъ е туренъ на дневенъ редъ!

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Г. г. народни представители! Когато г. Кънчевъ ви каза: „Азъ съмъ изнепадамъ и не съмъ готовъ“, азъ не зная защо бързате днесъ да разрешите този въпросъ. Не можете ли въ понеделникъ или въ вторникъ да се разрешатъ?

В. Молловъ (д. ст): Можеше.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Снощи е туренъ на дневенъ редъ, когато г. докладчикъ не е билъ тукъ да ви даде освѣтление. Днесъ е събота, гледайте прошения, гледайте други въпроси, на които ние сме свикнали да се гледатъ въ събота, но недейте поставя въпроси, които засѣгатъ личности, които ние тоже не искаемъ да се турятъ подъ кавити и да е усроби.

Г. г. народни представители! Законътъ, по който бързате днесъ, е единъ законъ безъ съдържание, единъ партизански, ще кажа азъ, единъ безобразенъ законъ на Стамболійски, който повика българския народъ да каже дали сж виновни един-кои си кабинети, който поисква отъ българския народъ да направи единъ съдия, безъ този съдия да може да чуе страшиятъ, безъ да може да се добере до доказателствата, да проучи въпроса. Това, очевидно, бѣше единъ партизански законъ. Но тоя законъ какво постановява? Едно — да се пита народътъ виновни ли сж или не сж, второ — да се задържатъ министритъ, и трето — да се турятъ подъ заповоръ тѣхниятъ имотъ. Това сж тритъ положения. Тоя законъ се изпълни, казвамъ азъ.

В. Молловъ (д. ст): Не се е изпълнилъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Народътъ каза виновни ли сж, не сж ли виновни — една присѣда, безъ кавити и да е юридическа стойностъ, една припудена присѣда, бихъ казалъ азъ, която нѣма никакво значение за действителната отговорност на господата, за които се положилъ въпросътъ.

Господата бѣха арестувани, но тѣ сж пуснати днесъ; да бъдатъ пуснати ние сте власни веѣки моментъ да постановите — и днесъ, и утре. Остава едно единствено, което още лежи по тоя законъ, а именно, че по тоя законъ стои единъ заповоръ върху имотитъ на тия хора, който трѣбва да се махне. И таястина, щомъ като тѣ сж дадени подъ съдъ, щомъ като самиятъ законъ за референдумъ не ни харесва, щомъ като не е правилна и законна процедурата за привличането на тия хора подъ отговорностъ, очевидно, ние можете съ едно предложение това да го махнете. Стоили сж цѣла година, година и половина подъ запрещение имотитъ на г. г. бившиятъ министри, и днесъ, въ събота, неделя и понеделникъ не могатъ да стоятъ!

В. Молловъ (д. ст): Може, може.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Тая бързина прави поиритно впечатление.

Г. г. народни представители! Нѣма нужда да мотивирате вога си противъ тоя законъ на Стамболійски съ това, че той е противоконституционенъ. Това не е нужно. Единъ партизански законъ, единъ законъ, който се създаде съ единствената целъ за мъсть, такъвъ законъ въ веѣки моментъ може да бъде премахнатъ отъ насъ, не защото има нѣщо да се изпълнява, но заради туй, защото тоя законъ не трѣбва да съществува въ сборникитъ на законитъ. И такава едно предложение го разбирамъ, то ще си дойде по реда; такава предложение нѣма да предшествува въпроси отъ по-живненъ характеръ, кавито имаме и кавито още не сж дошли за разрешение отъ Народното събрание.

Ето защо азъ, като членъ отъ правосъдната комисия, не одобрявамъ начина, по който стана докладването на този законопроектъ. Съжалявамъ, че ние не допуснахме докладчика да изпълни задачата, за която е натоваренъ отъ правосъдната комисия.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Никой не му е запретило, г. Джидровъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Тоя каза, че не е готовъ. — Необяснима ми е, г-да, бързината ви по тоя законъ и считамъ, че мотивитъ, които ние поставяте като мотиви да възвѣстатъ въ вашето съзнание, сж мотиви преди всичко спорни, защото не веѣки антиконституционенъ законъ ние сте помислили да премахвате, или имате намѣрение да премахвате. Каква е тая бързина съ поставянето на разглеждане тоя безсмисленъ законъ, щомъ той е противоконституционенъ?

Г. Т. Пѣвъ (д. ст): Отъ м. септември е внесена. Никаква бързина нѣма.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Нѣмате ли друга работа, щатамъ азъ? Не е желателно за въпроси, които нѣматъ съдържание, драги господине, така да се бърза, ние ще трѣбва да поставяте други въпроси. Бързината я чувствавамъ азъ — тя засѣга личности. Азъ нѣмамъ нищо противъ тия личности, но отъ разположенето на личноститъ не трѣбва да се обуслави бързината въ работата на единъ Парламентъ. Това е правило, което трѣбва да запомните, г-да. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитъ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Ванко Георгиевъ.

В. Георгиевъ (д. ст): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ твърде много съжалявамъ, че нѣкои работи, които ставаха въ комисията, ще трѣбва да се внесатъ и тукъ, и да се внесатъ въ такава форма, че да започнемъ единъ другъ да се обвиняваме, това истина ли е или не е истина.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни) Моля, г. Георгиевъ, това нѣма нищо общо съ въпроса.

В. Георгиевъ (д. ст): Само за обяснение.

Д. Нейковъ (с. д): Сакънъ!

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Докъде ще отидемъ, ако вземемъ да разправяме кой какво е казалъ въ комисията? Това не е прието.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Това не е тайна.

В. Георгиевъ (д. ст): Г. г. народни представители! Този законопроектъ се разгледа въ комисията и по него се взе решение и се опредѣли докладчикъ. Но следъ като се взе решение и се опредѣли докладчикъ, г. председателитъ на комисията поговори по телефона съ министъ на правосъдието, който каза, че възнамява да внесе и другъ законопроектъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Защо г. председателитъ на комисията трѣбваше да говори съ г. министъ?

В. Георгиевъ (д. ст): Защото не зная кой съобщилъ, че и министърътъ е искалъ да си даде мнението по тоя въпросъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Ха! То е другъ въпросъ.

В. Георгиевъ (д. ст): И министърътъ каза: „Азъ възнамявамъ да внеса единъ по-общъ законопроектъ“. Комисията, обаче, взема своето решение и натовари г. Кънчева да докладва законопроекта, но г. Кънчевъ не е билъ, види се, предизвестенъ, не е билъ готовъ и не можа да го докладва. Това, обаче, не опорочава решението на комисията и не говори, че комисията нѣма свое решение. Вѣрно е, че г. Джидровъ, както въ комисията, така и тукъ поддържа единъ въпросъ, който е въпросъ на мотивъ, не е въпросъ на решение. Г. Джидровъ, обаче, и въ комисията — азъ и тукъ забелѣвахъ това — не бѣше противъ законопроекта, който се дабятара. По законопроекта, който се дабятара, въ комисията, никой не се произнесе противъ. Тамъ се повдигна само единъ въпросъ: за основание на кой мотивъ трѣбва да се отгѣни този законъ? И понеже се повдигна въпросъ предъ комисията, че законътъ трѣбва да се отгѣни затуй, защото е противоконституционенъ, въ връзка съ тоя въпросъ се повдигна веднага и другъ въпросъ: само този ли законъ е антиконституцио-

погъ, не е ли самият закон за катастрофата антиконституционен? По този въпрос станаха голъми спорове въ комисията и въ края на краищата болшинството на комисията реши, докладчикът да заяви предъ Камарата, между другото, че законът се отменява и затуй, защото е противоконституционен.

Но, между другото, независимо отъ противоконституционния характеръ на закона за допълнение закона за катастрофата, има, обаче, много възки и силни мотиви, които говорятъ за необходимостта да бъде той отмененъ. Не е само последствието, който тежатъ върху отменени личности и които трѣбва да каратъ Камарата да отмени този законъ; но важното е самият фактъ за неговото съществуване. Самият законъ, като единъ актъ на бившето Народно събрание, трѣбва да се отмени, защото той е вреденъ всичко единъ актъ на голъма и безогледна партизанщина. Този законъ е гласуванъ следъ септемврийскитѣ събития въ 1922 г., гласуванъ е, за да узакони абсолютно незаконнитѣ действия на кабинета на Стамболийски, които по решение на Министерския съветъ арестува хора, постави ги въ затворитѣ, разкарва ги, турна имъ запоръ на имотитѣ, и Министерскиятъ съветъ се постави въ положението на съдебна инстанция и действуваше като такава. Това пѣщо е абсолютно беззаконие. И за да узакони това беззаконие, Стамболийски внесе въ Камарата този законъ за допълнение закона за катастрофата, съ който законъ той парича престъпни деяния, които презъ 1912/1913 и 1918 г. никой не е смѣталъ за престъпни. Но това той направилъ, за да може да гони своитѣ политически противници. И този законъ, който ние сега отменяваме, е единъ законъ за преследване политическихъ противници, единъ законъ, срещу който е била цялата опозиция тогава, частъ отъ която и сега е опозиция тукъ. Но, видн се, има едно противоречие между нея, като опозиция тогава, и между нея, като опозиция сега.

Х. Баралиевъ (с. д): И сега Джидровъ заяви, че е противъ закона, но Вие го цитирахте друго-яче.

В. Георгиевъ (д. сг): Азъ ви казвамъ, че ако мотивътъ за отменението на този законъ е, че той е противоконституционенъ, върно е, че и въ комисията се изтъква, че той е противоконституционенъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Изтъква се!

В. Георгиевъ (д. сг): Изтъква се, и се патовари докладчикътъ да заяви, че законътъ се отменява между другото и защото е антиконституционенъ. Това се каза на докладчика да го заяви тукъ. Но че е антиконституционенъ, въ този споръ може ли да има, г-да? И двамы може г. Джидровъ тукъ да поддържа, че този законъ не е антиконституционенъ, ами е единъ законъ, който се гласува презъ 1922 г., за да парича престъпни деяния такива, които презъ 1912 г. никой не е смѣталъ за престъпни.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Азъ мисля, че той не е антиконституционенъ. Той може да не е правъ, може да е ретрограденъ, може да не заслужава внимание, но не е антиконституционенъ.

В. Георгиевъ (д. сг): Съгласно конституцията, г. Джидровъ, всѣки може да бъде съденъ за престъпни деяния, които по законитѣ сж наречени престъпни, но не и за деяния, които не сж били третирани отъ закона като престъпни.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Вие цитирате наказателния законъ, а не конституцията.

В. Молловъ (д. сг): Съвършено не е така, г. Джидровъ. Що се препирате? (Пререкание между д-ръ П. Джидровъ и Н. Балтовъ)

В. Георгиевъ (д. сг): Азъ не знамъ, г-да, защо ще трѣбва ние тукъ при дебатирането на единъ законопроектъ да следимъ всичката тежестъ върху мотивитѣ. Можете Вие, г. Джидровъ, или вашата група да гласува за законопроекта не по мотивъ, че съ него се отменява единъ антиконституционенъ законъ, но по други мотиви; може една друга група да гласува за него по съвсемъ други мотиви — това не е важно. Ние не гласуваме мотиви, не узаконяваме съ нашия вотъ тукъ мотиви, ние узаконяваме съ нашия вотъ единъ законопроектъ, . . .

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Едно решение.

В. Георгиевъ (д. сг): . . . едно решение, което не съдържа въ себе си никакви мотиви. Когато дойдемъ да разглеждаме другъ законопроектъ, Народното събрание има свободата да се произнесе и може да остане на съвсемъ друго мнение. Мотивитѣ сж едно, решението е друго. Може да има разни мотиви. Но, въ всѣки случай, г-да, за комисията този законъ бѣше едно зло въ реда на всичкитѣ лоши закони, гласувани отъ бившата Камара. И комисията по Министерството на правосъдието, сезираше единъ пътъ съ него, сметна за свой дългъ да се произнесе по този законопроектъ и се произнесе въ смисълъ, да го внесе неизмѣненъ тукъ. По самото решение за отменението на този законъ никой не бѣше противъ, само по въпроса за мотивитѣ имаше различни мнения.

Его защо азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че отъ страна на комисията, или отъ страна на Камарата тукъ, не сж направени никакви нарушения. Азъ смѣтамъ, че законопроектътъ, който е внесенъ, е единъ законопроектъ въремението; смѣтамъ също така, че ние трѣбва да го разгледаме и да премахнемъ всичкитѣ огъзи лонни следи, които имаме отъ миналия режимъ, и да имаме куража да отменимъ всичкитѣ закони, които миналиятъ режимъ създаде, но съ целъ да направимъ пѣщо добро за нашата страна, но съ целъ да може да потисне всѣкакво свободно движение въ нея и да се гарантира режимътъ на Стамболийски за въшни времена. (Ръкоплъскания отъ еговорителитѣ)

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Мушановъ.

Н. Мушановъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ вземамъ думата по единъ въпросъ, по който пѣколко пъти вече съмъ ималъ честта да занимавамъ Народното събрание въ миналото; ако се не лъжа, и въ тази Камара имахъ случаи да взема думата веднажъ. Г-да! На мене като членъ отъ семейството на шумекитѣ сътворивши, сѣрбю които собственно се описалъ законопроектътъ, и на пѣколъ други отъ моитѣ другари, които не бѣха тамъ, може би не прилича да вземамъ думата и да говоря по въпроса за отменението на този законъ. Но, ако азъ вземамъ думата, то е затова, защото искамъ да се уяснимъ по това отменението, което, изглежда, повдига въ Народното събрание голъма буря.

В. Молловъ (д. сг): Въ чаша вода.

Н. Мушановъ (д. сг): Азъ държа да си разяснимъ въпроситѣ, защото ми прави особено впечатление, че тия въпроси се повдигатъ отъ една политическа партия въ страната, която винаги е мислела за свободитѣ и правата на гражданата, отъ една партия, както казахъ и по-напредъ, отъ която г. Пастуховъ бѣше единствениятъ, който мажски се бори противъ всичкитѣ противоконституционни закони, които дружбашкото правителство гласува. И действително, заради мене е много непонятно, защо въ сѣрдата на тази група, повече винаги ревнива къмъ свободитѣ на гражданитѣ, може тоя въпросъ да повдига такава буря. Искамъ действително много сериозно да разбера за себе си, кои сж мотивитѣ и страховетѣ, и да дамъ за себе си отговоръ, има ли наистина такива страхове, които тѣ намиратъ, че предизвиква този законопроектъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Г. Мушановъ! Не чухте ли? Ние имаме толкова други законопроекти — не бива да се бърза съ тоя законопроектъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г. Джидровъ, не прекъсвайте.

Н. Мушановъ (д. сг): Нашата държава е отъ типа на ония държави, които си иматъ писани конституции. Азъ зная, уважаеми г. Джидровъ, както и всички уважаеми господа съ тази група (Социалдемократитѣ) знаятъ, че има държави, където конституцията не е писана, където законодателствата си създаватъ всѣкога конституционни закони, но ние сме отъ типа на държавитѣ, където конституцията е писана и където пуртъ дългъ не на гражданата, а на управлението е да се съблюдава писания текстъ на конституцията. Това трѣбва да се знае, защото то е елементарно правило за оная държава, въ която ние живѣемъ. И заради туй въ миналото борбитѣ бѣха отправени спрѣмо властта, когато посѣгали на конституционнитѣ свободи.

Въ тѣзи борби начело бѣха винаги крайнитѣ партии, включай, нека кажа, и широкосоциалистическата партия отъ времето на покойния Стамболовъ. Зная много добре, имамъ другари въ тая среда (Сочи социалдемократитѣ) приятель съмъ съ много хора отъ тая среда, съ хора почтени, които казватъ и сега, че свалянето на Стамболовия режимъ бѣше дѣло на широкитѣ социалисти, които поведоха борбата тогава не на политическа почва, а на икономическа. Широко-социалистическата партия почна борбата си на политическа основа, а не на икономическа, както сега. И азъ се запитвамъ сега за себе си: защо тия ратници и борци противъ неконституционитѣ закони, днесъ, следъ 20—30 г., могатъ да се преобърнатъ до такава степенъ, че да защитава тѣмъ противното, да се борятъ срещу унищожаването на неконституционитѣ закони въ страната? Това е една истина, които констатирамъ и която вие не може да отречете. Азъ не се питамъ само заради васъ, широкитѣ социалисти, азъ се питамъ въобще: коя е подкладката на тая борба у напредничавитѣ партии въ страната срещу конституционността на законитѣ? Мене ми прави действително силно впечатление, че единъ човѣкъ като г. Джидровъ, известенъ юристъ, излиза на трибуната и казва, че е глупава действителността на правителството и на Камарата, когато се занимава съ унищожаването на единъ антиконституционенъ законъ. Той казва: „Можемъ ли ние, Парламентътъ, да се занимаваме съ това дали единъ законъ е антиконституционенъ или не?“ Азъ се питамъ тогава: кое е онова компетентно учреждение, което може да се занимава съ унищожаването на единъ законъ, който е конституционенъ или антиконституционенъ?

Ц. Бръшляновъ (д. ст): Конгреситъ на широкитѣ социалисти.

Г. Т. Пѣевъ (д. ст): Вестникъ „Епоха“.

Д. Нейковъ (с. д): Вестникъ „Миръ“ ли искахте да кажете?

Г. Т. Пѣевъ (д. ст): Вестникъ „Епоха“.

Н. Мушановъ (д. ст): Има държави, г-да, — нека да ви спомена и това — където правото да се произнася, дали единъ законъ е конституционенъ или неконституционенъ, принадлежи на върховното съдилище, но ние сме, г-да, отъ други държави, където върховното съдилище, Касационитѣтъ съдъ, не може да се занимава съ този въпросъ.

Н. Балтовъ (д. ст): Може, може!

Н. Мушановъ (д. ст): Има една брошура отъ г. Тончевъ, следователно му предъ държавния съдъ, въ която иска да каже, че Върховниятъ касационенъ съдъ и държавниятъ съдъ могатъ да се произнасятъ, дали единъ законъ е конституционенъ или антиконституционенъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Това сж чисто юридически, научни спорове.

Н. Мушановъ (д. ст): За менъ споръ нѣма по това. Върховниятъ касационенъ съдъ не може да тълкува и не е създадена юриспруденция да тълкува дали законитѣ сж конституционни или неконституционни. Върховниятъ касационенъ съдъ се подчинява на законитѣ, създадени отъ Народното събрание. Ако ли по Вашето гледище не може Народното събрание да каже, дали единъ законъ е конституционенъ или не, ако ли и Върховниятъ касационенъ съдъ не може да стори това, то значи, че всѣко едно правителство у насъ може да върши всички беззакония, може да нарушава навредъ конституцията безъ да имаме ние единъ органъ, било народенъ или съдебенъ, който да спре този произволъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): А сега като реши едно болшинство въпроса?

Н. Мушановъ (д. ст): Заключениеето идва само по себе си.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Съдилищата иматъ право да тълкуватъ.

Н. Мушановъ (д. ст): Не само въ този пътъ не върви нашата юриспруденция и практиката на нашия Парламентъ, но тѣмъ противното: Държавниятъ съдъ казва, че е престъпно да търпите противоконституционни закони.

И едно правителство, което поддържа неконституционни закони, отговаря, защото, да поддържахъ единъ тиранинъ е все едно да бъдешъ съдеецъ съ него. Азъ тѣй разбирамъ — да подкрепяшъ днесъ единъ тиранинъ въ неговитѣ разпоредби, значи да си съдеецъ съ него. Ако некаме да ставаме съдееци на незаконността и престъпността на правителството на Стамболиевия, тогава можемъ да усвоимъ тази практика. Моето разбиране е, че широкитѣ социалисти не мислятъ така. И тѣмъ заради туй противоречие, което схващамъ въ Вашия изразъ, г. Джидровъ, Ви питамъ: кои могатъ Ви каратъ да възставатъ противъ този законопроектъ? Г-да! Нека ми позволи сега г. Джидровъ да се помъча допѣкъде да отгатна, защо сѣ тѣ смутени. Не е добре, казва той, да се занимаваме сега съ това дали единъ законъ е конституционенъ или не е конституционенъ, защото идватъ други закони, напирѣтъ законитѣ за трудовата поземелна собственост, законитѣ за облекчение жилищната нужда и много други закони...

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Търсите проломъ!

Н. Мушановъ (д. ст): Васъ туй Ви смущава?

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Защото Вие сте способни антиконституционни закони да създавате.

Н. Мушановъ (д. ст): Идатъ тѣзи закони и, ако ние ядемъ малко свинско месо по този законъ — позволено тая проста дума — и приемемъ, че този законъ е противоконституционенъ, дали, аджеба, онѣзи закони, когато дойдатъ, и има аргументи, че тѣ сж противоконституционни, ние нѣма да се поставимъ въ противоречие? Този аргументъ азъ го разбирамъ — и казвамъ го откровенно — но мене ми се чини, че тѣзи ваши страхове сж свързано несъоснователни и напразни. И ще ви кажа защо.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Много си меродавенъ. Щомъ си отъ Сговора, много си меродавенъ и ще ни кажешъ.

Г. Дановъ (с. д): Сговоритъ дали е съгласенъ?

Н. Мушановъ (д. ст): Въ това Народно събрание, което ние смѣтаме за особено напредничаво, би трябвало да се върнемъ къмъ старата традиция — всички напредничави партии да се борятъ за съблюдаването на конституционитѣ текстове, защото нѣма по-напредничаво, по-свободолюбиво и по-демократично отъ нашата конституция. Онѣзи, които отъ напредничавостъ критикуватъ нашата конституция, тѣмъ тѣ даватъ най-силния аргументъ на реакционния елементъ у насъ да поства върху нея. Нѣма защо младата генерация да смѣта, че е ересъ да се поддържа конституцията въ нашата страна.

Азъ мога да раздѣля политическитѣ доктрини въ България, както е и навредъ, на три: либерализъмъ, социализъмъ, на обществена солидарностъ — солидаризъмъ.

Г. Дановъ (с. д.): Щуризмътъ!

Н. Мушановъ (д. ст): Да, може да е щуризмътъ за васъ, но азъ за социализма нѣма да кажа, че е щуризмътъ, макаръ да съмъ вадъ противникъ. Вие сте отъ младата генерация и сте много смѣли.

По всичкитѣ въпроси, които се докосватъ до свободитѣ и правата на гражданина, ние нѣма да имаме споръ. Освенъ поддръжаниитѣ на диктатурата на пролетариата, на теорията на насилнето, които не признаватъ свобода и моралъ въ управлението, и които азъ оставямъ на страна, къмъ които азъ не класирамъ широкитѣ социалисти, всички други, либерали, широки социалисти и солидаристи могатъ да бъдатъ съгласни въ туй — не могатъ да се борятъ противъ конституцията, която гарантира широки права и свободи на българския гражданинъ. Дохожда другъ единъ въпросъ отъ икономично естество, по който ние, либералитѣ, социалиститѣ и солидариститѣ можемъ да споримъ. Той е въпросътъ за имотитѣ, за богатствата. Социалиститѣ поддръжатъ социализацията на средствата за производството, ние сме противъ; тѣ не искатъ социализация на имотитѣ, ние сме противъ. Но и при тая конституция, въ която е разрешенъ и тоя въпросъ за собствеността, въ смисълъ, че срещу справедлива оценка тя може да се отчуждава, могатъ да се правятъ всички реформи. Мене ми се струва, че въ туй отношение точкитѣ на допиране не сж много далечъ. Най-сетне, когато дойде тоя въпросъ, можемъ да споримъ съ социалиститѣ и ще се

опремъ на нашата конституция. Но отъ тамъ нататъкъ не знаемъ по що може да се намъри споръ между социал-демократи, либерали и солидаристи относително правата, които се гарантиратъ на българските граждани съ конституцията. И нѣ знамъ отде иде това ново вѣне у папредничавитѣ елементи, да искатъ да хвърлятъ камъни и да турятъ ножъ върху една най-свободолюбива конституция, какваго е нашата.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Кой сѣе бури?

Н. Мушановъ (д. ст.): Мене ми се чини, г-да, че това ново вѣне, което измѣня една традиция въ нашата страна, и при този хаосъ въ който сме, е единъ голѣмъ и сериозенъ въпросъ. За мене съществува следната перспектива: ако шие при тази конституция, която гарантира всичкитѣ права на гражданитѣ, бѣхме свидетели на много произволи, може да си представите какво ще е утре въ страната, когато нѣма да имаме и тази конституция, която е въплотение на волята и мисълта на цѣль единъ народъ...

К. Бозвелиевъ (с. д.): И която е разпъвана много пжти.

Н. Мушановъ (д. ст.): ... и която конституция може да каже на всѣкото: ще вървите по този пътъ. Защото тя не е обикновена хартия, а е мисълта, кръвта и сърцето на цѣль единъ народъ. Какво ще стане утре, ако нѣмаме тази конституция?

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Сжщото, г. Мушановъ. Конституцията е, като си на власть да правишъ антиконституционни работи, а като си въ оппозиция, да викашъ противъ тѣхъ. Фактическото отношение на силитѣ, то създава правото. Това е нашата конституция.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Ашколсунъ!

Н. Мушановъ (д. ст.): Много сме радостни да чуемъ отъ васъ, че не желаете българската конституция. До сега знаехъ, че стоите на базата на конституцията.

Х. Баралиевъ (с. д.): (Къмъ национал-либералитѣ) Вие потъпкахте конституцията и обявихте войнитѣ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звъни)

Н. Мушановъ (д. ст.): Нѣма да поддържамъ, че конституцията у насъ не е нарушавана. Вие я ценѣхте и затуй тѣмъ вие бѣхте първитѣ пионери и борци срещу нарушителитѣ на конституцията.

К. Бозвелиевъ (с. д.): И сега сме сжщитѣ.

Н. Мушановъ (д. ст.): Вие си противоречите: хемъ я заципавате, хемъ я не щете!

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Докажете, г. Мушановъ, че този законъ е антиконституционенъ.

В. Молловъ (д. ст.): Има ли съмнение въ това? Прочетете чл. 13 отъ Конституцията.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Това е единъ глупавъ законъ, това е единъ идиотски законъ безъ всѣкакво значение, единъ партизански законъ, той е противъ здравия човѣшки смисълъ. Антиконституционенъ — пореденъ неръ? Нѣмате нужда отъ този аргументъ. (Възречения отъ сговориститѣ) Разберете това.

В. Молловъ (д. ст.): Много ви е страхъ отъ този аргументъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля тишина, г-да. Г. Мушановъ има думата.

Н. Мушановъ (д. ст.): Г. г. народни представители! Азъ моля да ме извините, че се отклонихъ малко отъ въпроса. Вѣне полезно да кажа тия нѣколко мисли, защото въ сегашно време тѣ сж отъ полза. Трѣбва да знаемъ ясно, кой какво становище заема по отношение на конституцията. Г. Джидровъ ми прави единъ апострофъ: „Докажете, че този законъ за референдума е противоконституционенъ“. Нѣма да ме обвиняете, че про domo sua днесъ ще измислямъ аргументи. Конто сж следни сждбата на шуменските референцитѣ, видѣхъ, че тие дадохме три обстойно

мотивирани процеси, за да убедимъ Стамболийски, че действува противоконституционно. Мога да ви кажа двестри съображения, които всички знаете. Чл. 13 отъ българската конституция казва, че съдебната власть, въ всичката своя ширина, принадлежи на съдебнитѣ мѣста и лица. Какво значи това? Това значи, че не може другъ да сжди, освенъ съдебната власть. Коя е съдебната власть? Тя е определена отъ самата конституция. Но има друго нѣщо, г-да, на което трѣбва да ви обърна внимание. Който е следилъ държавнитѣ процеси и сждѣтъ, който е бивалъ учредяванъ по тия държавни процеси, що е забелязалъ едно — че учредяването на този сждъ е ставало тѣмъ съобразно конституцията. Първиятъ законъ за сждане на министритѣ отъ 1880 г. предостави сждането на министритѣ на съдебната власть. Държавниятъ сждъ у насъ е състои само отъ сжди, избрани между сждитѣ на Касацнионния сждъ, апелативнитѣ и окръжни сждалища. Политическиятъ елементъ въ тоя държавенъ сждъ е застъпенъ само въ обвинението, защото Народното събрание избира държавния обвинител. Държавниятъ сждъ за сждане на министритѣ у насъ е нареденъ въ съгласие съ конституцията. Знаете, г-да, че има малко държави, които подражаватъ на България — сжди да сждятъ министритѣ. Въ Франция ги сжди сенатътъ, въ Англия — Камарата на лордоветѣ. Това е една особеностъ на нашата конституция, че сждитѣ, които ще сждятъ бивши министри, трѣбва да бждатъ взети отъ съдебното ведомство. Нима г. Джидровъ не разбира, че нашата конституция не позволява да се сждятъ държавни мъже, въобще политически престъпници, отъ граждани или селяни, които се избиратъ? Разберете, че тази работа не може да бжде.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Това не е въ закона; това е друго нѣщо.

Н. Мушановъ (д. ст.): Въ закона за референдума е тѣмъ туй: слате да гласувате съ черни бюлетини и съ бѣли — и голѣмо изобретение! — черното значи „виненъ“, а бѣлото — „виновенъ“. Това е действително уникумъ! И въ чудовни прави впечатление тая изобретателностъ, че се отива верѣвъ народа да се насипва съ бѣли бюлетини да осжда. Освенъ това отъ окръжнитѣ съвети се избраха народни сжди, за да сждятъ — за какво? — за подготовката на войната и дали е имало възможностъ да се склучи сепаративенъ миръ — по единъ голѣмъ въпросъ, по дипломатически въпроси. И, както ви каза г. Теодоровъ, когато избраха сждията въ Шуменъ, като отишълъ въ окръжното управление, казалъ: „Много благодаря, защото ме избрахте. Както вие ми кажете и както ми кажатъ отъ горе, тѣй ще ги осжда“.

Г. Тодоровъ (з): Не е вѣрно!

Н. Мушановъ (д. ст.): Вие не бѣхте окръженъ управителъ — азъ Васъ не визирамъ. Зная Ви действително като окръженъ управителъ. За г. Грую Тодоровъ имаме по-добро мнение. — Та искамъ да ви кажа, може ли г. Джидровъ или други да кажатъ, че този законъ е съгласенъ съ нашата конституция, че може действително да се нареди референдумъ, за да се произнесе народътъ за виновността на бивши министри, и такъвъ сждъ, съставенъ отъ такива хора, да дойде да ги сжди? Това въ съгласие ли е съ наредбитѣ на нашата конституция?

Д-ръ П. Джидровъ (с. д.): Кой казва, че е въ съгласие съ наредбитѣ на конституцията?

Н. Мушановъ (д. ст.): Г-да! Въ времето на Стамболийски това не правѣше впечатление, защото често пжти тукъ, въ Народното събрание, когато тукъ, отъ трибуната, станше дума шо е конституция, отговаряха: „Ние сме, дето сме я правили, и когато болшинството каже, че еди какво нека, то е конституционно, то става конституция“. Имаше такъвъ малгалитетъ, имаше такова разбирателство у хората. Но, мене ми се чини, че за честта на туй Народно събрание, особено за честта на тая парламентарна група (Сочи сговориститѣ), съ пай-интелегентнитѣ хора, не можете да ни кажете, че днесъ ние сме глупи, ако поддържаме, че има конституционни или неконституционни закони въ страната. Не можете да поддържате това. Ето, достатъчно е да ви кажа само туй съображение, че чл. 13 отъ конституцията предвижда шо е съдебна власть и кой сж организитѣ, които я изпълняватъ, за да се види, че законътъ за референдума противоречи съвършено на начина, по който се даватъ подъ сждъ бивши министри, и на начина, по

който се учредяват съдилища. Та при това положение, г. г. народни представители, няма има нужда да се спори много, за да се докаже, че този закон, който „може би няма да има практическа последица“, както казват уважаситъ господаря, е противоконституционен? Няма да има последици в тая смисъл, че ако не гласувате законопроекта за отмяненето му и ако си остане такъв, отново няма да ни закарват въ Шуменския затвор. Вижте, такъв резултат няма да има!

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Законът за съденето на министритъ го избърнахъ тѣ. Тамъ има по-страшни постановления. Азъ разбирамъ съ него да се занимавате, но не разбирамъ, защо съ този законъ се занимавате. Той още заслужава Вашето внимание.

Ц. Бръшляновъ (с. ст): Съ всичкитъ ще се занимаемъ.

Н. Мушановъ (д. ст): Та, г-да, когато се отмянява този законъ, мене ми се чини, че вие трѣбва да държите и на моралнитъ съображения. Вие, които се борихте противъ тия закони — ако искате да знаете, нашата душа и мисль тукъ я представляваше по-добре вашиятъ достоенъ представителъ г. Пастуховъ въ борбата противъ тоя законъ — азъ не зная защо сега не искате не да дадете удовлетворение на частъ, а да бъдете последователи на себе си въ борбата която вие водихте като наши защитници. И мене ми се чини, че вие хвърляте едно петно върху тази ваша дейтелност, която по нашето разбиране, бѣше едно време народна, честна и доблестна дейтелност, която намѣри отзвукъ въ честнитъ души на единъ цѣль народъ. Искате сега да оставите този законъ така да стои! Оставете го, г-да, ако искате, но азъ намѣрамъ, че е безъ стойностъ аргументитъ да съществува единъ неконституционенъ законъ, само защото никому не вреди. Единъ левоконституционенъ законъ трѣбва да се унищожи, защото трѣбва да се докаже отъ Камарата, че тая Камара, на която *raison d'être* е борбата срещу велико, жесто правѣше дружбанската Камара, не може да търни единъ законъ, които съ близицето за българското име. И въ тѣзи редове (Сочи центръ) азъ искахъ да стояте и вие, г. г. широки социалисти, а не да дойдете да правите опозиция тукъ. Съ това свършвамъ по тоя въпросъ.

Сега оттукъ нататъкъ може би да не харесамъ на много хора, може би да не харесамъ и на г-дата отъ бошняството, отъ което и азъ съмъ частъ. Тукъ се отмянява забележката отъ закона за катастрофата въ която попадаме вие. Азъ ще си остана, г-да — нека азъ да бъда, може би, като единственъ ексземпляръ: има по пѣкога нужда и отъ оригиналности — азъ ще си остана, казвамъ, голѣмъ поклонникъ на конституцията въ България. Тя е толкова широка въ обема си, че може да побере всички реформи отъ икономически, финансовъ и политически характеръ; тя не е станала още тѣсна, за да може нуждитъ на живота да я раздукатъ, ами гледамъ, че има изъ нея много празни ключета, за които нашата душа и нашето разбиране още не съ достигнали такава висота, за да могатъ да ги попълнятъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Тя не е прилагала никога.

Н. Мушановъ (д. ст): Или съ други думи действителниятъ животъ, политически и икономически, на нашата страна не само че не е по-широкъ, отколкото съ широкитъ рамкитъ на конституцията, ами тази конституция, тъй както е сложена, въ формите ѝ, има още да приема и приема много реформи все за повече свободи и все за повече благосъстояние на народа. И затуй азъ искамъ да я поддържамъ. Именно въ духа на туй поддържане на конституцията, искамъ да кажа, прави се единъ грѣхъ отъ хора, които сподѣлятъ нашата мисль за конституционността на законитъ въ страната. Когато нѣмагъ куража да отидатъ до крайнитъ изводи на единъ принципъ, който съ поддържали, азъ ще го поддържамъ и сега. Тѣ знаятъ, че азъ съмъ водилъ много борби съ либералитъ въ тѣхнитъ режими и никога нѣма да ме подозре, че съмъ ималъ къмъ тѣхъ нѣкаква нѣкакви дружелюбни намѣрения. Борилъ съмъ се съ тѣхъ. Но, когато тѣмо се прилагатъ конституционни принципи, тѣ не се прилагатъ отъ това, че човѣкъ има приятелски или неприятелски отношения къмъ пѣкопъ граждани; тѣ се прилагатъ, защото сами по себе си иматъ своя стойностъ, политическа и обществена. Азъ си спомнямъ думитъ на единъ американски демократъ писателъ. Токмилъ, който казва: „Въ свѣта има много малко хора, които търпятъ тиранията, но съ и много малко хората, които единитъ свободата“. Тѣ се борятъ, хората да видятъ

всички противъ тиранията, можешъ винаги, доколкото видятъ срещу нея; но когато дойдатъ на власть, да обичатъ свободата — тѣзи хора съ малко. Това е моятъ политически опитъ отъ 20 години. Азъ бихъ желалъ тѣмо конституцията да се прилага и свободитъ да се гарантиратъ отъ опѣзи хора, които иматъ властьта, тѣмо тѣ да ги направятъ като действителностъ въ живота на една държава.

Днесъ вие унищожавате косвено забележката отъ закона за народната катастрофа, въ която попадаме вие. Да ви кажа за себе си, ако това е конституционно начало, ако това е единъ принципъ на конституционностъ, който тежи върху разума и съвестта на българския гражданинъ, особено на народния представителъ, азъ се чудя, защо не се унищожи този противоконституционенъ законъ спрѣмо всички, съ всички последици, каквито той има.

Отъ социалдемократитъ: И спрѣмо либералитъ!

Н. Мушановъ (д. ст): Сега разбирамъ вече, г-да, че вие трѣбва да се поддържате тукъ, защото този законъ отъ дружбанско време бѣше собствено ваше дѣло.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Идеята бѣше наша.

Н. Мушановъ (д. ст): Това е право: той бѣше ваше дѣло. Но азъ пакъ държа да констатирамъ, че въ тѣзи въпроси или има хора, които желаятъ да се прилага конституцията, или нѣма.

Отъ сговориститъ: Има, има.

Н. Мушановъ (д. ст): Ако нѣма, безспорно, ще кажемъ: народното представителство желае тѣй да бѣде. Но като хора, които считатъ, че по законитъ въ нашата държава, които си има писана конституция, дължителностъ на гражданина и на управника е да съблюдаватъ най-напрѣдъ текста на конституцията, мене ми се чини, че вие, г-да, не можете да изключите единъ, въ които съмъ и азъ, благоприятствуванъ, защото съмъ въ една забележка по закона за катастрофата, а да оставите други, които съ пакъ жертва на смѣния законъ за катастрофата. Азъ не педирамъ тѣхната невинностъ. Вие си спомняте, че когато минаваше законътъ за катастрофата, нека не се похваля, но азъ бѣхъ тукъ единъ извънъ социалиститъ, който само поддържашъ давамето подъ съждъ либералитъ, но въ сѣщото време, върѣмъ голѣмото настроение срещу тѣхъ, поддържашъ, че когато създавате такъвъ законъ за катастрофата съ обратна сила, съ нови наказания, които не съ били предвидени по-рано, съ туй вие имъ създавате единъ ореолъ на мъченици и съ туй за въ бъдеще повече ще загубимъ, отколкото ще спечелимъ. Азъ и днесъ виждамъ, г-да, че ако тѣзи хора бѣха съдени отъ обикновенъ държавенъ съждъ, тѣ щѣха да бѣдатъ осѣдени — даже присѣдата на последния държавенъ съждъ е осѣдителна за тѣхъ — и щѣха да си седятъ въ затвора; никога нѣмаше да иматъ куражъ да кажатъ предъ българското общество и Парламентъ, че съ жертва на единъ произволъ. Сега какво става? Всички тѣзи хора излежаха 5-годишното си наказание по стария законъ за съдене на министритъ. Г-да! Вие, които желаемъ правда, свобода, конституционностъ въ страната, какъ можемъ да търнимъ тѣзи хора да се държатъ още въ затвора?

Х. Баралиевъ (с. д): Оплаквате ги!

Н. Мушановъ (д. ст): Азъ не ги оплаквамъ. Азъ оплаквамъ жертвата, която ше е личността на Жемковъ или на Х, У; азъ оплаквамъ тукъ, защото виждамъ, че жертвата е законността и конституционността въ нашата държава. Това ме интересува. И ви увѣрявамъ, че спрѣмо всѣкого отъ моитъ политически противници бихъ педиралъ сѣщата теза тукъ. Азъ не ги оплаквамъ, защото законитъ собствено ги е наказалъ; ако искате, приложете имъ стария законъ за съдене министритъ, създайте стария държавенъ съждъ, който да каже, дали правилно съ осѣдени, дали съ излежали наказанието си или не. Но вие не можете да търните този законъ, по който тѣ съ осѣдени, съ опѣзи скандали, известни на всички ви, и най-важното — единъ законъ за катастрофата, който вие спрѣмо единъ днесъ отмянявате. Азъ зная, че за това трѣбва може-би повече куражъ. Азъ утре ще трѣбва да отида въ провинцията, както и вие, и на много мѣста ше ме закаратъ; вие бѣхте защитници на единъ си тиранин, арволонци, които седѣха въ затвора. Мене тази работа не ме интересува, когато съмъ тукъ, на трибуната; мене ме интересува тукъ

въпросът за правдата, която мисля, че е повелителна, която вика, тежи на съвестта на всеки един депутат и казва: неконституционните закони, ония, които опропастиха хора неправилно, които разрушиха семейства, тръбва да се унищожат. И затуй излизамъ въ тази защита.

Въ заключение, г-да, неконституционността на законитѣ тръбва да бъде преследвана отъ демокрацията въ страната. Въ това отношение азъ бихъ се радвалъ, че няма да мине много време, когато и широкитѣ социалисти, донечера въ коалиция съ насъ, и утре пакъ ржка за ржка заедно съ насъ ще се борятъ за конституционността въ страната.

П. Величковъ (с. д): Разбира се!

Н. Мушановъ (д. сг): Временни сѣ тѣзи приказки само, дето се казва, че няма да се борятъ. Ще се борятъ. И въ държава, която си има писана конституция, тя е именно гемътъ, който държи всички острастявания, които тие имаме въ всичкитѣ политически партии въ страната. При тази конституция, при повелята на великия законодатель да вървимъ въ единъ законенъ път, ние не вървимъ. Ами ние ще се одушимъ едни други, ако нямаме вече този гемъ, тази спиралка, съ която великиятъ законодатель всекидневно ни дърпа, ако имаме умъ и съвестъ, да се съобразяваме съ него.

Х. Димитровъ (з): Всеки денъ ще провѣряваме съотношенията на силитѣ си.

Н. Мушановъ (д. сг): Ето дружбашкиятъ мапталитетъ!

Х. Димитровъ (з): Не си ме разбралъ.

А. Христовъ (д. сг): Той казва обратното.

Н. Мушановъ (д. сг): Вие го казвате много искрено. Азъ казвамъ, че въ края на крайщата свободното съотношение на силитѣ . . .

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): И отъ Шуменския затворъ по казахте.

Н. Мушановъ (д. сг): Това е право. Една конституция не може да бъде противъ ония обществени сили, които сѣ въ единъ народъ. И въ края на крайщата, ако искате да повдигнете единъ въпросъ, азъ разбирамъ въ тази страна да има една партия или групировка, която да излъже да каже: искаме това, въ името на ревизия на конституцията. Признавамъ, че въ Франция се дебатира сега голѣмиятъ въпросъ за ревизия на конституцията, защото новото време има нови нужди, които нашата конституция не задоволява. Ние тръбва да я измѣнимъ въ нѣкои текстове, като повдигнемъ въпроса за ревизия на конституцията, като поискаме народътъ да се произнесе. Но до когато всички мълчатъ, никой не повдига въпросъ за ревизия на конституцията, никой няма право да я атакува или, по-право, всички има длъжностъ и тръбва да има длъжностъ да ѝ се подчинява. Това е то! Тукъ срѣдина не може да има.

К. Бозвелиевъ (с. д): Тя може само мълкомъ да се гази.

Н. Мушановъ (д. сг): Г. Бозвелиевъ! Азъ Ви зная като единъ отъ ратниците, които винаги сте се борили противъ потиснитѣ, но мене ми е неприятно, когато чувамъ, че днесъ Вие искате да правите тъкмо противното — да не искате да защитавате конституционитѣ закони.

К. Бозвелиевъ (с. д): Вие искате нѣщо, което ние не искаме.

Х. Христовъ (с. д): Вие, г. Мушановъ, не можете да разберете тази работа, че когато конституцията се търчеше, нашата партия и нашитѣ другари тукъ се борѣха, а днесъ вие искате за една формалностъ да отворите вратите на затвора и да пусете престѣпници въ нашата страна. Тамъ е въпросътъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ (Звъни). Нямате думата, г. Христовъ. — Свършете, г. Мушановъ!

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Не сте казали още, г. Мушановъ, че подчиняването на закона е противно на конституцията.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, оставете оратора да се изкаже свободно.

Н. Мушановъ (д. сг): Чл. 13 отъ конституцията постановява кому принадлежи съдебната властъ.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Този законъ не приказва за никакво съдене; законътъ за съденето е свършено другъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Ами референдумътъ?

В. Молловъ (д. сг): Какъ така? Народътъ се произнася кой е виновенъ и кой не е.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): То не е юридическа виновностъ.

В. Молловъ (д. сг): Ами каква? Фактическа.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): То е една глупейша работа на едно правителство.

В. Молловъ (д. сг): Значи Вие защитавате глупоститѣ!

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Вие мислите, че тази виновностъ има значение за вашето пълно освобождение?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ (Звъни). Моля, г-да.

Д-ръ П. Джидровъ (с. д): Недейте казва предъ народа, че народътъ могълъ да каже виновенъ или невиновенъ и да ви съдятъ и осъдятъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Нямате думата, г. Джидровъ.

Н. Мушановъ (д. сг): Г. Джидровъ! Азъ разбирамъ. Вашия апострофъ, но мене ми се струва, че и тамъ не сте правъ защото и Стамболийски нѣмаше куражъ да подведе подъ отговорностъ бившитѣ кабинети, както гласи старитѣ законъ за съдене министритѣ.

В. Молловъ (д. сг): Защото нѣмаше защо.

Н. Мушановъ (д. сг): Вие, г. Джидровъ, бѣхте народенъ представителъ, но има господа, които не знаятъ тази работа и нека се разясни. Защото ако Стамболийски бѣше уверенъ въ това, той щѣше да иска да се гласува тукъ съ две трети болшинство и да ни даде подъ съдъ. Той и неговитѣ другари, които ни дадоха подъ съдъ, знаеха, че тази работа не се искаше отъ много хора и отъ него не се искаше, и отъ неговни хора не се искаше.

Казвате, че референдумътъ ни дава подъ съдъ. Та тъкмо затуй Стамболийски създаде референдума — и това проличаваше въ неговитѣ речи — за да може да каже: „Азъ не ги давамъ подъ съдъ, а питамъ народа виновни ли сѣ — да ги даде народътъ подъ съдъ, а не Народното събрание — и отъ тамъ ще взема поводъ да ги дамъ подъ съдъ, защото народътъ, като каже, че сѣ виновни, Народното събрание не може да каже, че не сѣ виновни“. Едичъ видѣ инициаторъ за даване подъ съдъ бившитѣ кабинети той искаше да направи народа. И въ затвора писахъ една статия преди референдума, въ която казвамъ, че никога едно правителство не е давало по-лоша длъжница на народа си, отколкото Стамболийски съ референдума, и за мене референдумътъ ще остане най-черното петно отъ действителността на земледѣското правителство.

Г-да! Отивамъ въ с. Самоводене, Търновско — отъ тамъ съмъ избранъ за народенъ представителъ — и казвамъ: г-да, три четвърти отъ васъ сте гласували за мене, че съмъ виновенъ; познавате ли ме, г-да, колко отъ васъ ме знаятъ? Трима, четирима, петима, най-много 50 души ме знаятъ. Вие, които дадохте 700 бѣли бюлетини, че съмъ виновенъ, знаехте ли какво съмъ направилъ въ живота си, можахте ли да разберете, че съмъ виновенъ, че не съмъ сключилъ миръ или че съмъ водилъ война? И намѣриха се добродушни хора, които познавамъ, да ми кажатъ: „А бе, г-не, като ни казаха да отидемъ да гласуваме, отидохме съ правителството“. Кой не знае какво нѣщо е народътъ? — повлича се.

Да заключа. Г. Джидровъ е въ много кривъ път, като смѣта, че законътъ за референдума нѣма абсолютно никаква свързка съ даванетоъ ни подъ съдъ. Напротивъ, ако референдумътъ не дадѣше този резултатъ, който даде;

тогава можеше да кажете, че нѣмаше да се повдигне преследване срещу бившият кабинет. Стамболийски създаде закон за референдум, за да си създаде орсолѣ: азъ съмъ безпристрастенъ, азъ съмъ надъ всичко, народътъ е, който решава съдбата на своятъ държавни мъже. И този аргументъ ако надше, азъ съмъ убеденъ, както г. Дзидровъ не разбере, че не е глупаво да се поддържа отъ тукъ, че трѣбва да се унищожи единъ законъ, който е противоконституционенъ, че не е хубаво да седи въ нашето законодателство единъ законъ, който е отрицание и на конституцията, и на най-елементарнитѣ права и свободи на човѣка. И въ това отношение, ми се чини, че азъ мога да свѣжа отъ трибуната радостенъ, че една напредничава партия, която се е борила за свободитѣ и правата на народа, нѣма да остави впечатление вънъ като че ли има съмнение, че ние сме виновни и че трѣбва да отидемъ въ Шумейския затворъ. Междъ ми се чини, че тя трѣбва да си опредѣли друго поведение.

Г-да! Заклучавамъ. Има да се засече много пъти въпросътъ за конституционността или неконституционността на известни закони, когато дойдатъ да се разглеждатъ тукъ законътъ за трудовата поземелна собственостъ, законътъ за жилищната криза и т. п., отъ което именно се опасаватъ г. т. широкитѣ социалисти. Азъ, който не съмъ видѣлъ 25-годишна политическа деятелностъ, ще ви кажа: да тържествува конституцията тамъ, какъто е, въ действителния животъ на страната, то значи да има повече огънъ въ душата на демокрацията, да се стреми да поддържа конституцията, да изпльнява формата ѝ. Азъ свѣтамъ, че това нѣщо може да създаде повече ентузиазмъ и тоя стимулъ може да събуди повече съвестни за една почтена борба, отколкото да виждаме пакъ тия грозни външи въ политическите политически течения въ страната, да свѣтатъ, че конституцията е единъ демона, отговоренъ за всички нещастия въ страната, и да стѣпятъ върху нея. Азъ не бихъ желалъ да доживѣя, когато ще унищожимъ съ собствената си глупостъ нашата конституция, която дава най-широкъ просторъ за всички свободи и права на българския народъ. (Ръкоплѣскания отъ говорителитѣ).

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата паредниятъ представителъ г. Димо Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): (Отъ трибуната) Г. т. народни представители! Доконото разбрахъ, г. Дзидровъ остава озадаченъ, защо настоящиятъ законопроектъ се слага именно сега на разискване, щомъ като той е безпредметенъ, щомъ като този законъ за референдума, който се отмѣнява сега, е вече създадъ всичко, какъто о можелъ да създаде, неутралъ е своята политическа роль и следователно нѣма защо наново да се връщаме къмъ него. Освенъ това, г. Дзидровъ е въ недоумение, че този законъ може да се окачестви като антиконституционенъ. Въ комисията, когато се разискваше този въпросъ, г. Дзидровъ бѣше на същото мнение. Той подържаше, че не може законътъ за референдума, както и законътъ за допълнение закона за катастрофата, относящи се до съдбата на правителствата, управлявали страната презъ войнитѣ 1912—1918 г., да бъдатъ сериозенъ предметъ на дебатирание, защото тѣ сж зацѣршили своята работа и никой не е въ състояние съ тѣхъ отново да си послужки. Ние считаме, обаче, че едно Народно събрание като настоящето, ако уважава себе си, ако уважава онова събитие, което създаде тая Камара, очевидно, то трѣбва да бъде Събрание, отъ което ще излѣзе едно правителство, чийто инициативи трѣбва да бъдатъ инициативи на реставрация следъ едно разрушение, а не инициативи за продължение на режима, който ние считаме антиконституционенъ, режима на покойния Стамболийски. Въ мотивитѣ на настоящия законопроектъ се казва, че този законъ е ималъ за задача да преследва политически противници, че той е антиконституционенъ. За да се запнати за винаги сторената несправда, този законъ трѣбва да се отмѣни, да се счита, че той никога не е съществувалъ, че той не може да създаде никакви последици — да бъде извънъ историята на нашето законодателство. Камарата трѣбва да поддържа това съ своя воля — това е отъ значение — инакъ ние не бихме могли да направимъ разлика между режима на възстановяването, който е сега, и режима, който бѣше преди.

Н. Балтовъ (д. ст.): Вѣрно.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Когато г. Дзидровъ прави своитѣ доводи, че се занимаваме съ една работа излишна, когато имамъ други важни задачи, парламентарни и политически,

азъ искамъ да потърся и други намѣрения въ неговитѣ доводи. Тѣ не сж намѣрения за бързина, за експедитивностъ, за удовлетворение на пужди, каквито съществуватъ, тѣ сж други намѣрения — да каже днесъ, както и по-рано, че настоящето Народно събрание се занимава изключително съ съдбата на ония политически лица, отъ които се състои и неговиятъ противъ или неговата сила. Това е една мисль ядовитая, една мисль за уязвимостъ, една мисль, която сочи на отдѣлни лица, както и на тѣхната политика. Защо се прави това? Ако приемемъ, че е безпредметенъ този законъ, пужели ние нѣмаме право да се върнемъ на него не само поради неговата изключителностъ и позорностъ, но и поради това, че той, ако не бъде отмѣненъ, както се иска, утре може да бъде примѣнъ за единъ новъ луденски режимъ, който може да подражава? Какъ да нѣмаме право като официални законодатели съ авторитета на Събраниято да кажемъ думата си по единъ такъвъ позоренъ актъ? Наистина, азъ не искамъ да обвинявамъ г. Дзидрова, че той сега мисли, поради положението на своята партия, така, както не е мислил по-рано; напротивъ, и по-рано той мислѣше същото. По-рано г. Господиновъ заяви отъ трибуната отъ свое име — и после групата възпрне това — че този законопроектъ е безпредметенъ, че референдумътъ се е билъ консомиралъ, народътъ си казалъ думата, и понаже не се е дошло до съдъ, не може да се занимаваме съ този въпросъ. Въ що се състои антиконституционността на закона за референдума, г. Дзидровъ ни ка, Мушалова. Когато му се каза чл. 18, той не е доволенъ. Но ако се прочете целиятъ законъ за референдума, ще се види, че въ него има процесуални и материялни нередби, които засѣгатъ лицата, които се възиратъ; че той предвижда единъ специаленъ съдъ, който ще ги съди следъ това, макаръ че имаме законъ за съдене на министритѣ. Ако едно законодателство трѣбва да се изтрие безъ остатъци, пктътъ е законодателенъ; той не може да бъде пктътъ на едно подразбиране, на нѣкакви си презумции, защото ние тукъ не вършимъ само юридическа работа, а очевидно е, че вършимъ политическа работа въ смисълъ да изтънемъ едно ново разбиране, което да се противопостави на онова на миналия режимъ, едно разбиране, което да бъде въ защита на позарената конституция. Азъ останахъ очуденъ, г. т. народни представители, отъ апострофа на г. Дзидровъ, който има смѣлостта да заяви тукъ, че нѣма конституция, която да урежда политическитѣ отношения; че фактическото отношение на силитѣ създава правото, че то е конституцията. Тая мисль нека се приотвори, чека я защити г. Дзидровъ публично. Въ себе си тя крие не само едно шеважество, но тя крие и една дързостъ, . . .

П. Величковъ (с. д.): Това го каза и Христо Димитровъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): . . . за която г. Дзидровъ, като политически човѣкъ, трѣбва да поеме пълната отговорностъ. Фактическото отношение на силитѣ създава правото — това значи да нѣма мажоритета, това значи да нѣма законъ, това значи силата да господствува надъ всичко.

Н. Балтовъ (д. ст.): То е равно на принципа на Стамболийски, че цепеницата ще оправя всичко.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Това е не само едно възкръсване на дружбачианата, това е възкръсване на единъ политически анархизъмъ и тая мисль, която той има дързостта да изрази, показва, че г. Дзидровъ има петовѣжки намѣрения къмъ лицата, които визира законътъ. Ето, г-да, кое нѣщо ни излага. Конституцията ни е дадена за най-тежкитѣ моменти въ политическото съществуване на България. Тя не ни е дадена да си служимъ съ нея въ мирни и спокойни времена, въ времена, когато спокойствието, благоденствието на страната и равновѣсието на силитѣ въ нея позволяватъ и на най-простия да стои начело на народа и да представлява държавата. Тя ни е дадена като ръководство, като инструментъ, чрезъ нея да преживѣемъ, да преодолѣемъ голѣмитѣ политически и исторически кризи, да не можемъ да свивявашъ Народно събрание, когато си щещъ и както си щещъ, да свивявашъ народа на избори, когато искашъ, Народното събрание да прави всичко, какъто иска.

Х. Христовъ (с. д.): И конституцията да я мажкатъ както искашъ!

Д. Кьорчевъ (н. л.): Това не се казва въ конституцията. Когато отъ тая страна (Сочи лѣвицата) постоянно викатъ,

че конституцията е мячкана, това е повторение на единъ Демагогски възгласъ, остатъкътъ отъ миналото, чрезъ който обвиняваха всички режими, когато гъмзаше конкретни поводи за тѣхното обвинение. Вие само казвате: „Защо нарушавате конституцията?“ Вие, г-да, които говорите това, дошли тукъ, въ Народното събрание, трѣбва да бъдете сериозни, и винаги когато хвърляте обвинение, че е нарушена конституцията, трѣбва конкретно да посочите въ какво е нарушена.

Х. Христовъ (д. ст.): Безъ Народното събрание обявихте войната.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Къде се казва това? Въ 1870 г., въ времето на Тьера, Франция обяви войната на Германия съ народно събрание ли?

И. Петровъ (д. ст.): Въ тази областъ ще загазите.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Да, въ тая областъ ще загази! Тая доктрина на Стамболийски, внушена му отъ такова сѣбди, че безъ Народното събрание не можешъ да обявишъ война, е опасна за васъ. Провѣрете въ всички конституции и ще видите, че тамъ, дето не е казано изрично, че правителството може да обяви война, има постановление, споредъ което, щомъ Народното събрание санкционира този неговъ актъ, правителството сиема отъ себе си отговорността. Така бѣше презъ м. септември 1912 г., така бѣше и въ 1915 г.

Г. г. народни представители! Ние не разискваме тукъ конкретно обвинение за отдѣленъ режимъ; ние казваме, че настоящиятъ законопроектъ трѣбва да се приеме, за да се премахне една неправда, едно отвратително политическо законодателство, споредъ мене, защото страната по този начинъ не може да се управлява, не може да се развива. Вие казвате, че не само че този законопроектъ е излизалъ, но и законитъ, които се иска да бъдатъ отменени, не били антиконституционни. Ако вие смятате, че тѣзи закони не сж антиконституционни, ако вие не държите за конституцията — това е единъ възгледъ, който може да се защитава, вие се явявате изцѣло, изцяло противници на днешния държавенъ строй, който почива на нашата конституция. Но вие можете да кажете: „Отъ ваше гледище тия закони сж антиконституционни, но отъ наше гледище, ние, които сочимъ единъ другъ строй, вие, които сочимъ социализма като крайна целъ на историческото развитие, ние ви казваме, че не се интересуваме отъ това, за насъ е безпредметенъ този споръ, дали единъ законъ е антиконституционенъ или конституционенъ“. Партията на широкитѣ социалисти е за мирната и спокойна еволюция. Тя нѣма за целъ премахването на конституцията сега, а въ едно отдалечено бъдаще, при една бъдаща генерация. Ако вие го имате като програма, постоянно повтаряно въ вашитѣ конгреси, въ вашитѣ събрания, очевидно, вие стоите на почвата на компромиса съ буржоазията и трѣбва да защитавате конституцията, както я защитаватъ социалиститѣ въ Чехословакия, където сж въ компромисъ съ земледѣлцитѣ, както защитаваша социалиститѣ Ваймарската конституция, и Давидъ, вашъ приятелъ, бѣше докладчикъ. Ако стѣпите на тая теоритична база, г-да, вие трѣбва да приемете компромиса съ буржоазията на базата на конституцията, която сега съществува, и да правите вашата пропаганда, да печелите придобивки, да се мъчите да уловите придобивки по законодателенъ пътъ, или пъкъ да отхвърлите конституцията и да усвоите друга програма. Но не може така по единъ толкова сериозенъ въпросъ единъ отъ вашитѣ най-сериозни представители да излѣзе и да поддържа нѣща, които очевидно се казватъ съ намѣрение да уязвятъ стѣпни личности, да се направи една дребна политика. На Балканитѣ може-би най-големѣтѣ социалистически онитѣ има Широкосоциалистическата партия, и тя трѣбва да го цени, трѣбва да държи за него, тя може да го сочи като единъ свой капиталъ, спечеленъ чрезъ борба. Но по този важенъ въпросъ — въпросътъ за отношението на Социалистическата партия къмъ антиконституционнитѣ закони — ние желаемъ, пресата трѣбва да го иска, вашитѣ учени и публицисти трѣбва да настоятъ, да предизвикатъ Социалистическата партия да си каже строго думата: на базата на конституцията ли е тя или не?

Г. Дановъ (с. д.): Ще си кажемъ думата. Всеки денъ я казваме, г. Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Азъ не ви предизвиквамъ сега, г-да, да ми я кажете, защото вие се нуждаете отъ време, за да

обмислите тѣзи въпроси. Ако вие не искате така да постѣпите, ако поддържате онази политическа тактика, която поддържаше Стамболийски, на която тактика подражаваха и подпомагаха и комуниститѣ, . . .

Д-ръ Н. Сакаровъ (к.): Моля, моля!

Д. Кьорчевъ (н. л.): Не „моля, моля“ — тукъ ние говоримъ за факти! — . . . очевидно вие не желаете фактически да се раздѣлите съ тѣзи групи. Затуй, г. г. народни представители, не забравяйте винаги, че нашата Широкосоциалистическа партия, докато съществува въ България, ще бѣде осъдена да се движи между тѣзи две начала: компромисъ и интрига или интрига и компромисъ. Това, което каза днесъ г. Джидровъ, бѣше интрига; това, което утре ще поддържатъ, ще бѣде компромисъ. Не може, г-да, да имате бъдаще нито въ народа, нито помежду си, ако за себе си гъмзате конституция. Оставете държавната конституция — вие за васъ, като партия, гъмзате собствена конституция, по която да мислите и да се движите.

П. Величковъ (с. д.): Нѣма защо да се грижите за насъ.

Д. Кьорчевъ (н. л.): Азъ се грижа за васъ, защото г. Александъръ Цанковъ ви докѣра 30 души тукъ да се занимаваме съ васъ. Той да ви бере грѣха!

Х. Христовъ (с. д.): Вие за васъ имате конституция — сопата! Нашата конституция е общата, българската. Вашата конституция е сопата. Конституцията на Стамболийски бѣше пененицата. Ние специална конституция гъмзаме; имаме общата. Сега разправате за вашата конституция!

Д. Кьорчевъ (н. л.): Г. г. народни представители! Когато се повдигатъ толкова важни въпроси, какъвто е настоящиятъ за отменението на единъ антиконституционенъ законъ, вие виждате, че нашето минало, както и сега, въ този моментъ, представлява въ законодателно отношение една картинка илчествина. Нашето Народное събрание е лишено отъ контролъ, нашето Народное събрание е лишено отъ възможността, онова, което излѣзе отъ него, да бѣде провѣрено и контролирано, макаръ подъ името законодателенъ актъ да се разбира взаимодействието на короната и Парламента. Въ сжщностъ, фактически, въ България Народното събрание — това се доказва отъ нѣколко години насамъ — е абсолютенъ господаръ на страната. Но какъвто е този господаръ, когато въ всеки единъ законодателенъ периодъ ние сме призовавали да го осъждаме, да му сочимъ грѣшкитѣ, да казваме, че това Народное събрание не е било найестина единъ изразъ на една воля, която желае общото добро, която, безъ сътресение, безъ желаниа да прави пакости, се мъчи да води страната къмъ добро? Азъ считамъ за нужно да спомена онова, което ми каза уважаемиятъ г. Михаилъ Маджаровъ, когато при отварянето на Събранието го избрахме, като най-старъ, за почетенъ председателъ — думи, които той бѣше обмислилъ — а именно: „Съдено е на народитѣ, сега и на нашия, да се управляватъ чрезъ народни събрания по резултатитѣ на болшинствоето. Други пътища за управление не сж намѣрени, за жалостъ; но когато войдатъ общитѣ български интереси, тогава всички трѣбва да бѣдатъ едно“. Азъ считамъ, че единъ общъ български интересъ е, г. г. народни представители, интересътъ . . .

А. Господиновъ (с. д.): Да освободимъ вашитѣ бивши министри!

Д. Кьорчевъ (н. л.): . . . да осгуримъ на народа запазването на конституцията, защото ние гъмзаме по-големъ пълномоцие отъ онова, което конституцията ни дава. Конституцията за насъ — това е съдържанието, текстътъ, границитѣ на едно пълномоцие, въ което ние можемъ да се движимъ и по силата на което можемъ да законодателствуваме. Ако вие, въпрѣки това пълномоцие, прегазимъ неговитѣ граници, подобно на единъ безчестенъ адвокатъ, ние вършимъ работа, за която гъмзаме нито дадено доверие, нито право. Ето, миналото Народное събрание бѣше стазило конституцията по този пътъ. Пълномоцията, които то имаше по конституцията, бѣха претъжно, зловещо и партизански погасени. „Ние считаме ли се още ограничени въ тия пълномоция?“ — Казватъ отъ тая страна (Сочи комуниститѣ). — „Не бива да се считаме ограничени, защото конституцията е остарѣла“. Да се съгласимъ, г-да, съ насъ, но туй трѣбва да стане

по единъ редъ. Когато искашъ на една 5 милионна страна да ѝ дадешъ друга конституция, дайте единъ дневенъ редъ, дайте да свикаме едно Велико народно събрание съ определенъ дневенъ редъ, което да измѣни тъкмо тия лѣна, които вие сочите като стари.

Х. Христовъ (с. д.): Кой казва това?

Д. Њорчевъ (и. л.): И ако искате въ едно Велико народно събрание да направимъ нова конституция, то дебатитѣ, събранията, агитациитѣ, пресата по тѣзи въпроси ще заинтересуватъ всички българи, ще заинтересуватъ чужбина, и тая малка България съ своитѣ вътрешни борби въ единъ такъвъ моментъ ще бѣде предметъ на общо любопитство и тогава, отъ срамъ къмъ чужбина, нѣкой не би дръзналъ да дава такива едни измѣнения на конституцията, каквито вие искате: да сждите хората чрезъ законъ, който има обратна сила, да разширявате съдебната властъ до размѣръ, што да я повѣрвате на лица, които чинкога не сж мислили за политика и чинкога не сж виждали лицата, които ще сждятъ!

Ето причинитѣ, по които вие считаме, че този господар на българския народъ, нареченъ Народно събрание, като корективно тѣло, въ единъ моментъ може да бѣде най-голямъ тиранинъ, когато е лишень отъ традиции, съ себичаство, а най-важното — отъ единъ другъ контролъ, външенъ, който трѣбва да се записва съ неговитѣ дѣла. Думата ми е, че поради опититѣ, които преживѣхме, вие за вѣ бѣдате вървимъ исторически къмъ създаването на единъ сенатъ; и ако той смѣстествува, тогава нѣма да става нужда отъ тѣзи излишни — както каза г. Дяковъ — законодателни мѣрки, да отбѣняваме закони на минали камари, въ които е господствувала партията, а не едно Народно събрание, което е билъ апаратъ за удометвореннето на всеобща и всенародна нужда.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Свърши Вие се времето за говорене.

Д. Њорчевъ (и. л.): Защо?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Защото при второто четене на законопроектитѣ имате право да говоритѣ по 20 минути.

Д. Њорчевъ (и. л.): Моля Вие да ми дадете възможностъ да завърша речта си.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Добре, давамъ Ви още 2 минути.

П. Алексовъ (с. д.): При наличиността на сенатъ, такива престѣпници като националъ-либералитѣ ще могатъ да се изгонятъ лесно.

Д. Њорчевъ (и. л.): Г. г. народни представители! Ако вие искате да отбѣните закона, който се отнася до референдума, и закона за допълнение на закона за катастрофата по мотиви, че тѣ сж антиконституционни, че сж тѣзи закони се вършили партизанство, че сж тѣхъ се е извършила една неправда, която трѣбва да се залечи сега, вие сте длъжни да се отървете отъ обвинението, че не правите туй само за себе си, а за конституцията, като вземете едно решение, като се съгласите всички неправди по тоя начинъ да бѣдатъ изтрети, а не само неправдата, която лично, може би, ще каже нѣкой, засѣга лицата, които сж вижрани въ настоящия законопроектъ. И затуй по този законопроектъ азъ ще направя предложение, което г. председателитѣ ще ви прочете. И макаръ за него да не гласува нито единъ — моитѣ приятели ги нѣма тукъ — макаръ азъ да пѣмахъ време да го обѣжда напълно, азъ бихъ желалъ то да остане като паметникъ, чрезъ който, като каже по него думата си Народното събрание, бѣдещото поколение да разбере единъ денъ и да мисли кои сж били причинитѣ, кои сж били сѣмьвремено неджитѣ, за да не позволятъ на едно Народно събрание да бѣде изтрита, да бѣде всеобщо премахната една обща неправда политическа и законодателна, а тя да се дѣли на части и всѣки единъ да взема оная частъ, която него интересува. Неправдата е обща; вие сте длъжни по начинъ, какъвто намѣрите за добре, чрезъ пинциптивъ, който се поларатъ да вѣст, да премахнете пѣлата неправда; пинакъ конституцията ще бѣде конституция, която задничава само вѣст, а други е поставила въ положение на неправда. Не бива държавата, чрезъ най-

голямъ си органъ да бѣде апаратъ за отдѣлни, за егостични пошлзновения и постижения; тя е апаратъ, чрезъ който се догонватъ общи, всенародни ползи, чрезъ който се гони обща правда. Това е ваша задача! И затуй азъ ви призовавамъ: обмислете и гласувайте, г. г. народни представители, предложението, което ще направя, защото чрезъ него ще закръглите докрай неправдата, която искате да премахнете, предвидена въ настоящия законопроектъ.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Намираме се при второ четене и знайте, че се говори тамо по 20 минути. Моля онѣзи, които ще говорятъ, да иматъ предъ видъ туй.

Има думата народниятъ представител г. Никола Пждаревъ.

Н. Пждаревъ (д. ст.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Съжалявамъ, че на второ четене по този законопроектъ ще трѣбва да се говорятъ работи, които сж изяснени при дебатирането на законопроекта на първо четене. Но дебатитѣ, които се повдигатъ тукъ, задължаватъ всѣкого отъ насъ да даде оправдание на онова, което ще извърши съ гласуването на този законопроектъ. Не може да бѣде упрѣкнато Народното събрание, че то иска бѣрзишката да прогара този законопроектъ; не може да бѣде сериозно твърдението на единъ отъ колегитѣ народни представители, че днесъ Народното събрание трѣбвало да се занимае съ прошения, съ молби, а да остави за другъ пътъ разглеждането на този законопроектъ. Азъ смѣтамъ, че въ съзнанието на всѣки народенъ представителъ разрешаването на въпроса, сложенъ отъ този законопроектъ, е отъ много по-големо значение, отколкото разрешаването на която и да е молба, на когото и да било отдѣленъ български гражданинъ.

Г. г. народни представители! При прокарването на законитѣ, които сега ще трѣбва да отбѣнимъ, дѣлата опозиция водѣне енергична борба и въ Народното събрание, и вънъ отъ него, за да докаже, че това не е само една глупостъ на управници, както днесъ единъ отъ народнитѣ представители се изразява, а че това е една престѣпностъ некачествима на управницитѣ отъ 1922—1923 г., престѣпностъ, която не само нарушаваше постановленията на конституцията, но престѣпностъ, която нарушаваше обикновенитѣ човѣшки закони. И азъ смѣтамъ, че при прокарването на този законопроектъ предъ очитѣ на всички изглежда овази картина, която преди всичко представляваше нашата страна съ нашитѣ политически борби презъ 1922—1923 година.

Та кое предизвика закона за референдума, закона за допълването до народа? Не може да се говори така ентосъ, да се приказва: „Та какво има въ този законъ? Нѣ-како си секестираше на имоти, което може да остане, и една последица, която вече е извършена“. Г. г. народни представители! Съ този законъ се шанесе едно най-големо пошлзвателство на човѣшкитѣ права на български граждани, не на политическитѣ нѣмъ права, но на човѣшкитѣ нѣмъ права, които преди всичко всѣки народенъ представителъ трѣбва да пази повече отъ зеницата на очитѣ си; съ този законъ се одобряваха актотетѣ на правителството, не само беззаконни, не само антиконституционни, но и престѣпни — одобряваше се задържането на онѣзи общественици, които бѣха отишли въ Търново да извършатъ единъ свой актъ на политически и на граждански въ тази страна. Мене не ме интересуватъ за сега лицата, които и да бѣдатъ тѣ, но въпросътъ е: можеше ли тогава презъ едно Народно събрание да се прокарва одобриенето на единъ такъвъ престѣпненъ актъ, какъвто бѣше актитѣ за арестуването на тия общественици? И когато този актъ се одобряваше съ закона за референдума — за това е постановението на чл. 22 отъ този законъ — Народното събрание извършваше отъ своя страна не единъ конституционенъ актъ, но самогто то се солидаризиране съ престѣпността на управницитѣ, извършваше за втори пътъ престѣпление, което бѣше извършено още на 25 септември 1922 год. съ арестуването на тѣзи общественици. Това бѣше законътъ за референдума! Оставете, че той отиваше по-нататкъ и възлагаше на народа да издава присѣда за виновностъ не политическа, какъвто може всѣкога единъ народъ да издава, но за отговорностъ углавна, какъвто нѣкога единъ народъ, по нашата конституция, не може да издава. Та чл. 13 на нашата конституция защо раздѣля властитѣ, защо отдѣли съдебната властъ и ѝ дава тѣзи широки функции? Не само за да създаде единъ особенъ институтъ, не само за да създаде една особена

власт, но за да гарантира правата на всички гражданигъ въ тая страна за да гарантира неговитъ права на човѣкъ. Та, казвамъ, съ закона за референдумъ се извършваше едно престъпление. И тия, които водѣха борбата противъ „престъпницитъ“ съ закона за референдумъ и съ действията имъ отъ м. септемврий 1922 г., не биха ли се чувствували ибѣкакъ си унижени, оскърбени, ако, възтържествували въ тази борба, тѣ не можеха като пръвъ свой актъ да регистриратъ премахването на всички следи на тая престъпностъ?

Г. г. народни представители! Съ законопроекта, който ще прокарваме, ние не можемъ да премахнемъ всички последици, ние не можемъ да премахнемъ онѣзи морални и материални терзания, на които бѣха изложени толкова много български граждани презъ септемврий 1922 год. и по-нататкъ презъ време на референдума. Тѣ оставиха дълбоки следи въ душитъ на нашитъ съотечественици, на нашитъ съграждани и нито не е въ състояние да ги премахне. Тѣ ще будятъ всекога нашето съзнание, за да по си позволимъ никакви волюности, за да не дадемъ възможностъ въ тази страна да се възстанови наново единъ режимъ на септемврийскитъ събития, единъ режимъ на референдумъ въ законодателството. Тия събития, повтарямъ, оставиха дълбоки спомени у всички насъ. Вѣрно е, че сега малко ибѣко като че се усложнаме, смѣтнахме, че времената сѫ нормални и скоро като че забравихме всичко онова, което се преживѣ преди година, година и половина отъ насъ и отъ ония, които не сѫ между насъ. Но, казвамъ, ако не можемъ да премахнемъ тия последици, ние сме длъжни да премахнемъ всичко онова, което по законодателенъ редъ можемъ да премахнемъ. Първата наша длъжностъ е да премахнемъ легалнитъ последици отъ закона за референдумъ. Ние не бързаемъ, г. г. народни представители! Не само не бързаемъ, но азъ бихъ казалъ, че се забравихме. Не е въпросъ за лицата, които се засѣгатъ, а е въпросъ за онѣзи принципи, които трѣбва всекога да ни държатъ будни, когато заседаваме тукъ като народни представители, а именно, принципитъ за неприкосновеността на човѣшката личностъ, принципитъ да не може човѣкъ да бѣде произволно, своеволно сѣденъ отъ току-така създадени съдилища, принципитъ да не може да се посѣга на него, само по желанието на изпълнителната властъ.

Г. г. народни представители! Азъ често пъти споменавахъ въ борбитъ по референдумъ онзи паметливъ фактъ, разигралъ се преди 20 и нѣколко години въ Франция: защото единъ подеждимъ бѣше неправилно осѣденъ, поради ибѣкакви си фалшиви документи, представени по неговия процесъ, цѣла интелигентна Франция се дигна на кракъ и поведе следъ себе си цѣлия народъ, за да протестира противъ такава една неправда, извършена при единъ процесъ. Имаме този нашъ народъ, когато отъ редица години учимъ и у когото отъ толкова години будимъ политическото съзнание, не можеше да доизкара до край за едно съ насъ борбата за премахване неправдата, която се допусна съ този законъ спрѣмо наши съграждани, спрѣмо наши политически водачи? Ние не можемъ да бѣдемъ упорѣкати, г. г. народни представители, че бързаме. Има ли у нѣкого и най-малкото съмнение, че законитъ за референдумъ и законитъ за сѣдене виновнититъ за народната катастрофа сѫ законни противоконституционни? Онова, което се говори по този въпросъ, е предостаточно и ибѣма защо да се спирамъ върху него. Не може Народното събрание да държи въ сила законоположения, за които не може да намѣри съдилище въ нашата страна да ги приложи. Можемъ ли ние да търпимъ такъвъ единъ фактъ: да създадемъ закони, за които съдилищата да ни кажатъ: „Тия закони не могатъ да бѣдатъ приложени“. Можемъ ли да търпимъ съществуването на тѣзи закони?

Азъ съмъ принуденъ тукъ да се спра на онзи апелъ, който отпраща къмъ васъ г. Кьорчевъ. Това Народно събрание ибѣма да се спре да отгѣни всеки единъ антиконституционенъ законъ, но сякоето това Народно събрание процедура по единъ опредѣленъ редъ, процедура по единъ правилникъ, за да не попадне въ грѣшка. А този правилникъ изисква всеко законодателно предложение да бѣде внесено отъ шароденъ представителъ или отъ правителството и да бѣде съложено на разглеждане. Г. министърътъ на правосѣдието направи една декларация и азъ съмъ убеденъ, че тази декларация, направена отъ него и предъ комисията на Министерството на правосѣдието, е решила съдбата на този законопроектъ. И ако този законопроектъ се яви въ същия форма, въ която е внесенъ отъ въ министерство на правосѣдието, то е затова, защото

има декларация отъ г. министра по другитъ еродни закони: азъ готвя специално обширно законодателство, което ще ни даде възможностъ да се произсесмъ и по онѣзи въпроси, които повдига г. Кьорчевъ. Но когато г. Кьорчевъ отъ тази трибуна казва: „Азъ надахъ ще бѣда въ състояние да обсъдя пълно предложението, което ще направя“, той смѣта, че ибѣма да бѣде въ състояние да обсъди пълно предложението.

Д. Кьорчевъ (и. л.): Не това казахъ, а казахъ, че ибѣмамъ време да го разясня, понеже ми се свърши времето. Г. председателитъ ми каза, че ибѣмамъ вече време за говорене. Казахъ, че ибѣмамъ време да го обсъдя тукъ предъ васъ.

Н. Пждаревъ (д. ст.): Ибѣмате време да го обсъдите!

Д. Кьорчевъ (и. л.): Това, което съмъ казалъ, може да го прочетете въ дневницитъ.

Н. Пждаревъ (д. ст.): Вие не че ибѣмате време да ни дадете всичкитъ ваши доводи и съображения, за да ги обсъдимъ на първо, второ и трето четене, а вие искате просто да ни ангажирате и да кажете: не гласувате ли за моето предложение, вие вършите политика, а не законодателство, затова защото смѣтате, че принципитъ на конституцията...

Д. Кьорчевъ (и. л.): Г. Пждаревъ! Вие знаете, че едно предложение ангажира респективния министъръ да си каже думата по него. И азъ молихъ г. министра на правосѣдието по моето предложение да си каже думата, и затова го направихъ.

Н. Пждаревъ (д. ст.): Г. г. народни представители! Азъ искамъ да отхвърля онзи упрѣкъ, който г. Кьорчевъ иска да отпраща къмъ насъ, да отхвърля онази отговорностъ, която той иска да сложи върху Народното събрание, ако неговото предложение не бѣде прието. Неговото предложение ибѣма да бѣде прието само по формални причини, затова, защото то не е обсъдено, затова, защото то не е минало по надлежния редъ, затова защото Народното събрание спокойно и съ пълно съзнание, съ пълно разбиранство не ще може да каже своята дума. Обаче когато това предложение бѣде направено така, както трѣбва, или когато г. министърътъ на правосѣдието направи своето предложение и Народното събрание бѣде съзвирало съ него, ние ще го обсъдимъ. Бѣдете увѣрени, г. Кьорчевъ, че не личноститъ ни ръководятъ при прокарването на този законопроектъ, не желанието да бѣдемъ прияти на този или онзи, да помогнемъ на този или онзи, който ни ръководи, но желанието, онѣзи принципи, въ името на които водихме енергична борба въ тази Камара, да възтържествуватъ надъ престъпността. Онѣзи принципи ние желаемъ следъ успѣха на тази борба да възтържествуватъ въ тази Камара. (Ръкоплѣскация отъ еговорнитѣ)

Д. Кьорчевъ (и. л.): Дай Боже!

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. ст.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Когато се разгледаше този законопроектъ на първо четене, азъ наказахъ своето мнение по него. Азъ не бихъ вземалъ сега думата, ако отъ пруната на широкитъ социалисти не се изказа единъ възгледъ и не се поддържа едно мнение, което въ никакъ случай не може да издържи критика не само отъ гледна точка на конституцията, но отъ гледна точка въобще на правото. Защото г. Кьорчевъ добре изгълна тази мисль, че когато Народното събрание законодателствува, то действува въ името на единъ мандатъ, по силата на единъ пълномощие, което му е дадено отъ конституцията, и като всеки пълномощникъ, то ибѣма право да преименува границитъ на това пълномощие. Всеки, който мине вънъ отъ границитъ на пълномощието, което му е дадено, върши единъ незаконенъ актъ. Когато Народното събрание излѣзе вънъ отъ тия граници, които му опредѣля конституцията, вънъ отъ компетенцията, която тя му дава, то извършва единъ антиконституционенъ актъ, единъ актъ самъ по себе си незаконенъ, единъ актъ, който не може да има никакви законни ефекти и последици, и всичкитъ негови последици могатъ да бѣдатъ само незаконни. Но понеже отъ

тукъ (Сочи социалиститѣ) се дава една дефиниция на конституцията, каквато въобще не може да се поддържа сериозно, азъ искамъ да се спра на този въпросъ: какво пѣщо е конституцията? Конституцията е написанъ писанъ основенъ законъ, чийто текстове ние имаме право само да тълкуваме и да прилагаме. Нищо, което не е въ текстовѣта на конституцията, нѣма значение за насъ. И нѣма нито една държава въ Европа, която да нѣма своята конституция писана или неписана. Това е нашиятъ общественъ договоръ, който ние сме сключили и по силата на който договоръ се уреждатъ нашитѣ отношения помежду ни, нашитѣ отношения къмъ държавата и отношенията на последната къмъ насъ — нашитѣ права и нашитѣ задължения. Не може да има една държава съ правотъ редъ, въ която да нѣма единъ основенъ и известенъ на всички законъ, единъ пестопиенъ законъ, за да знаятъ гражданитѣ какви сж тѣхнитѣ права и тѣхнитѣ задължения днесъ и какви ше бъдатъ утре. И не може да се поддържа този абсурдъ, че конституцията — това е отпощенито на общественитѣ сили. „Отношението на общественитѣ сили“ — това е една дефиниция, която Ласалъ даде преди 50 години като философия на конституцията, а не като едно конкретно изражение, като единъ текстъ на конституцията.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к.): Ласалъ казва една много вѣрна мисль!

Н. Балтовъ (д. ст.): Ласалъ казва една много вѣрна мисль стъ гледна точка на философията на конституцията, но когато отъ 50 години ние поддържаме тая мисль като конкретна дефиниция на конституцията, ние казваме една глупост и продължаваме да я поддържаме.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к.): Ако се отнася до мене, ще ви кажа, че писаната конституция нѣма нищо общо съ действителната вчера, днесъ и утре.

Н. Балтовъ (д. ст.): Предположението е, че писаната конституция е изражение на общественитѣ отношения. И предположението е, че тогава, когато се размѣнятъ общественитѣ отношения, ще се размѣни и писаната конституция. Но дотогава, докато общественитѣ отношения не сж се размѣнили, или поне не се е парализало тѣхното размѣнение въ едно размѣнение на конституцията, ние сме длъжни да я почитаме, да се ръководимъ отъ писаната конституция и да ѝ се подчиняваме.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к.): Кой членъ казва, че не може да има референдумъ?

Н. Балтовъ (д. ст.): Сега ще Ви кажа. И когато ние възприемемъ за принципъ това, че конституцията, това е фактическието отношение на силитѣ, ние не казваме нищо друго, освенъ това, което Стамболийски отъ тукъ по единъ пътъ поддържаше, че конституцията — това е ценещицата.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к.): Нищо подобно. Който казва това, казва каква е действителната конституция.

П. Алековъ (с. д.): Пена прочете една лекция по конституционното право.

Н. Балтовъ (д. ст.): Изглежда, че ние имаме нужда да Ви се прочете лекция по конституционно право. Съмнително е, обаче дали тая лекция ше подействува върху Вашия мащабнитетъ.

П. Алековъ (с. д.): Моиятъ манталитетъ е много по-високъ, отколкото Вашиятъ, защото ние вчера бѣхте тукъ, а днесъ сте тамъ.

Д. Кьорчевъ (ш. з.): Тебе кой те докара тамъ?

П. Алековъ (с. д.): Цанковъ, който докара и васъ!

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звънъ)

Н. Балтовъ (д. ст.): Мене това никакъ не ме засѣга. Азъ, г-да, не считамъ за добродѣтель да тичамъ човѣкъ на едно мѣсто, да поддържа сега това, което е поддържалъ преди 20 години. Съ тая добродѣтель могатъ да се украсяватъ други. Азъ не считамъ, че има пѣщо нечисто въ това, да промѣни човѣкъ своитѣ действия, когато е промѣнитѣ възгледитѣ си.

П. Алековъ (с. д.): Затуй казвамъ, че това, което говорите сега, утре нѣма да го поддържате.

Н. Балтовъ (д. ст.): И ако азъ съмъ ви напусналъ, ако азъ говоря така, ако азъ мисля така, то о не защото съмъ ви напусналъ, а ви напуснахъ, защото мисля така. Разбрахте ли тази работа? И ако ние ме познавате, ще знаете, че азъ стъ 5—10 години мисля така. Но това между впрочемъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к.): На 9 юний като арестувахте дружбаши и комунисти, конституционно ли е или не?

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: (Звънъ) Моля, г. Сакаровъ, подейте прекъсва, подейте отнема времето на г. Балтова. Той има само 20 минути на разположение. Продължавайте, г. Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. ст.): И азъ се удивлявамъ, право да ви кажа, твърде много, какъ г. Джидровъ, когато азъ твърде много цѣня като юристъ и уважавамъ като човѣкъ въ нашата страна, какъ той може да поставя тоя въпросъ: въ какво е противоконституционенъ законътъ за референдумъ или законътъ за народната катастрофа? За нисой юристъ не може да има съмнение въ това, че законътъ за референдумъ и законътъ за народната катастрофа сж закони, които противорчатъ на конституцията. Г. Мунатовъ отговори, че съ закона за референдумъ, се нарушава конституцията, че той е противъ чл. 13 стъ патата конституция. Нашата конституция разпредѣля добре и основно властитѣ и органитѣ, които могатъ да бъдатъ посетели за тия власти. И съдебната власть въ своята ширина е дадена на особени органи, на съдебнитѣ мѣста и лица. Вѣски, които си позволи да създаде единъ законъ, стъ който да отнеме частъ отъ тая съдебна власть отъ съдебнитѣ мѣста и лица и да я предаде на народа или на какъто и да било другъ органъ, извършва единъ антиконституционенъ актъ. И казъ, г-да, да не е това антиконституционно, когато ние повикахте цѣния народъ съ всичкото щего — какъ да кажа — непознаване на въпроса, за да не кажа по-голямъ дума, съ всичкитѣ сили политически страсти, които съществуваша въ него и които ние накуствено създавахте и раздувахте, да се произнеса по виновността на изрестни лица, да влиза въ ролята на съдия, да сѣди въ кои хора за известни деяния? Азъ не кажа лично за себе си, че въ този моментъ бѣхъ поставенъ на едно изпитание. Какъ мога азъ, не познавайки добре работитѣ, не познавайки дашитѣ по дѣлото така да се каже, да се произнеса дали г. Михайлъ Маджаровъ е виновенъ или не? И ако азъ не мога да се произнеса, толкова по-малко, толкова по-слабо могатъ да се произнесатъ избирателитѣ на г. Петковъ, нагр. ние поставихте предъ едно голѣмо изпитание българския избирателъ. Ние се подврахте до тѣ стъ цеговата съвестъ и съ цеговата честъ.

Но нѣма на второ мѣсто законътъ за размѣнение и допълнение закона за народната катастрофа. И за него ние се питаме: въ какво този законъ противоречи на конституцията? Ние имаме, тъй да се каже, известенъ поводъ, известна причина да поддържаме противното, защото ние имаме вина въ това, че създадохте първия антиконституционенъ законъ въ България съ гласуването на закона за народната катастрофа, и дадохте голѣмия поводъ на Стамболийски да тръгне по пътя на антиконституционитѣ закони. Азъ съмъ увѣренъ, че ако не бѣше гласуванъ законътъ за народната катастрофа презъ 1919 г., Стамболийски нѣмаше да се сетъ, нѣмаше да има куража, да прокара допълнението къмъ този законъ и закона за референдумъ.

Т. Димитровъ (с. д.): Щѣше да намѣри достатъчно съветници.

Н. Балтовъ (д. ст.): Не, ние първи го подсетихте, че и така може да се действува въ тази страна. На кой членъ отъ конституцията противоречи законътъ за народната катастрофа? На чл. 43, който повелява, че България се управлява само чрезъ закони. А когато прочетете той членъ и видите, че България се управлява само чрезъ закони, ние преди всичко трѣбва да се запитаме: какво пѣщо е законъ? Законъ е една норма обща, еднаква за всички граждани въ страната, за цѣлата територия, която влиза въ сила отъ дѣна на обнародването ѝ. Това последното е необходимо условие за казвателнитѣ закони. И затъ туй въ нашия наказателенъ законъ е постановено, че из-

каво наказание не може да се наложи без законъ. Такавъ ли е законътъ за народната катастрофа и неговото допълнение, което ние сега разглеждаме? Общъ ли е той за всички лица, за цялата територия? По действие той започва ли отъ времето на своето обнародване? Не, нито на едно отъ тѣзи условия този законъ не отговаря. Преди всичко той инкриминира деяния, които сѫ извършени 5—6 години преди законътъ да бѣде обнародванъ, и второ — което е по-важно и което ние трѣбва да имаме предъ видъ — инкриминира опредѣлени, конкретни деяния, вече извършени. Следователно, той не е единъ общъ законъ. Друга щѣше да бѣде работата, ако бѣше казано: всѣки, който отъ тукъ нататъкъ, да кажемъ, обяви война безъ съгласието на Народното събрание, извършва престъпление. Но ние казвате: „Този, който обяви войната презъ 1912 г., е извършилъ престъпление“ — инкриминирате едно опредѣлено, конкретно, вече извършено деяние; или: „Този, който не сключи миръ въ 1918 г., подлежи на наказание“. И като инкриминирате тѣзи опредѣлени, конкретни деяния, ние осждадете предварително вече единъ опредѣленъ лица, защото за никого не е известно това, че този, който обяви войната въ 1912 г. — това бѣше кабинетътъ Гешовъ—Далевъ, лицата, 10 души, които бѣха въ този кабинетъ, и че този, който не сключи миръ въ 1918 г. — това бѣше кабинетътъ Малисловъ—Костурковъ. Ито какъ ние създадохте единъ законъ не общъ за всички подданици на страната, не общъ за цялата територия, а единъ законъ за опредѣлени лица и за опредѣлени деяния. Такавъ законъ въ правото се казва законъ-присѣда, такъвъ законъ е антиконституционенъ.

Който не е разбралъ това, той нѣма да го разбере. Когато говоримъ за отмиѣненіе допълнението на закона за народната катастрофа, азъ поддържамъ съ всичката сила на своето убѣждение, че аргументитѣ, които тужатъ, които тужатъ за отмиѣняването на това допълнение, иматъ силата сила, същото значение и за отмиѣненіето на закона за народната катастрофа.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Който поддържа първото, трѣбва да поддържа и второто. Това е много право.

Н. Балтовъ (д. сг): Да, защото който казва а, трѣбва да каже и б.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Вне сте пълно основателенъ.

Н. Балтовъ (д. сг): Да, но ние ще бъдете съвършено неоснователенъ, като не поддържате нито едното, нито другото.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): И тамъ сте правъ!

Н. Балтовъ (д. сг): Г-да! Законътъ за народната катастрофа е единъ антиконституционенъ законъ, който трѣбва също да бѣде отмиѣненъ, и то чакъ по-скоро. Народното събрание не е извършило едно добро дѣло въ овзи моменти, когато го е гласувало. Министеритѣ отъ Радославовия кабинетъ можеха да бъдатъ осждени и трѣба да бъдатъ осждени само по закона за съдено на министритѣ. И тѣ трѣба да бъдатъ осждени законово и нѣмаше да бъдатъ издигнати до степенята на мъченици. (Възражения отъ социалдемократитѣ)

Х. Баралиевъ (с. д): Само ние ги правимъ мъченици. И днесъ ще ви каже българскитѣ народъ мъченици ли сѫ или сѫ престѣпници.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, не прекъсвайте.

Н. Балтовъ (д. сг): Вне гласувахте единъ законъ, по силата на който ги осждихте незаконно, единъ законъ-присѣда, единъ законъ позоръ за нашето законодателство. Вне ги обрѣнахте въ мъченици и прекъсвахте обществени снаниа отъ нашата страна къмъ тѣхъ.

А. Господиновъ (с. д): Вне бѣхте назначени d' office граждански ищецъ въ държавния съдъ по съденето министритѣ отъ Радославовия кабинетъ; Вне поддържахте обвинението срещу тѣхъ; тоякова ли сега нѣмате елементарната гражданска доблестъ да бъдете последователенъ? Вне вчера ги обвинявахте, а днесъ ги оправдавате!

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Господиновъ! Моля Ви, не нарушавайте реда въ Събранието.

Н. Балтовъ (д. сг): Чуите, моля, аргументитѣ ми. Нами искате да Ви отговори? Тамъ, дѣто аргументитѣ не стигатъ, думитѣ стигатъ. Азъ бѣхъ въ държавния процесъ противъ министритѣ отъ Радославовия кабинетъ държавенъ ищецъ, и като адвокатъ можехъ да поддържамъ една теза противна на тази, която поддържамъ тукъ, но азъ не съмъ я поддържалъ. И Вне, който твърдите, че съмъ поддържалъ противна теза, не знаете какво съмъ говорилъ въ Държавния съдъ. Азъ не съмъ обосновавалъ нито едно обвинение по закона за народната катастрофа. Вне разбираете или това? Завчера азъ говорихъ тукъ, и ако Вне бѣхте ме слушали, щѣхте да знаете, че министритѣ отъ Радославовия кабинетъ сѫ осждени не само по закона за народната катастрофа, а и по закона за съдено на министритѣ. Разбрахте ли това?

Х. Баралиевъ (с. д): Щомъ знаете, че тѣ сѫ осждени и по двата закона, тогава надейте ги прави мъченици.

Н. Балтовъ (д. сг): Азъ казвамъ, тѣ можеха да бъдатъ осждени по този законъ. Когато ние гласувахте единъ законъ-присѣда да ги осждете, то е друго.

А. Господиновъ (с. д): Много ли е конституционно, когато законътъ още не е отмиѣненъ.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Господиновъ! Права Ви напомнявате. Нѣмате думата!

А. Господиновъ (с. д): ... министритѣ отъ Радославовия кабинетъ да се разхождатъ днесъ свободно изъ улицитѣ?

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Господиновъ! Нѣмате думата.

Н. Балтовъ (д. сг): Това е едно възражение, което не се отнася до мене и което не ме засѣга. Само единъ човѣкъ, който не знае какво приказва, може да ми отпрати това възражение. Азъ не съмъ ги пусналъ отъ затвора. И азъ тоякова знамъ, защо сѫ пуснати отъ затвора, колкото и Вне. Това е една глупостъ!

А. Господиновъ (с. д): Никаква глупостъ. Фактъ е. Найсетне, като сте тоякова меракливи да ги освободите, щомъ като ви е насѣрце тоякова каузата имъ, имайте куражъ да внесете единъ специаленъ законопроектъ и стига сте се мъчили да използвате всѣки случай за контрабандното имъ освобождение.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. Господиновъ! Вземете думата и излѣзте да говорите. Сега нѣмате думата! Разбирате ли, че нѣмате право да самушавате Събранието съ Вашитѣ неумѣстни закачки и прекъсвания? Отъ вашата група говори г. Джидровъ и той бѣше изслушанъ съ внимание отъ всички.

Х. Баралиевъ (с. д): Всички го прекъсваха.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г-да, съблюдавайте реда: той е въ вашъ интересъ. Продължавайте, г. Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. сг): Г-да! Азъ сега ще искамъ да кажа нѣколко думи, съ които ще се разбира много добре съ широкитѣ социалисти, ако тѣ въобще иматъ желание да се разберемъ. Азъ стоя на принципа, че всѣка властъ у насъ, че всѣки органъ е длъженъ да спазва конституцията и че само тогава ще има редъ, ще има законностъ, ще има просперитетъ въ тази страна, когато конституцията бѣде спазвана. Ако конституцията стѣснява нѣкого, той може да иска само по законенъ пътъ нейното измиѣняване, но дотогава, докогато ние имаме този текстъ на конституцията, ние сме длъжни да го спазваме. Това е тоякова повече паложително за Народното събрание — да спазва конституцията — защото едно Народно събрание, което не спазва конституцията, се излиза въ една тирания, а тиранията на единъ парламентъ може да бѣде често пъти по-опасна, по-жестоката тиранията на едно лице. Защото едно лице, каквото и да е то, има съзнание за отговорностъ предъ народа и предъ историята, а единъ парламентъ отъ 250 глави нѣма съзнанието за отговорностъ предъ историята. Защото ние всички ще се изгубимъ за историята и тя нѣма да нише за никого отъ насъ, но ще нише въ Стамбулийски, ще нише и за тиранията на Стамбулийски. Това е тоякова повече важно за насъ и за това,

Г. Дановъ (с. д): (Възражава нѣщо)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля Ви се.

Н. Балтовъ (д. ст.): ... че Народното събрание може да се излъже въ по-страшна тирания. Толкова повече се налага у насъ Народното събрание да съобразява всички свой законъ съ конституцията, защото ние нѣмаме една по-висша инстанция, която да бди, да контролира действията на Народното събрание. Ние нѣмаме сенатъ, и — азъ ще кажа, безъ да се стѣпявамъ — за това трѣбва само да се съжалява.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Кажете по-подробно, защо сте за сенатъ.

Н. Балтовъ (д. ст.): Това е достатъчно; при другъ случай можемъ да се обяснимъ по-добре съ васъ. Ние нѣмаме сенатъ, който да контролира действията на Народното събрание, и затуй Народното събрание трѣбва да бъде особено внимателно, когато законодателствува.

Но има друго едно нѣщо. Нашата конституция, г-да, е достатъчно широка, достатъчно либерална, за да можемъ да извършимъ, стоейки върху нея, безъ да я парушаваме, най-големитѣ политически и социални реформи.

Т. Димитровъ (с. д): И престъпления.

Н. Балтовъ (д. ст.): Не престъпления. Недейте говори за престъпления.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Конституцията не позволява престъпления.

Н. Балтовъ (д. ст.): Ако има извършени нарушения на конституцията, има държавенъ съдъ, има отговорностъ за това, но ако министритѣ сж парушили конституцията, защо некате н вие да я парушавате, г-да? Азъ се връщамъ на мисълта си. Съ тая българска конституция ние можемъ да направимъ социалната революция въ България. Вие върху това помислили ли сте?

Х. Христовъ (с. д): Не сме още! (Смѣхъ, вѣрждъ социалдемократитѣ)

Н. Балтовъ (д. ст.): Недейте се смѣя, г-да, защото вие обичате да прижаivate често пъти таяте си, безъ да четете, безъ да вижвате, безъ да се въдълбочавате (Възражения отъ социалдемократитѣ), но ако вие се въдълбочите, ще разберете, че нѣма нужда да парушаваме конституцията, за да извършимъ най-големитѣ реформи.

Х. Христовъ (с. д): Кажете, какво сте правили Вие досега?

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г. Христовъ, оставете Вашето любопитство! Недейте прекъсва оратора! Г. Балтовъ! Недейте обръща внимание на прекъсванията.

Х. Христовъ (с. д): Кажете, какво сте правили досега? Кажете, къде сте били?

Н. Балтовъ (д. ст.): Когато бѣхъ въ вашата партия, азъ мѣлаехъ, защото не можехъ да спорѣвамъ великитѣ валии глупости. Като некате да Ви кажа, казвамъ Ви: Поинтайте Вашия другаръ Червошевъ, какво сѣмъ правили въ вашата партия, и той ще Ви каже.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Прѣтече Ви прѣмето, г. Балтовъ.

Н. Балтовъ (д. ст.): Съобщавамъ. И ако заиде, г-да, нѣмаме нужда да парушаваме конституцията, а трѣбва да стоимъ тукъ като нейнъ стражъ и да съблюдаваме нейното точно изпълнение: само тогава ще има редъ, законность и добро въ тая страна.

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Каранджуловъ.

Т. Димитровъ (с. д.): Излъгате съ отдѣлно законодателно предложение, можемъ да направимъ компромисъ съ Васъ!

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Моля, г-да, отъ уважение къмъ оратора ние сме съвършено тишина, защото г. Каранджуловъ говори много тихо.

И. Каранджуловъ (д. ст.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Позволете ми, моля ви се, да кажа само две-три думи отъ принципиална гледна точка по въпроса, който днесъ ни занимава.

Преди всичко, почитаемиятъ г. д-ръ Джидровъ повдигна въпросъ въ смисълъ, че Народното събрание не е компетентно да решава, кои законъ сж конституционни или антиконституционни, а отъ друга страна приведе, като вторъ допълнителенъ аргументъ, че законитѣ по референдума си е изпълнитѣл мисленя и, следователно, нѣма защо да се занимаваме съ признаването му за антиконституционенъ.

По първия въпросъ. Ако действително Народното събрание не е компетентно да се занимава, кои законъ сж антиконституционни или не, тогазъ се поражда въпросътъ, кой ще бжде компетентенъ? Има едно правило по отношение на тълкуването на законитѣ, специално на конституционитѣ закони. Казано е *ejus est interpretari sensus condere*, т. е. имать право да тълкуватъ законитѣ тѣзи, които ги правятъ, коватъ. На първо мѣсто, естествено е, че законодателятъ, който прави, който кове законитѣ, има право и да ги тълкува, и да ги измѣни и да ги отменява. У насъ нѣма друга инстанция, която да се занимава съ въпроса, дали единъ законъ е конституционенъ или антиконституционенъ. Действително въ Америка има единъ супримъ кортъ, Върховенъ съдъ, който специално се занимава съ тоя въпросъ, дали единъ издаденъ законъ въ една или друга отъ съединенитѣ държави въ Америка е конституционенъ или антиконституционенъ. Но причината на това е следующата. Понеже освенъ общитѣ държавни закони, всѣка държава, която влиза въ състава на Съединенитѣ щати въ Америка, има право да издава закони, и понеже се допуска, че въкоя отъ тѣзи държави може да издаде единъ законъ, който да не се съобразява точно съ общата конституция, следователно, не ще може да се прилага въ другитѣ или въ самата тая държава, която го е издадала, трѣбва да има и единъ Върховенъ съдъ, който да се произнася специално по въпроса, дали издадениятъ законъ е конституционенъ или не. У насъ нѣмаме това нѣщо и не можемъ да го имаме. Отъ едно сравнение по естеството между конституцията, между учрежденията на основния законъ, и между обикновеното Народное събрание, ще се види, че учредителитѣ сж дали плана, скелета на всичкитѣ основни принципи, които биха могли да се развиватъ теория въ закони, които да предвиждатъ отношенията на гражднитѣ, както помежду имъ, така и спрямо държавата. Всичкитѣ обикновени народни представителства, когато законодателствуватъ имать предъ видъ конституционния законъ, и всѣка меридавна мѣрка, всѣки законопроектъ го сравняватъ отъ гледна точка на конституцията, дали съответствуватъ или не на нейнитѣ принципи, и тогава го гласуватъ.

Между държавитѣ, които нѣмаатъ писана конституция, е Англия. И заради това, споредъ английското разбиране, всѣки законъ, който се издава отъ Парламента, съставлява английската конституция, защото тѣ казватъ: всѣки законъ предвижда отношенията между гражднитѣ и тѣхнитѣ откопелски спрямо държавата — това е необходимо — и понеже въ всичкитѣ закони тия отношения се предвиждатъ, то всичкитѣ тѣзи закони съставляватъ конституцията. За насъ, които имаме писана конституция, е по-лесно, защото принципитѣ сж сърѣдоточени въ конституционния законъ и, следователно, когато имаме да търсимъ дали единъ законъ е конституционенъ или не, ще вземемъ огледалото, ще вземемъ основата, и много лесно ще бжде да го сравнимъ, когато единъ англичанинъ ще трѣбва да сравнява всичкитѣ закони, издадени до момента, за да види, дали даденъ законъ е конституционенъ или не.

Сега, щомъ едно Народно събрание издава закони съ целъ да развие принципитѣ, които сж предвидени въ конституцията, естествено е, че Народното събрание тълкува тѣзи принципи. Тълкувайки конституционния законъ, всѣкой път, когато то създава единъ новъ, обикновенъ законъ, ще види дали последниятъ не е противенъ на тѣзи принципи. Отъ тукъ следва, че законодателното тѣло има право да тълкува обикновенитѣ закони и, следователно, да ги измѣнява или отменява. И действително, когато обикновеното Народно събрание измѣнява или отменява, то съобразява, че тогавашнитѣ обстоятелства, при които е билъ издаденъ стариятъ законъ, сж се измѣнили, а сегашнитѣ обстоятелства изискватъ нѣкоя измѣненя или нѣкъ казва, че стариятъ законъ е антиконституционенъ.

Що се касае лично за мене, азъ сѣмъ мислилъ и предвиждаватъ да мисля, че по отношение въпроса, дали

единия законъ е конституционенъ или антиконституционенъ; всеки съдъ има право да се произнесе.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Много право.

В. Молловъ (д. ст.): И азъ така мисля — не да го отменим, а да се произнесе, че е неконституционенъ.

И. Каранджоловъ (д. ст.): Истина, че споредъ нашата конституция и разпредѣлението на властитѣ, съдебната властъ има само да изпълнява законитѣ, които се издаватъ отъ законодателната властъ. Това е вѣрно. Следователно, съдебната властъ е длъжна да се подчинява на закона и пѣма право да каже на законодателната властъ: ти си надала неконституционенъ законъ въ регламентарна форма, въ форма, че единъ-кой си законъ е антиконституционенъ. Това право пѣма. По както всеки обикновенъ законъ е задължителенъ за съда, така също и конституционниятъ законъ е задължителенъ за него — и двата сж задължителни. И както съдътъ, съдията — единъ мирови съдия даже — има право въ всеки даденъ случай за всеки дѣло да обсъжда, дали съобразно единъ-кой законъ може да се наложи наказание, може да се даде право на единъ нищецъ, може да се отхвърли претенцията на пѣкого, така също, ако конституционниятъ законъ дава друго тълкувание на въпроса, съдията има право да отиде по-нататъкъ и да каже: да, споредъ обикновения законъ, този случай се разрешава така; но споредъ конституционния, който е задължителенъ и за мене като съдия, се разрешава друго-яче, и азъ намирамъ, че въ дадения случай трѣбва да се предпочете конституционниятъ законъ, нежели обикновениятъ. Това е било мое частно мнение и мене ми е драго, че последниятъ Държавенъ съдъ потвърди това мое убеждение, като даде такава тълкувание. Държавниятъ съдъ, като съдия, като съдъ, като съдебна властъ, за който макаръ и да е задължителенъ законътъ за наказанието на минали деяния, намери, че този законъ е неприложимъ, защото е антиконституционенъ. Държавниятъ съдъ значи съете, че конституцията го задължава да не приема този обикновенъ законъ конкретно само за този случай — за случая, за който е сезиранъ. Тукъ, обаче, ние сме сезирани изобщо съ въпроса, дали този законъ е конституционенъ или неконституционенъ. И азъ дохождамъ пакъ до същото убеждение и заключение, че не може да има друго тѣло, което да се произнася, дали единъ законъ е конституционенъ или неконституционенъ, освенъ Народното събрание.

Сега по допълнителния въпросъ. Г. д-ръ Джидровъ казва, че законътъ за референдума си е извъншниятъ мисията, че той пѣма никаква сила по-нататъкъ и, следователно, пѣма защо да се занимаваме и да губимъ време да го принаваме, дали е антиконституционенъ. Моего гледище въ това отношение е противоположно. Азъ считамъ, че този възгледъ не е правъ. Известно е, че при случаи на клевета наследителитѣ закони въ всички страни даватъ право на наследителитѣ да възбудятъ дѣло противъ обвинителя, противъ оня, който е нанесълъ клеветата на умрѣлия наследодателъ. Поражда се следниятъ въпросъ. Наследителитѣ с умрѣли оскъбени или оклеветани; какво значение има, следователно, този въпросъ по-нататъкъ да се разрешава? Не, законътъ дава право на наследителитѣ да заводятъ дѣло противъ обвинителя, затова защото наметата на тѣхния наследодателъ е скъпа за тѣхъ, честта на тѣхния наследодателъ е драгоцена за тѣхъ; тѣ иматъ право да защитятъ доброто име на своя наследодателъ. Тѣ не искатъ да оставятъ да тежи на тѣхния наследодателъ и следъ неговата смъртъ едно петно, което ще се отрази и върху тѣхъ. И въ дадения случай референдумътъ внесе известно петно на известни лица, но това петно е петно особено на законодателството. Какъ така по единъ законодателенъ редъ да се унищожаватъ същественитѣ, човѣшнитѣ права на българскитѣ граждани? Какъ е възможно съ единъ законъ да се наложи да бждатъ съдни други, а не отъбзи, които е предвидено въ самата конституция да бждатъ такива? Конституцията предвижда, че съдебната властъ въ всички случаи е независима и принадлежи на съдебнитѣ органи; съдебнитѣ органи сж установени въ закона за устройството на съдилищата. Покойниятъ Стамболиевъ навремето си създаде пѣкакви си съдебно-административни комитети. Този фактъ даде поводъ на сини критики следъ смъртъта му и великото Народное събрание постави особелъ членъ въ конституцията, споредъ който се забранява създаването на всякакви административни и съдебни комитети. Азъ имахъ честта въ комисията по правосъдието да изразя мисълта, че законътъ за референдума е антиконсти-

туционенъ. Че той е такъвъ, за мене пѣма никакво съмнение, защото истина е, че българскитѣ народъ има суверенната властъ лично самъ, но той не може да упражни своята суверенна властъ лично самъ, а трѣбва да я упражни чрезъ делегация. Той избира народни представители, които законодателствуватъ въ Народното събрание; измежду народното представителство пѣкъ въ лицето на министритѣ се избира изпълнителната властъ; единъ отъ тѣхъ пѣкъ, споредъ закона за съдоустройството, назначава прокурора, съдебни следователи, съдни отъ първа, втора, касационна инстанция — тѣ сж власти, тѣ съдятъ, а не народътъ. Народътъ упражнява своята върховна властъ чрезъ представители, но не лично, което е физически невъзможно. А въ дадения случай какво става? Народътъ се покани да се произнесе виновни ли сж еди-кой-си, или не. Истина е, че у насъ има измежду народа съдебни заседатели въ форма на жури, но тѣ пѣкъ сж предвидени въ закона за устройството на съдилищата; въ него не се предвижда Иванъ, Драганъ, Стопанъ, 5 милионенъ или 500 хиляденъ народъ да се изпитва, всеки на мѣстото си да се произнесе, дали еди-кой-си, безъ да го вижда или да го знае, е виновенъ или не; независимо отъ това, че пѣматъ никаква компетентностъ, по още пѣматъ и възможностъ да знаятъ обвиненията и възраженията.

Прочее, азъ ви благодаря за дѣто имахте добротата да ме изслушате. И като считамъ, че Народното събрание е единствено компетентно, което може да се произнася, дали единъ законъ е противоконституционенъ или не е противоконституционенъ и че речитѣ два закона, за които става дума, сж споредъ мене, антиконституционни, на мое мнение съмъ да се приеме предложението. (Ръкоплѣскаши отъ егзортитѣ)

Председателствуващъ д-ръ В. Вазовъ: Г. г. народни представители! Никой другъ не е записанъ да говори. Прекратявамъ разискванията.

Ще пристъпимъ къмъ гласуване. Който отъ васъ приематъ заглавието на законопроекта тѣй, както се прочете отъ г. секретаря, моля да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Моля г. секретаря да прочете членъ единственъ отъ законопроекта.

Секретаръ Н. Савовъ (д. ст.): (Чете членъ единственъ — вж. приложение № 10, Т.)

Председателствуващъ д-ръ В. Вазовъ: Г. г. народни представители! Постъпило е едно предложение отъ народния представителъ г. Кьорчевъ, което гласи така: (Чете) „Отмениватъ се като противоконституционни заедно съ всичкитѣ законни послѣдствия уголовни и граждански:

„1. Законътъ за съдени и наказание виновнитѣ за народната катастрофа отъ 9 декември 1919 г., заедно съ всичкитѣ му измѣнения и допълнения.

„2. Законътъ за съдени министритѣ отъ 8 декември 1919 г. заедно съ всичкитѣ му измѣнения и допълнения.

„3. Законътъ за допитване до народа отъ 17 ноември 1922 г.

„4. Законътъ за съдени министритѣ отъ 15 февруарий 1923 г.

„Унищожаватъ се всички осжидания и производства, уголовни и граждански, основани върху тѣзи закони и върху чл. 155 отъ конституцията.“

Г. г. народни представители! Дълженъ съмъ да ви кажа следното. Това предложение, както ви го прочетохъ, съвпада съ законопроекта само по отношение на едно първо искане — чл. 3 и 4 — именно по законъ за допитването до народа отъ 17 ноември 1922 г. и закона за съдението на министритѣ отъ 15 февруарий 1923 г. Въ всичкитѣ други части това предложение на г. Кьорчевъ представлява нищо свършено ново. Законътъ, който се разглежда въ днешното заседание, е законъ за отмениние закона за допитването до народа за виновността на кабинетитѣ на Гелповъ — Давевъ и Малиновъ и за отмениние на закона за измѣнение и допълнение на закона за съдени и наказание на виновнитѣ за народната катастрофа отъ 15 февруарий 1923 г.

Сега, независимо отъ това, че ние вече гласувахме заглавието на законопроекта, безъ то да се измѣни, независимо отъ това, казвамъ, има причини, които не ми позволяватъ да поставя на гласуване предложението на г. Димо Кьорчевъ. Този законопроектъ, който сега е на второ четене, трѣбва да се движи въ рамки, както е пристъпъ първоначално по принципъ, защото той не е законопроектъ за премахване изобщо на противоконституционнитѣ закони, въ какъвто

случай може да се предлага прибавка за премахването и на този или онзи закон, а той изрично се касае за два закона: закона за допитване до народа и закона за измѣнение и допълнение на закона за народната катастрофа. При тѣзи условия, съгласно правилника, азъ нѣма да поставя на гласуване предложението на г. Кьорчева и мисля, че и самъ той ще се съгласи на това, а това свое предложение той е свободенъ да го внесе въ Камарата като отделно законодателно предложение.

Ето защо, азъ нѣма да го положа на гласуване; а колкото за онѣзи части, въ които неговото предложение съвпада съ разглеждания законопроектъ, то е безпредметно.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Искамъ думата.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Имате думата по въпроса за прилагането на правилника.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Г. г. народни представители! Въ комисията се повдигна сѣщиятъ този въпросъ — за предложението говоря — и г. Фаденхехтъ, председателъ на комисията, каза: „Азъ винаги съмъ защищавалъ, щото въ комисиятъ да не се правятъ предложения и измѣнения, които надминаватъ границитѣ на оня законодателенъ предметъ, който е миналъ вече на първо четене съ текста на законопроекта, както е даденъ“. И той посочи, че въ минималния режимъ на дружбанинѣ обикновено въ комисиятъ сѣ не внасятъ въпроси, които не сѣт били въ връзка съ даденъ законопроектъ. Настоящото предложение, което правя, се отнася до законъ, които визиратъ сѣщо яна.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Да, по то не е прибавка или поправка къмъ законопроекта.

Д. Кьорчевъ (п. л.): То е прибавка къмъ членъ единственъ.

Д-ръ Й. Фаденхехтъ (д. ст.): Ако бѣше прибавка, щѣше въ комисията да се разисква.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Комисията не го прие. Когато комисията не го прие по тѣзи формални съображения, азъ казахъ: моля г. докладчика да докладва въ Народното събрание причинитѣ, по които вие отказвате да разисквате тѣзи въпроси, чисто формални. Докладчикътъ днесъ не се лви, не направи този докладъ, г. Фаденхехтъ! Вие помнете, че комисията бѣше еднодушна съ това решение. Азъ бихъ желалъ по тѣзи чисто формални причини, които председателството сочи, г. министърътъ на правосъдието да каже думата си, защо настоящето предложение въ никакъ негова частъ не може да бѣде поставено на вотирание. Правилникътъ не ни ограничава въ каквито и да било предложения.

Отъ социалдемократитѣ: А-а-а!

Д. Кьорчевъ (п. л.): По принципъ ще ви кажа . . .

Нѣкой отъ социалдемократитѣ: Искате контрабанда да прокарате предложението си.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Чакайте една минута — не искамъ да ви заблуждавамъ. Ще ви кажа, че въ английската камара колкото пъти опозицията иска да прави обструкция на правителството, за нея сѣ позволено всѣкакви предложения — тамъ четатъ даже текстове отъ Библията или отъ в. „Таймсъ“.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Но у насъ не.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Тамъ председателството никога не прави въпросъ отъ това; тамъ свободата на словото е така осветена, че по никои въпросъ не става дума правилно ли е повдигнатъ или не. Но азъ тукъ не се защищавамъ на тази база. Никога, въ никои Камара на правото на народния представител да използва свободата на словото не е поставяно никакво ограничение, освенъ по отпорение времето за говорене. Сега азъ не искамъ тукъ да правя обструкция и не искамъ да злоупотрѣбявамъ съ възможността да правя предложения, но моля г. министра на правосъдието да каже своето мнение по това предложение, тъй като въпросътъ се отнася до него.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Давамъ думата на г. министра на правосъдието, а г. Кьорчевъ по повдигнатия въпросъ.

Министъръ Р. Маджаровъ: Г. г. народни представители! Азъ бихъ молилъ г. Кьорчева да оттегли предложението си, защото то не се отнася до законопроекта, по който разискваме днесъ. Ако г. Кьорчевъ не оттегли предложението си, на мнение съмъ, както мисли и г. председателътъ, че това предложение не би трѣбвало да се поставя на дневенъ редъ и не би могло да бѣде гласувано следъ гласуването на заглавието на законопроекта за отмиъненето на закона за допитването до народа. Ако Народното събрание првеме, че това предложение може да бѣде положено на гласуване, наскратко заявявамъ, че съмъ противъ това, защото не е само право, а е и гаранция за народното представителство да не ставагъ злоупотрѣбленъ при второто и третото четене на законопроектитѣ. Винаги поправкитѣ, които могатъ да бѣдатъ правени отъ г. г. народнитѣ представители на второ или трето четене, трѣбва да се съдържатъ въ материята, която се съдържа въ гласуванъ на първо четене законопроектъ. Ако вие допуснемъ разширително тълкуване на правилника и дойдемъ до теорията на г. Кьорчевъ, тогава ще попаднемъ въ грѣшка: често пъти на второ четене — а какъто ставаше презъ дружбанинско време даже и на трето четене — да гласуваме предложения, които рѣзко измѣняватъ закона. Азъ си спомнямъ, че когато бѣше предложено на гласуване на второ и трето четене законопроектътъ за катастрофата, тѣмъко тогава минаха най-драконовскитѣ положения. Когато става въпросъ да отмиъняваме закони, не трѣбва да повтаряме единъ лошъ прецедентъ, създаденъ по-рано. Може да е неприятно пѣкото отъ това, че временно съществува единъ законъ, измѣненъ на който още не се полага на гласуване. Винаги, когато се допуша неправилно тълкуване на правилника, мисли се, че се създава прецедентъ за добро, но утрешния денъ то може да бѣде използвано за лошо. Това е създаване на една недобра парламентарна практика. Ето защо и по тѣзи съображения азъ моля народното представителство да реши да не се поставя на гласуване предложението на г. Кьорчевъ.

Но и по същество, доколкото можатъ да разбере предложението на г. Кьорчевъ — което не се разли отъ трибулата — то създава едно условие, което не може да бѣде прието отъ народното представителство. Отмиънява се законътъ за допитването до народа и пр. Действително, това е частиченъ случай и той не решава въпроса за отмиъняването на закона за съдене на министритѣ. Азъ зливихъ минимални пятъ, повтарямъ и днесъ, че се работи законопроектъ за създаване отговорностъ на министритѣ и законопроектъ за съдене на министритѣ, по които ще бѣдатъ давани по-голѣми гаранции на тѣзи, които ще бѣдатъ съдени. Но днесъ, когато се този законопроектъ се отмиънява законътъ за допитването до народа и законътъ за измѣнение и допълнение на закона за народната катастрофа отъ 15 февруарий 1923 г., да се казва, че се засѣга цѣлния законъ за народната катастрофа и законътъ за съдене на министритѣ отъ 1919 г. — това е едно положително съвършено неоправдано. Тукъ сега не се засѣга законътъ за съдене на министритѣ. Въ чл. 155 отъ конституцията има предвидени отговорности. Когато имате законъ за наказанието, който си остава, а отмиънявате закона за съдене на министритѣ, вие пѣмате материя, по която трѣбва да ги съдите. Този начинъ на процедуране, да унищожитѣ единъ законъ, който мислитѣ че е лошъ, безъ да го замѣститѣ съ другъ, е недобро процедуране. Та и по това съображение азъ моля народното представителство, щото сложното предложение отъ страна на г. Кьорчева за гласуване да не бѣде приемано, да не се съгласяватъ съ него, да бѣде отхвърлено въ случай че г. Кьорчевъ не го оттегли.

Бѣрно е, че се повдига въпросъ: дали сѣ конституционни или антиконституционни тѣзи закони, които г. Кьорчевъ предлага днесъ да бѣдатъ отмиънени. Но когато новиятъ законопроектъ за съдене на министритѣ ще бѣде сложенъ, тогава ще има общи дебати по първото четене, политическиятъ теория въ Камарата ще си кажатъ своята дума и Народното събрание ще даде своята санкция въ една или друга смисълъ. Днесъ обаче предложението на г. Кьорчева не е умѣстно да бѣде обектано, и азъ ще моля почтасаното народно представителство да не се съгласява съ него и да го отхвърли като предложение, което не се съдържа въ законопроекта, а създава едно положение да унищожаваме закони безъ да ги замѣняваме съ други.

Д. Кьорчевъ (п. л.): Г. председателю! Ще го оставите ли на гласуване, за да мога да се изкажа?

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Както заявихъ и по-рано, предложението нѣма да го поставя на гласуване по съображенията, които изказахъ, въз основа духа на правилника и на добрата традиция на това Събрание. Заради това ще пристѣпимъ къмъ гласуване на члѣпа тъй, както се прочете отъ г. секретаря.

Моля онѣзи отъ васъ, които приематъ членъ единственъ тъй, както се прочете отъ г. секретаря, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Мисляме къмъ следующата точка отъ дневния редъ — провѣрка на нѣкои избори.

Има думата народниятъ представителъ г. Ивандъ Симеоновъ, който ще докладва Орѣховския изборъ.

Докладчикъ И. Симеоновъ (д. ст.): Г. г. народни представители! Въ Орѣховската избирателна колегия сѣ се състезавали двѣ листа: тази на Радикалдемократическата партия и тази на Националъ-либералната партия. Избрани сѣ трима души отъ листата на Радикалдемократическата партия и единъ отъ Националъ-либералната партия, г. Домузичевъ. Тамъ е нѣмало никаква комунистическа листа, нито пъкъ листа на Българския народенъ земеделски съюзъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Нѣмало е какъ да завѣрятъ таква.

Докладчикъ И. Симеоновъ (д. ст.): Нека да удовлетвори г. Сакарова да не се тревожи по този изборъ, защото тамъ неговитѣ другари сѣ загубени и сѣ стапали отъ комунистични на трудовики. Не зная какъ, по все-таки трѣбва отъ страхъ да сѣ избѣгали презъ Дунава да търсятъ прилѣжище въ Москва презъ Букурещъ, защото отъ тамъ е по близо.

Г. г. народни представители! Има една констатация, подадена отъ нѣколко граждани отъ гр. Орѣхово, въ която се казва, че въ с. Кисла имало 800 бюлетени на Националъ-либералната партия съ други отенки на зелени цѣвъти, че не били цѣвъти въ рѣблата околия единъ и сѣмъ, а сѣ различни отенци. Както и при домошрени избори, така и тука комисията намѣри, че това нѣма смѣстено значение за правилното изразяване волята на избиратели, че изборътъ е правилно произведенъ и ходатайствувамъ предъ почитаемото Народно събрание да бѣде той утвърденъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Кон сѣ избранитѣ?

И. Симеоновъ (д. ст.): Избрани сѣ четирма души — двѣ имена имената нагъ да не се забравятъ: г. г. проф. Стояновъ, Цвѣтанъ Пупешковъ, Станъ Ангелевъ и г. Василъ Домузичевъ отъ гр. Орѣхово.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Конго отъ васъ приематъ за редовенъ изборъ въ Орѣховската избирателна околия, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Г. Тарашмановъ ще докладва избора въ Видинската избирателна околия.

Докладчикъ Н. Тарашмановъ (к): Г. г. народни представители! Въ Видинската избирателна околия сѣ гласували 18,281 избиратели. Подадени сѣ действителни бюлетени 17,994, недействителни — само 287. При този изборъ сѣ се състезавали три редовно заверени листа: на Радикалдемократическата партия, която е получила 10,820 гласа, на Българския народенъ земеделски съюзъ, който е получилъ 5,257 гласа, и на Националъ-либералната партия, получила 1,917 гласа. Листата на националъ-либералнитѣ не подпада подъ дѣйствието и затова тя не участвува въ разпредѣлението на мандатитѣ. Мандатитѣ, които сѣ четирн въ тази околия, се разпредѣлятъ така: Радикалдемократическата партия взема три мандата, а Българскиятъ народенъ земеделски съюзъ — единъ мандатъ. Избрани сѣ отъ първата листа г. г. Илиа Георговъ, Ванко Георгиевъ и Атанасъ Минковъ, а отъ втората г. Върбанъ Николовъ.

Отъ кмижката, които се намиратъ къмъ изборното дѣло, не сѣ констатирани никакви смѣстени нарушения на избирателния законъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Да се подчертае това: „отъ кмижката“ — листата отъ тази околия.

Докладчикъ Н. Тарашмановъ (к): Подадено е само едно заявление отъ десетъ души избиратели отъ гр. Видинъ, въ което се изтъкватъ нѣкакви нередовности по отношение листата на Българския народенъ земеделски съюзъ. Тамъ се казва напр., че свидетелитѣ за самоличността на листата заявители не сѣ подписали на заявлениято, съ което се иска оставянето на кандидатната листа на Земеделския съюзъ. Казано е въ това заявление, че единъ отъ тѣзи свидетели — Шоловъ — е подадъ заявление, че не познава листата заявители, а следъ туй е подадъ друго, че ги познава. Изнесано дѣлото отъ I видински мирови съдия, оказва се, че действително двамата свидетели не сѣ подписали на заявлениято, но въ текста на завѣрката на мировия съдия е казано, че заявителитѣ сѣ били познати на мировия съдия, макаръ че има и друга една забележка, противоречлива на тая. Отъ друга страна, вѣрно е, че има две заявления отъ единъ отъ свидетелитѣ, нѣкой сѣ Шоловъ; едното е въ смисълъ, че той не познава заявителитѣ, а другото — че ги познава.

Комисията, като се спрѣ на тѣзи нарушения, както сѣ визириятъ тѣ въ заявлението, намѣри ги, споредъ избирателния законъ, за съвършено неспѣшествени и за нарушения причинени по-скоро отъ мировия съдия, вследствие може би на нѣкаква небрежност, които не могатъ да опротачатъ листата на Българския народенъ земеделски съюзъ и единодушно реши този изборъ да бѣде признатъ за редовенъ и да бѣде утвърденъ отъ васъ.

Председателстващ д-ръ Б. Вазовъ: Никой не иска думата — ще гласуваме.

Конго отъ васъ приематъ за редовенъ изборъ въ Видинската околия, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Ще се докладва избора въ Бургазката избирателна околия.

Моля докладчикътъ г. Николай Савовъ да го докладва.

Докладчикъ Н. Савовъ (д. ст.): Г. г. народни представители! Въ Бургазката избирателна колегия е имало 19,828 избиратели. Гласували сѣ 16,848; недействителни между тѣзи бюлетени е имало 331. Кандидатнитѣ листи, които сѣ били три, сѣ получили гласове както следва: Радикалдемократическата партия — 8,814, националъ-либералитѣ — 1,440 и Българскиятъ народенъ земеделски съюзъ — 6,262. При това положение изборниятъ дѣлителъ е 4120. Сѣдѣтъ, като се е занимавалъ съ този изборъ, е прогласилъ отъ Радикалдемократическата партия двама народни представители и двама отъ листата на Българския народенъ земеделски съюзъ, а именно г. г. Никола Н. Рачевъ и Димо Казасовъ отъ първата листа и д-ръ Никола Максимовъ и Господинъ Проdanовъ отъ втората листа.

Противъ този изборъ има послѣдната констатация отъ г. Михаилъ М. Зейковъ, бургазски гражданинъ, кандидатъ за народенъ представителъ на Националъ-либералната партия. Въ тази констатация г. Зейковъ посочва на следнитѣ закононарушения: първо, изтъква, че сѣ му били забранили две публични събрания, и второ, посочва, че имало отдѣлни насилния срещу нѣколко граждани, на които посочва имената — четирма отъ гр. Бургазъ, единъ отъ с. Лѣжа-кѣой и другъ отъ с. Русокастро. После посочва, че въ околията е билъ прѣсепатъ слухъ има се агитирало съ това, че г. Рачевъ е билъ министъръ, и най-посрѣ посочва, че въ изборното бюро въ с. Саръ-Муса сѣ гласували малолѣтни.

Отъ провѣрката, която се направи по дѣлото, се вижда, че за тѣзи запрещения на публични събрания, които посочва той, нѣма никакви данни и самъ той не посочва на свидетели за установяване на това. По отношение на насилниятъ едно така не се е погрижилъ да посочи никакви доказателства, че това е така. Нищо нѣма къмъ дѣлото и по отношение на тая измама — не е посочилъ свидетели, за да се установи тя. По отношение на престѣпенията въ изборния денъ едно така не посочва на никакви данни и нѣма такива послѣдствия отъ прокурорския надзоръ при Бургазкия окръженъ съдъ.

Освенъ това, което се посочва въ констатацията, къмъ изборнитѣ кмижа има посочени следнитѣ нарушения. За престѣпениятѣ работници въ Бургазъ е билъ уговоренъ условенъ знакъ, а именно въ избирателнитѣ пликѣ да слагатъ по 2—3—4 бюлетени за да се познава дали сѣ гласували или не за листата, отъ които сѣ дадени бюлетенитѣ. Таква случай има въ нѣкои секции въ сѣмни предъ Бургазъ, но тѣ сѣ нѣколко десетини случаи; така

щото намъра се, че съ това не би се постигнала целта — да се разбере кой е гласувалъ съ дадената му бюлетина и кой не е гласувалъ съ нея. Има по две, по три бюлетини и не може да се разбере.

Има второ едно заявление, че бирникътъ Петъръ Атанасовъ, комунистътъ, е агитиралъ въ полза на комунистиятъ, когато събиралъ данъцигъ въ селото където е билъ, Саръ-Муса, заплашвалъ ги, че на другия денъ ще ги ежакутира, ако не гласуватъ за комунистиятъ.

Д-ръ Н. Санаровъ (к): Това е бошъ лафъ.

Докладчикъ Н. Савовъ (д. ст): Обаче, нѣма никакви данни къмъ дѣлото, че действително това е било така.

Най-подиръ въ селото Урумъ-кьой — заявява се — бюротъ е било късно конституирано — 10 ч. сутринта. Обаче, въ изборния книжка това не е констатирано:

При това положение, комисията по проверка на изборния намѣри, че нѣма данни, за да може да се обоснове едно касиране на този изборъ, тожкозъ повече, че посоченитѣ нарушения въ нѣколкомо секции, като се има предъ видъ числото на гласоветъ, които има Националъ-либералната партия — 1.440 — и че до изборния дѣлителъ, 4.191, и трѣбоватъ близо 3.000 гласа, следва че въ никакъвъ случай тѣзи гласове не биха могли да бъдатъ попълнени отъ гласоветъ въ тѣзи нѣколко села, за да стигне дѣлителя. И затова, комисията реши да се утвърди избориятъ и моли Народното събрание да го утвърди.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Никой не иска думата — ще гласуваме. Който отъ васъ приематъ за редовенъ изборъ въ Бургазката околия, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събрането приема.

Ще се докладва избориятъ въ Панагюрската околия. Моли докладчика г. Иванъ Терзиевъ да го докладва.

Докладчикъ И. Терзиевъ (з): Г. г. народни представители! Въ Панагюрската околия има записани 9.925 избиратели. Гласували сж 7.978; действителни бюлетини 6.212, недействителни — 1.716. Съставили сж се две листи: първата листа на Радикалъ-демократическата партия сж кремолъ цѣтъ и втората листа на Националъ-либералната партия сж зеленъ цѣтъ. Първата листа е получила 4.901 гласа, а втората — 1.311. Изборния дѣлителъ е 3.161. При това положение листата на националъ-либералитѣ не може да достигне изборния дѣлителъ и остава безъ мадаты. Въ тази околия се избиратъ двама души народни представители. Провъзгласони сж: Стоянъ Костурковъ отъ София, и Никола Марковъ II отъ с. Попница, Панагюрска околия.

С. Василевъ (д. ст): И двамата „голъми сговористи“!

И. Терзиевъ (з): Въ дени на избора не сж отбѣлзани никакви провинствия. Само въ 7 секции избориятъ е почватъ въмето въ 8 ч. въ 7 ч., по това е станало по поразбиране на закона отъ нѣкоя бюра, защото споредъ стария законъ избориятъ почва въ 7 ч.

Въ една отъ секциитѣ, въ с. Стрѣлча въ дневника е отбѣлзано, че единъ отъ избирателитѣ Ангелъ Костовъ Димитровъ е смѣнявалъ цѣсти бюлетини съ зачеркнати. Затова именно самото изборно бюро е сметнало тѣзи бюлетини въ цѣлата секция за недействителни, макаръ само съ нѣколко зачеркнати имена. Централното бюро е констатирано това и го е отбѣлзано въ своя дневникъ и при събарането на общия сборъ на гласоветъ остави графата на сѣрѣлческата секция неизпълнена, като предостапи на окръжния съдъ да се произнесе, както за тия бюлетини, така и за избранитѣ лица. Окръжниятъ съдъ признава тия бюлетини, макаръ и съ зачеркнати имена, за действителни, понеже не сж били зачеркнати всички имена и провъзгласява за избрани тия две лица, които ни казахъ. Азъ, обаче, трѣбва да ви кажа, че дори и да се приематъ за недействителни всичкитѣ тия бюлетини, които иматъ зачеркнати имена, резултатътъ отъ избора не ще се измѣни, защото, както ви казахъ, националъ-либералитѣ сж получили много малко гласове и не могатъ да достигнатъ до изборния дѣлителъ.

Комисията намѣри, че избориятъ трѣбва да се утвърди и ходатайствува предъ васъ, г. г. народни представители, да утвърдите избора въ Панагюрска околия.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Никой не иска думата. Не гласуваме. Който отъ васъ приематъ за редовенъ изборъ въ Бургазката околия, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събрането приема.

представителни, приематъ за редовенъ избора въ Панагюрска околия, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събрането приема.

Пристъпваме къмъ следующата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за санитарно-ветеринарната служба (продължение разискванията).

Има думата народниятъ представителъ г. Никола Тарашмановъ.

Н. Тарашмановъ (к): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Нѣкои отъ преждеговорнитѣ оратори по този законопроектъ споменаха за полученитѣ телеграми до бюрото на Камарата и до отдѣлни народни представители, съ които отдѣлни български селаци заявяватъ, че сж недоволни отъ известни постановления на този законопроектъ. Въ нашата група сж пристигнали нѣколко телеграми отъ разни села на България, въ които председателитѣ на тричленитѣ комисии заявяватъ, че не одобряватъ това, дето се този законопроектъ се ограничавали правата на фелдшеритѣ, защото схващатъ, че действително се нанася единъ ударъ на това съсловие. Тѣ мислятъ, че съ занасяне на този ударъ върху това съсловие ще пострада и самата ветеринарна медицина въ тѣхнитѣ населени пунктове.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст): Самитѣ кметове не знаятъ, какво искатъ съ телеграмитѣ си.

Н. Тарашмановъ (к): По сведения на представителъ на съюза на санитарно-ветеринарнитѣ работници повече отъ 500 телеграми отъ разни крайща на България сж били изпратени до бюрото на Камарата и същевременно до съюза на санитарно-ветеринарния персоналъ съ почти едно и също съдържание. Азъ ще ще се вышумамъ въ подробности да разглеждамъ цѣлия законопроектъ, но самиятъ този фактъ ми обръща внимание и ме кара да взема думата и да кажа нѣколко думи и азъ по въпроса за ветеринарнитѣ фелдшери и за тѣхното положение, особено въ селата.

Споредъ малкитѣ проучвания, които направихъ, ветеринарнитѣ фелдшери съзиратъ на 2—3 мѣста въ законопроекта вмѣнати постановления, които целятъ да ограничатъ тѣхната дейностъ и които, споредъ тѣхъ, целятъ едва ли не да турятъ кръстъ на едно съсловие, за което вчера се каза тукъ, че е имало досега заслуги по отношение на българското стопанство, които заслуги особено сж се проявили презъ време на войната.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст): Нѣма българинъ, който да нѣма презъ войната заслуги къмъ България. Всички иматъ заслуги.

Н. Тарашмановъ (к): Ветеринарнитѣ фелдшери се спиратъ напр. на въпроса за компетенцията на Върховния ветеринаренъ съветъ. Това учреждение, споредъ законопроекта, действително е предимно научно, но на това научно учреждение сж дадени и административни права. Това учреждение, което се състои предимно отъ ветеринарни лѣкари, има право да отстранява ветеринарнитѣ лѣкари и фелдшери отъ изпълнение на длъжността имъ за време отъ единъ месецъ до една година при известни случаи, при известни нарушения на тѣхната служба.

Д-ръ Н. Кормановъ (к): Разбира се, че трѣбва да има това право.

Н. Тарашмановъ (к): Азъ мисля, че ветеринарнитѣ фелдшери сж много прави, когато си задаватъ въпроса: защо на едно чисто научно учреждение се даватъ административни права? Ако задачата на това научно учреждение е да се справи предимно съ главнитѣ въпроси, съ основнитѣ въпроси по прилагането на този законъ и въобще съ успѣха на ветеринарната медицина у насъ, тѣ не могатъ да разбератъ защо същото туй научно учреждение трѣбва да решава въпроси отъ компетенцията на другъ видъ учреждение.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст): Кажете кое учреждение е то?

Н. Тарашмановъ (к): Дисциплинарниятъ съветъ, г. Кормановъ.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст): Кажете кое научно учреждение? Вие не знаете какво говорите; вие не разбирате въпроса. Защо се излагате така?

Н. Тарашмановъ (к): Преди всичко отстранението на единъ лѣкарь или на единъ фелдшеръ отъ изпълнение на неговата служба отъ единъ мѣсецъ до една година не може да не се сметне за наказание. Това е отдѣляне на служещия отъ неговата служба, това е накарване на неговитѣ материални права и интереси, това е едно чисто и просто наказание. И заради това азъ мисля, че тѣзи наказания трѣбва да се налагатъ отъ други учреждения, че тѣзи наказания трѣбва да се изключатъ отъ компетенцията на Върховния ветеринаренъ съветъ. Ветеринарнитѣ фелдшери казватъ така: вие знаете, г-да, борбата между съсловието на ветеринарнитѣ лѣкари и това на ветеринарнитѣ фелдшери, борба, каквато съществува и въ редъ други професии. Тѣ казватъ по-нататъкъ: при единъ Върховенъ ветеринаренъ съветъ, който се състон изключително отъ ветеринарни лѣкари, много лесно е единъ ветеринаренъ лѣкарь да даде докладъ за нѣкой фелдшеръ и да се достигне до неговото отстранение отъ длъжностъ за време отъ единъ месецъ до една година, а такава едно отстранение е равно почти на уволнение.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ег): Имма такава нѣщо, бждете спокойни.

Н. Тарашмановъ (к): Тѣ искатъ, отъ друга страна, да иматъ единъ представителъ въ Върховния ветеринаренъ съветъ. Може да се каже, че тѣ не сж достатъчно интелигентни или по-право, че нѣматъ достатъчно познания въ своята областъ, за да може да се наредятъ паредъ съ ветеринарнитѣ лѣкари, които иматъ друго образование. Но за да искатъ ветеринарнитѣ фелдшери да иматъ свой представителъ въ този Ветеринаренъ съветъ, тѣ сж имали предъ видъ какво е вече решено отъ Върховния медицински съветъ по отношение на санитарнитѣ фелдшери. Въ законопроекта за народното здраве, който е вече почти приготвенъ, има предвидено подобно учреждение и въ него е допуснато представителъ на санитарнитѣ фелдшери. И азъ мисля, че ветеринарнитѣ фелдшери иматъ право да поискатъ това, което е вече дадено на други тѣхни колеги.

Доста телеграми има изпратени до бюрото на Народното събрание и до отдѣлни народни представители съ искане да се оставятъ фелдшеритѣ при околийскитѣ и окръжнитѣ ветеринарни лѣкари. Съ законопроекта тия фелдшери се отстраняватъ, такива не ще има при тия лѣкари.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ег): По тая проста причина, че въ градоветѣ нѣма хайвани, а такива има по селата.

Д-ръ Н. Сахаровъ (к): То и въ градоветѣ има хайванство . . .

Н. Тарашмановъ (к): Кои сж съображенията на тия, които сж подали тия телеграми? Съгласно съ той законопроектъ околийскитѣ ветеринаренъ лѣкарь трѣбва да прави обиколка въ всѣки псалъ месоца по всички села. Същиятъ той ветеринаренъ околийски лѣкарь е длъженъ да обиколи всички панаири и пазари, които ставатъ въ околията. Всѣка пролѣтъ той ще откъствува близо единъ месецъ отъ своето мѣстожителство, за да ходи по кастриране на добитъка. И азъ питамъ, при тия чести откъстия, които ще бжде присъденъ ветеринарния лѣкарь да прави по служба, а често пакти по принуждение, кой ще остане като неговъ замѣстникъ въ съответния участъкъ? Ветеринарнитѣ фелдшери казватъ: „Недейте оставя на ветеринарния фелдшеръ само канцеларската работа, дайте му известенъ по-малкъ участъкъ, отъ 5—6 села, но, въ всѣки случай, когато лѣкарътъ откъствува, неговото замѣстване е необходимо отъ фелдшеръ“.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ег): Имма какво да правятъ въ градоветѣ.

Н. Тарашмановъ (к): Азъ съмъ самъ отъ едно село, което е седалище на единъ ветеринаренъ лѣкарь, и знаа, че той половината отъ своето време губи въ командировки по служба или поинкантъ да лѣкува добитъкъ, защото му е дадено единъ грамаденъ участъкъ съ извъредно голямо количество добитъкъ и много чести сж случантѣ, когато този ветеринаренъ лѣкарь откъствува. И когато селянитѣ докара добитъка си въ ветеринарната лѣчебница, той би трѣбвало да остане безъ ветеринарна помощъ, той би трѣбвало да рискува да загине или болѣеть, че и въ тая работа разнитѣ не е толкова лекама. Азъ мисля, че и въ тая работа не е толкова лекама. Азъ мисля, че ветеринарнитѣ фелдшери, които сж трѣбватъ комисии отъ разнитѣ

села въ България, не могатъ да се оставятъ току-така, тѣ заслужаватъ известна поддръжка, защото по своята сжщностъ сж невинна справедлива.

Азъ въ края не мога да не се спра на единъ другъ въпросъ. Пристигатъ съобщения, че сж направени разпоредения, за да се забранятъ конференциитѣ, устройвани отъ санитарния персоналъ въ различнитѣ окръжни градове. Изглежда, че съответното министерство е помислило, че тия конференции се устройватъ, само за да се взематъ резолюции противъ законопроекта за санитарно-ветеринарна служба; помислило е, че ще се създаде една ли не нѣкакво метежническо настроенане ворѣдъ той санитаренъ персоналъ и затова е разпоредило тия конференции да се забранятъ, да не ставатъ въ бъдеще. Азъ мисля, че новата властъ отъ 9 юний насамъ, която обща да се кичи съ толкова хубави имена, би трѣбвало да бжде внимателна въ туй отношение. И особено ако тя иска да има симпатии на нашето селско население, което състави такава грамадна частъ отъ цѣлия български народъ, азъ мисля, че по въпроси, които засѣгатъ предимно българското село, българския стопанинъ, тая нова властъ би трѣбвало да се велуша въ желанията поне на нейнитѣ хора. Но ние виждаме въ това отношение да се обръща много малко внимание на това, което се иска даже отъ важнитѣ партизани, а се върши една политика, а се създаватъ често пакти законопроекти, за да се защитятъ правата на едно съсловие, като често пакти се нарушаватъ правата на това селско население, за което вие ужъ много мѣлѣете.

Въ тия телеграми сжщо се излиза съ искането за безплатна ветеринарна помощъ.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ег): Това го правимъ само за спромѣнитѣ, но на буржоазията ще вземаме пари; кожодеритѣ ще ти деремъ и ние. Ама че сте и вие а! Какви сж тия телеграми, колко сж тѣ?

Н. Тарашмановъ (к): Представителъ на Съюза на санитарно-ветеринарния персоналъ ми каза, че сж пристигнали 500 телеграми. Провѣрете въ писмовника на Народното събрание, където се раздаватъ тия телеграми и ще видите, че тамъ има маса такива телеграми съ едно и сжщо съдържанне. И представителъ на вашата група заливна, че и сега се получаватъ още такива телеграми.

Азъ мисля, че въпросътъ за безплатната ветеринарна помощъ по трѣбваше да бжде оставенъ безъ разглеждане въ този законопроектъ. Една властъ, която иска да бжде народна властъ, която иска да създаде нови принципи въ нашия животъ, не можеше да не възгрине единъ такъвъ добъръ принципъ. Азъ се почувдахъ, когато чухъ да се казва отъ единъ ветеринаренъ лѣкарь тукъ: какво желание имма ветеринарния лѣкарь да се наведе, да употребя маско повече енергия, за да лѣкува извъстенъ добитъкъ, ако не му се плати? Та тогава каква смисълъ има, тия държавни служители — ветеринарнитѣ лѣкари — да получаватъ заплатата отъ държавата, когато за всѣки тѣхенъ трудъ, за всѣко тѣхно усилие, което тѣ сж задължени по служба да извършватъ, ще трѣбва да имъ се плаща отдѣлно?

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ег): Съвсемъ не разбирашъ какво говоримъ.

Н. Тарашмановъ (к): Вие самъ казахте, че единъ ветеринаренъ лѣкарь мъчно ще се реши . . .

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ег): Способиятъ лѣкарь нѣма да лѣкува безплатно шкога.

Н. Тарашмановъ (к): . . . да лѣкува единъ боленъ конъ отъ снопъ, по друго шѣло да бжде, ако му се платило достатъчно — той щѣлъ да бжде по-съвѣстенъ и щѣлъ да изпълни своя дългъ както трѣбва.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ег): Естествено.

Н. Тарашмановъ (к): Азъ мисля, че съ това вие излагате съсловието, отъ което излизате и интереситѣ на което защитавате.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ег): Никого не излагамъ. Зоранъ не може безплатно да се лѣкува.

Н. Тарашмановъ (к): Азъ мисля, че не може да се плаща на държавнитѣ служители отдѣлно отъ заплатата, за да се накаратъ тѣ да бждатъ по-съвѣстни въ своята работа.

Ако положението на ветеринарните лѣкари е лошо, ако тѣхната заплата е малка, има средства да се подобрят тѣхното материално положение чрезъ бюджета. Но да се взематъ отдѣлни такси, когато се заведе на прегледъ отъ лѣкара единъ боленъ добитѣкъ, и то такса не за лѣкарства, а за самата услуга, за самата помощ, която се дава, азъ мисля, че това не е съобразно съ никакъвъ разумъ и че това противоречи на принципа за безплатната санитарно-ветеринарна помощ.

Какъ вие ще накарате тогава по-бедниятъ човѣкъ, този който въ селото има една крава или единъ волъ, да прибегне до ветеринарна помощ, когато той, преди да тръгне за седлашето на ветеринарния лѣкаръ, трѣбва да има 200 или 300 л. въ джоба си? Той ще трѣбва да плати за една операция 100 л., ще трѣбва да плати още толкова, може би, за лѣкарства и въ края на крайщата, ще трѣбва да плати, може би, повече пари, . . .

Д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Отколкото струва кравата!

Н. Тарамановъ (к): . . . отколкото би могълъ да извѣще полза отъ този добитѣкъ. Азъ мисля, че това е една голѣма несъобразностъ въ този законопроектъ.

Министъръ Я. Молловъ: Ама не сте чели законопроекта, г. Тарамановъ. Въ законопроекта нѣма това, което говорите.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Той нѣма понятие отъ това, което говоримъ.

Н. Тарашмановъ (к): Не се ли взематъ такси отъ ветеринарните лѣкари, когато преглеждатъ добитѣка?

Министъръ Я. Молловъ: Четете законопроекта!

Н. Тарашмановъ (к): Споредъ мене, въ законопроекта би трѣбвало да бѣде прокаранъ принципътъ за безплатната ветеринарна помощ. Това нѣщо не е прокарано. Азъ мисля, . . .

Д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Нищо не мислишъ.

Н. Тарашмановъ (к): . . . че, както е задача на държавната властъ да лѣкува своите подданици въ болниците често нѣти безплатно, така трѣбва да бѣде задача на държавата да дава една помощ на добитѣка на селския стопанинъ, ако не безплатно, поне срещу по-малки такси, да се прави известно разграничение, а не, както е сега, да се взема за всички еднакво, и тия такси да се взематъ по една особена таблица, съобразно болестята и съ помощта, която се дава на добитѣка на стопанина.

Председателстващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Тодоровъ.

Д. Тодоровъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Вчера, когато г. Дилиновъ заяви, че законопроектътъ, който разглеждаме, е отъ дружбашко време, . . .

Д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Всичко е отъ дружбашко време!

Д. Тодоровъ (д. сг): . . . не на шега се уплашихъ, защото следъ малко г. Дилиновъ каза една мисълъ, която можеше да потвърди по-ранното му твърдение. Той каза: „Никога не съмъ виждалъ по-убърканъ, по-безграмотенъ и по безъ нужда широкъ законопроектъ отъ този“. Специалността на дружбашитѣ бѣше да издѣлатъ таква законъ и азъ не можехъ да не повѣрвамъ, когато чувахъ това твърдение, че този законопроектъ е отъ дружбашко време. Обаче, азъ проучихъ законопроекта и мога да кажа, че г. Дилиновъ се е лѣгалъ. Този законопроектъ съвсемъ нѣма тия недостатѣци, а щомъ ги нѣма — не е дружбашки.

Но едновременно съ това г. Дилиновъ произнесе една тежка присѣда противъ министра, когото защитавахъ. Отъ 1906 г. е чаканъ този законопроектъ. Чакъ презъ м. януарий 1922 г. министърътъ е свикалъ конференция. Целата ветеринарна колегия е изработила законопроектъ. Минала 1922 г., минала 1923 г. до половината и министърътъ на оная партия, която смѣташе, че има патентъ да защитава интереситѣ на селското население, не е позволилъ време да внесе този законопроектъ въ Камарата, която прие толкова много закони. Повтаря се досега историчката съ Колумбъ: мисляна, съ мислили да оти-

датъ въ Америка, но Колумбъ е отишълъ и той я е открилъ. И азъ приветствувамъ г. министъръ Молловъ, че той ни дава възможностъ да гласуваме този законопроектъ и да кажемъ на нашето селско население, че по-добре се прижатъ за него ония, които по-малко говорятъ. Азъ го приветствувамъ и затуй, защото единъ законъ, който заставя добитѣка на населението, е отъ голѣма важностъ, защото у насъ населението обича своя добитѣкъ. Азъ не употребявамъ нито думата „цени“, нито думата „сжипи“; азъ употребявамъ думата „обича“, защото действително между нашия селянинъ и неговия добитѣкъ, особено работещъ добитѣкъ, съществува, тъй да се каже, една сърдечна връзка, една сърдечна чинка. И нашитѣ поети, нашитѣ писатели, особено тия отъ рода на Елиманъ-Пелинъ, съ описали тая прѣстѣпна привързаностъ въ известни свои произведения тъй, че, напримеръ, разказътъ за смъртта на стария волъ, станалъ вече негоденъ за работа, не може да се чете безъ съзки, ако щете.

Нѣмамъ претенцията да бѣда вещь въ тая материя и че вземамъ думата, за да разгледамъ законопроекта основно, но азъ искамъ да привлѣка вниманието на почитаемото Народно събрание и на г. министра върху единъ недѣлгъ на той законопроектъ. Явно личи, че той е изработенъ отъ тѣсни специалисти, а тѣснитѣ специалисти, позволете ми да кажа, по нѣкога приличатъ на коне — говоримъ за добитѣкъ, та тая дума може да се употреби — на които съ поставени глосолуци: тѣ не виждатъ нищо на дѣсно, нищо на лѣво, тѣ виждатъ само предъ себе си, и по нѣкога отиватъ до крайностъ. И сега отъ лѣкаритѣ ми се обѣрна вниманието и азъ трѣбва да изразя очудването си: какви сѣ тия трогателни грижи на ветеринарнитѣ лѣкари за рибитѣ, свридитѣ и мидитѣ, та трѣбва и тѣ да бѣдатъ поставени подъ тѣхното ведение?

Д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Тѣхъ ще ги дадемъ на рибаритѣ.

Д. Тодоровъ (д. сг): Независимо отъ това, ние сме свидетели на борбитѣ, които имаха досега агрономитѣ и ветеринаритѣ по грижата за добитѣка. Добитѣктъ си мрѣше спокойно и безъ агрономска и безъ ветеринарна помощ, докато книжната борба продължаваше. Сега ветеринаритѣ, както виждате, сж засѣгнавши лѣкаритѣ и шпе, може би, ще имаме една такава борба; засѣгнавши сж и фелдшеритѣ. Азъ не искамъ да правя отъ този въпросъ единъ обектъ на демагогия, но моля г. министра, моля и почитаемото Народно събрание, моля и комисията, която ще разгледа законопроекта, да схвататъ, че е извършена една неправда спрямо едни предани народни служители.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. сг): Кога е неправдата?

Д. Тодоровъ (д. сг): Уважаеми г. г. народни представители! Неправдата въ нашия животъ почна отъ нашего раждане.

Д-ръ Н. Сакаровъ (к): Отъ създаването на Адамъ и Ева.

Д. Тодоровъ (д. сг): Хора даровити се раждатъ често нѣти въ бедни семейства и нѣматъ възможностъ да добиятъ срдни и висше образование, но това не ги лишава отъ дарбитѣ имъ. И недейте се чуди, че, благодарение на нашитѣ условия, дори талантитѣ, дори и даровититѣ писатели израстватъ като заклеявела гора, израстватъ лѣкари, огузани, и никой не дохожда до това развитие, до което би дошелъ при благоприятни условия. Една голѣма частъ отъ ветеринарнитѣ фелдшери и медицинскитѣ фелдшери сж тѣмко такива несретници. И вѣрвамъ, че вие нѣма да твърдите, че единъ даровитъ младежъ, който би могълъ да стане много добъръ ветеринаренъ лѣкаръ, ако е станалъ ветеринаренъ фелдшеръ, ще бѣде по-лошъ отъ най-лошия лѣкаръ. Защото не бива да отказваме, че науката, а най-вече ветеринарната наука, не е както нѣкогашната наука въ много старитѣ времена, присѣща само на жрецитѣ, или както въ срднитѣ вѣкове, само на монастиритѣ. Науката е популярна и сдѣлж медицински фелдшеръ като е работилъ 10—15—20 г., може въ всѣки случай да бѣде доста добъръ помощникъ на ветеринарния лѣкаръ, особено ако той е нѣкое голобрадо момче, току-що дошло отъ чужбина.

Азъ искамъ да ви обѣрна вниманието още върху едно обстоятелство, г. г. народни представители. Не казваме, че науката е свѣтлина, но често нѣти за очитѣ на нашия селянинъ науката е силна свѣтлина; той не може да види въ нея; той има нужда, ако щете, отъ преводачъ, който да превежда българския езикъ на специалнитѣ на обикно-

вения български езикът, и такъв преводачъ за случая е фелдшерът.

Какви съ исканията на фелдшеритъ? Въ този джълдъ отъ петиции, сигурно не всички сте имали възможност да обърнете внимание на тѣхнитъ искания. Но ето напр. едно тѣхно оплакване. Хората казватъ: (Чете) „Докато за лѣкаритѣ, които, безспорно, иматъ много знания, въ законопроекта се предвиждатъ курсове за открѣсяване и допълване на знанията имъ и суми за специализация, докато има ковалшки курсове — за малбанитѣ — се предвиждатъ курсове за същата целъ — за фелдшеритѣ това нѣма“. Азъ мисля, че тѣмко фелдшеритѣ, които иматъ помалки знания, иматъ нужда да бждатъ по-често свиквани на такива курсове и конференции, за да открѣсяватъ и разширяватъ своитѣ познания.

Какво искатъ друго фелдшеритѣ? Да участвуватъ въ Върховния ветеринаренъ съветъ. Това нѣщо се вижда много чудновато на г. г. ветеринарнитѣ лѣкари. Какъ могатъ тѣ да седнатъ наравно съ нѣкакви си фелдшери и да разискватъ въпроси по ветеринарното дѣло! Г-да! Ако Висшиятъ ветеринаренъ съветъ разискваше само въпроси отъ строго научно естество, бихме могли да кажемъ, че фелдшеритѣ ще бждатъ лишни. Но той има и много административни функции. Той отива до тамъ дори, че гласува бюджетта на министерството. Азъ мисля, че се съгласите, че не само фелдшеритѣ трѣбва да се турятъ въ Върховния ветеринаренъ съветъ, но и хора отъ друга област, защото, повтарямъ, всѣки специалистъ смѣта своята специалностъ за най-важна, всѣки смѣта своята служба за най-голяма и често отива до крайностъ. Има единъ такъвъ анегдотъ. Единъ циганинъ отива да събира прѣчки за кошници и срѣща единъ селянинъ. Селянинътъ го пита: „Къде аго?“ — „За материалъ за кошници“. — „Ами ти къде глурно?“ — „Да ора, аго“. — „И то е работа“. Ако азъ сравня ветеринарната медицина съ просвѣщението, сигурно, г. г. ветеринаритѣ ще кажатъ: и просвѣщението е работа. Но и министритѣ на просвѣщението има висшъ учебенъ съветъ. Въ висшия учебенъ съветъ наредъ съ професоритѣ, наредъ съ висшитѣ чиновници отъ министерството, наредъ съ директора на Музикалната академия, наредъ съ директора на Художественото училище, наредъ съ народнитѣ представители, които участвуватъ тамъ, наредъ съ хората, които съ се проявили въ тази област, присѣствуватъ и 5 души първоначални учители, избрани отъ учителската колегия въ България, по единъ на два округа.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ср): Тѣ иматъ срѣдно образование, а фелдшеритѣ иматъ трето отдѣление. Тамъ е работата.

Д. Тодоровъ (д. ср): Дайте и на фелдшеритѣ срѣдно образование. — Затуй азъ мисля, че дори и това тѣхно искане въ нищо не уврежда, нито намалява било авторитета на ветеринарнитѣ лѣкари, било стойността на Върховния ветеринаренъ съветъ.

Моята молба въ заключение е: г. министърътъ и комисията да обърнатъ внимание на тия искания на фелдшеритѣ и да удовлетворятъ ония, които съ най-справедливи. Когато лѣкаритѣ посѣгатъ да унижатъ и да понижатъ фелдшеритѣ, струва ми се, че тѣ поставятъ като безумецъ, който съ лѣвата си ръка рѣже дѣшната. Щомъ тѣ съ дошли до това безумие, ние, народнитѣ представители, не трѣбва да имъ позволимъ това. Най-после ние искаме да наредимъ ветеринарното дѣло не за ветеринаритѣ, а за скотовъдцитѣ, за които и ние, и министерството работимъ. (Ражкоплѣскалия отъ сговориститѣ и земледѣлцитѣ)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Има думата г. министърътъ на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

Министъръ Я. Молловъ: Г. г. народни представители! Въ България добитъкътъ представлява грамадно национално богатство, което, изчислено по курса на лева днесъ, възлиза ржжло на около 25—30 милиарда лева. Не бихъ казалъ, че въ България не съ полагами грижи и за санитарно-ветеринарната служба. Съществуването на сегашния законъ за санитарно-ветеринарната служба, организирането на Ветеринарния бактериологически институтъ, изпращането отъ страна на държавата чрезъ конкурс на лица да следватъ ветеринарна медицина показва, че въ разни времена съ полагами грижи и за санитарно-ветеринарната служба у насъ. Липсата, обаче, на ясни погледи, на едно по-голямо съзнание за нуждата отъ по-добре организирана санитарно-ветеринарна служба у насъ, не е дала въз-

можност да може да се организира санитарно-ветеринарната служба въ България така, че действително да се достигне ефикасна борба съ болеститѣ и эпизоотитѣ, които върлуватъ по добитъка въ страната. И днесъ, като резултатъ отъ толкова годишна дейностъ, ние констатираме, че болеститѣ и эпизоотитѣ по добитъка, вмѣсто да намаляватъ, се увеличаватъ. Това показватъ даннитѣ, които съ приведени въ таблицата къмъ мотивитѣ на законопроекта, за движението на болеститѣ и эпизоотитѣ по добитъка отъ 1896 до 1922 г. Отъ тѣя таблици виждате, че действително болеститѣ и эпизоотитѣ по добитъка се наръчатъ. Загубитѣ отъ болеститѣ и эпизоотитѣ по добитъка възлизатъ на около 100 милиона лева годишно. Отъ друга страна известно ви е, че България е дребно земледѣлска страна, че производството на земледѣлскитѣ произведения се намира главно въ ржжсетъ на дребнитѣ производители, на дребнитѣ земеделски стопанства, които притежаватъ 70—100—120 декара, а тия стопанства обработватъ земитѣ си съ единъ чифтъ добитъкъ. Въ България ржжгло 550 хиляди стопанства изкарватъ прехраната си изключително съ една двойка добитъкъ. Можете да си представите отъ какво грамадно значение за едно стопанство е при това положение единъ волъ. Смъртъта на единъ волъ често икти постави стопанството въ невъзможност да живѣе и да просперира. Затова налагатъ се голѣми грижи на държавата за запазване добитъка, за да може да се даде възможност на дребното селско земледѣлско стопанство да живѣе, а съ това и на страната да просперира. И азъ бихъ казалъ, че пародъ съ грижитѣ, които се полагатъ за засилване на земледѣлското производство и на скотовъдството, налата се, преди всичко, да се положатъ грижи за запазване на онова грамадно скотовъдно богатство на страната, което имѣ днесъ имаме.

Сегашниятъ законопроектъ се налага поради обстоятелството, че стариятъ законъ за санитарно-ветеринарната служба е доста много остарѣлъ и средствата, които се препоржчавали тогава, когато е създаденъ, днесъ не могатъ да дадатъ ония резултати, които се очакватъ при една ефикасна борба съ болеститѣ по добитъка и эпизоотитѣ.

Главнитѣ положения, които съ легнали въ законопроекта, изхождатъ отъ предпоставката, че эпизоотитѣ съ едно обществено бедствие, и като така джълдъ с на държавата да носе грижата за организирането на борбата съ эпизоотитѣ въ страната. Законопроектътъ предвижда, щето джълата санитарно-ветеринарна служба да бжде организирана отъ държавата и подъ контрола на последната.

На първо мжето се иска една здрава организация на санитарно-ветеринарната служба отъ страна на държавата и отъ страна на окръжнитѣ местни комисии. Съ законопроекта се иска — и усилията на Министерството на земледѣлието съ насочени въ това направление — санитарно-ветеринарната служба да се доближи до селското население, ветеринарнитѣ лѣкари да не бжде далечъ отъ селето, а да бжде близо до него; иска се, страната да се покрие съ широка мрежа отъ ветеринарни лѣкари. Тѣзи лѣкари може да ни ги даде ветеринарнитѣ факултети, които още не е отворитъ, но неговото формиране е започнато, надѣвамъ се, че въ скоро време ще бжде отворитъ и тази тѣмпа нужда отъ ветеринарни лѣкари ще бжде задоволена.

На второ мжето се иска, страната да се покрие съ ветеринарни лѣчебници. Не е достатъчно само да предисватъ мѣрки, а трѣбва да се създадатъ условия да може този добитъкъ, който е заболѣлъ, да се лѣкува. Въ България може да се каже, че почти нѣмаме ветеринарни лѣчебници. Има една окръжна ветеринарна лѣчебница въ Стара-Загора и въ нѣколко округа съ събрали суми, които даватъ възможност да се реализира тази идея, да се създадатъ окръжни ветеринарни лѣчебници въ нѣколко града. Това, обаче, е твърде малко, понеже тѣзи лѣчебници, създадени въ окръжнитѣ градове, ще бждатъ твърде далечъ отъ селското население и селянинътъ не ще може да има една ефикасна действителна лѣчебна помощъ. Затуй налага се да се отиде по-нататъкъ, като се организиратъ лѣчебници и въ околитѣ, ако щете, и въ по-големитѣ селски центрове, въ по-големитѣ паланки, дето да може действително да се дава ефикасна лѣчебна помощъ.

Вѣтъ отъ това законопроектътъ предвижда уредяването на железнопътната ветеринарна служба. Азъ вѣмамъ да се спирамъ надгьло да ви обявявамъ защо. Достатъчно е да ви кажа, че презъ време на войната, поради липса на грижи при превозването на добитъка, ние бжхаме свпде-

тели на това, че добитъкът, патоварен от единия край на България, пломбарен тамъ, се закарява на фронта умрѣлъ, вън от обстоятелството, че самитѣ вагони и добитъкъ разнасятъ епизоотия.

Законопроектътъ по-нататъкъ предвижда организирането на борбата съ эпизоотиятѣ чрезъ всевъзможни по-сташовления, специфични за всяка отдѣлна болестъ. Азъ нѣма да ги изброявамъ тукъ; това не е и отъ моята компетенция, но въ всички случаи законопроектътъ дава възможностъ, ако тѣзи мѣрки, които въ него се предвиждатъ, се приложатъ както трѣбва, да може действително да се боримъ ефикасно съ болеститѣ по добитъка.

Най-сетне предвижда се организирането и на общинска ветеринарна служба. Нѣма какъ да злоупотребявамъ съ врѣмето ви, ще кажа само това, което отъ нѣколко мѣста се вече изтъква, както и въ печата; достатъчно е да погледнете на нашитѣ кланици, на нашитѣ салхани, каквито сѫ напр. въ Горна-Орѣховица, въ Сливенъ — ония мѣста, откъдето ние получаваме консерви — за да може да заключите, при каква примитивна обстановка се произвеждатъ консервитѣ, които ние консумираме. И твърде естествено, тѣ сѫ едни центрове, откъдето се разнасятъ болести и зараза. Дори въ София ние нѣмаме една кланица, дето да може да се коли добитъкътъ както трѣбва, и същевременно да се използватъ всички отпадѣци отъ заканилия добитъкъ.

Законопроектътъ предвижда обезщетяване на стопанинѣ за убититѣ животни. Излиза се отъ началото, че щомъ самиятъ стопанинъ не е виновенъ заради това, че неговиятъ добитъкъ е билъ заразенъ, то когато се посѣа къмъ убиването на добитъка, стопанинътъ трѣбва да бѣде обезщетенъ, понеже схваща, че эпизоотиятѣ сѫ обществено бедствие. Нѣма да се отричамъ да ви казвамъ различнѣ категории обезщетения, които се предвиждатъ. Нѣкъде се предвижда пълно обезщетение, другаде наполовина, другаде една трета — въ зависимостъ отъ характера на болестта и отъ обстоятелството, доколко болестта е эпизоотична и доколко тя е получена при липса на грижи отъ страна на стопанина.

За покриването на тия обезщетения и за редица други мѣроприятия по санитарно-ветеринарната служба, се предвижда единъ фондъ по эпизоотиятѣ. За този фондъ твърде малко се говори, обаче азъ държа твърде много на него, понеже сѣтамъ, че фондътъ по эпизоотиятѣ ще даде възможностъ да се организира ефикасно санитарно-ветеринарната помощ на населението. Законопроектътъ предвижда и създаването на общински фондове, за да може чрезъ тѣзи средства, които ще се събератъ тамъ, да се даде възможностъ на общинитѣ да си построятъ модерни кланици.

Ще направя нѣкои бележки по онова, което се каза отъ господата, които говориха по законопроекта. По моему разбиране, въпросътъ за засилването на скотовѣдството не трѣбвало да се дебатира по поводъ този законопроектъ. Каза се едва ли не, че най-голямата причина задего не сѫ постигнати успѣхи въ областта на скотовѣдството, е борбата между ветеринари и агрономи. Може и тя да е причината. Азъ, обаче, дължа да отбележа, и дълбоко съмъ убеденъ въ това, че ветеринаритѣ и агрономитѣ въ този споръ сѫ се движили само отъ желанието правилно да се разрешатъ въпроса, и ако въпросътъ не е добилъ своето правилно разрешение, голѣмъ грѣхъ иматъ и други, които не сѫ спомогнали за неговото разрешение досега. Азъ ще се постарая, доколкото позволяватъ силитѣ ми, да дамъ това разрешение на въпроса, като ще повикамъ на работа въ областта на скотовѣдството ония, които действително сѫ годни да работятъ въ тази областъ. Въ Германия въпросътъ е разрешенъ много просто: сѣния, които надържатъ специаленъ изпитъ за инспектори по скотовѣдството, тѣ получаватъ право да работятъ въ тази областъ. Значи и агрономитѣ и ветеринаритѣ получаватъ това право, стига да иматъ достатъчно солидни познания въ тази областъ, за да могатъ да работятъ въ нея за подобренето на скотовѣдството. По главната причина не е въ тѣхната борба. Азъ бихъ казалъ, че липсата на една строго очертана програма за подобрене на скотовѣдството е причината да не се получатъ добри резултати. Пинапо е твърде случайно, работено е твърде случайно, доставянъ е добитъкъ и този добитъкъ е раздаванъ на населението свършено случайно. Нѣкой не се е грижилъ за смѣбата на този добитъкъ и веледетвие на това сѫ получени твърде малко резултати. Като изключите коневѣдството и свиневѣдството, дето нѣшо е направено, въ другитѣ клонове е направено твърде малко или почти нищо. Предстои на мене и на всички сѣия, които ще дой-

датъ следъ мене въ това Министерство на земледѣлието, да работятъ особено много за повдигане на скотовѣдството, защото не може да има едно добро земледѣлие безъ едно добро скотовѣдство. Тѣзи два клона на селското стопанство сѫ неразривно свързани и трѣбва еднакво да се работи за засилване и на земледѣлието и на скотовѣдството.

Две думи по Върховния ветеринаренъ съветъ. Върховниятъ ветеринаренъ съветъ по досегашния законъ ималъ единъ малко по-другъ съставъ. На Върховния ветеринаренъ съветъ се възлагатъ едни специални задачи, които сѫ отъ компетенцията само на ветеринарния лѣкаръ. Действително има санитарно-ветеринарни административни задачи, които Върховниятъ ветеринаренъ съветъ има да разрешава, но тѣ сѫ пакъ задачи, които могатъ да се решаватъ само отъ компетенцията на ветеринарния лѣкаръ. Както въ Върховния медицински съветъ не се допускатъ други освенъ лѣкари и въпроситѣ за запазване на народното здраве се разрешаватъ отъ Върховния медицински съветъ, сѣщо и Върховниятъ ветеринаренъ съветъ само има компетенцията да разрешава голѣмитѣ въпроси на ветеринарната служба. И азъ като министъръ на земледѣлието, имайки правото да предприемамъ въпроси този съветъ, мога да ви кажа, че много отъ въпроситѣ, които се разрешаватъ тамъ, сѫ само отъ компетенцията на специалности. Може фелдшерътъ да допринесе нѣщо съ известни практически указания и съвети, но не мога да се съглася по никакъвъ начинъ, че фелдшерътъ, може да бѣде компетентенъ да дава указания какъ трѣбва да се боримъ съ една или съ друга болестъ. Той може да допринесе, но да решава — по никакъвъ начинъ не мога да се съглася.

Г. Данаиловъ (д. ст.): Да се викатъ като експерти.

Министъръ Я. Молловъ: То е другъ въпросъ. Като експерти могатъ да участвуватъ съ съвѣщателенъ гласъ. Две думи за фелдшерския въпросъ въобще. Фелдшерскиятъ въпросъ се повдига и отъ медицинскитѣ лѣкари и отъ ветеринарнитѣ лѣкари. Никѣде въ свѣтъ, освенъ въ Русия нѣма ветеринарни фелдшерски училище. Този въпросъ е ликвидиралъ навѣкъ; не знамъ дали досега и въ болшевишка Русия този въпросъ не е ликвидиралъ.

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст.): Ликвидиралъ е вече.

Министъръ Я. Молловъ: Никѣде законопроектътъ не предвижда закриването на ветеринарни фелдшерски участъци. Днесъ по бюджета ние имаме 300 мѣста за ветеринарни фелдшери, а имаме заети отъ ветеринарни фелдшери само 245 мѣста. Значи свободни ветеринарни фелдшерски мѣста има 55. Тѣй че и да се прокара този законъ на никого нѣма да се отнеме мѣстото. Въпросътъ е, обаче, за бъдещето. Желателно е, колкото се може, свободнитѣ ветеринарни участъци въ България да се заематъ отъ ветеринарни лѣкари. И колкото и да съмъ съгласенъ, че ветеринарнитѣ фелдшери допринася твърде много за лѣкуването на добитъка, азъ не мога да се съглася нито съ това, че единъ медицински фелдшеръ може да бѣде по-добъръ отъ единъ лѣкаръ, когато трѣбва да лѣкува, нито пъкъ мога да се съглася, че единъ ветеринаренъ фелдшеръ може да има по-голяма компетенция отъ единъ ветеринаренъ лѣкаръ. Може да има дългогодишенъ опитъ, съгласенъ съмъ, но единъ ветеринаренъ фелдшеръ да седи на висотата на науката — а днесъ може да се лѣкува само съ наука — не мога по никои начинъ да се съглася. Въпросътъ не е за днешното състояние, въпросътъ е за бъдещето. Законопроектътъ запазва всички мѣста на фелдшеритѣ, обаче касае се за бъдещето. И държавната политика въ това отношение трѣбва да бѣде насочена не къмъ демагогия, а да създаде условия да се подготвятъ колкото се може повече ветеринарни лѣкари и всички ветеринарни фелдшерски участъци да се заематъ отъ ветеринарни лѣкари.

По въпроса за царвулитѣ. Г. Данаиловъ си позволи само отъ демагогски съображения да направи една дребна бележка. Дължа да отбележа, че кожитѣ отъ добитъка разнасятъ маса болести. Съ законопроекта се иска да се употребява само шавския царвуль, който е обработенъ, за да не разнася болеститѣ, а суровиятъ да се изхвърли. Това разбира се нѣма да стане извединажъ, но едно такова положение въ закона може би ще накара хората да отидатъ да търсятъ единъ по-добре обработенъ царвуль, който все таки ще носи тѣхното здраве и нѣма да разнася болести.

По въпросът, който повдигна г. Купчев: докато трябва да се простре намъсата на медицинските лѣкари въ контролата на съестнитѣ продукти отъ животински произходъ? Ние имаме единъ законъ за контролата на съестнитѣ продукти отъ животински произходъ, прокаранъ въ 1922 г. Право или криво, този законъ е гласуванъ и контролтѣт, надзорѣт върху съестнитѣ продукти отъ животински произходъ е възложенъ на ветеринарнитѣ лѣкари. Азъ поискахъ отъ моитѣ чиновници въ надлежното отдѣление при министерството да ми дадатъ сведения каде какъ е уреденъ този въпросъ. Оказа се, че въ Германия съ законъ отъ 1900 г., възлѣзълъ въ сила отъ 1903 г., контролтѣт върху съестнитѣ продукти отъ животински произходъ е възложенъ на ветеринарнитѣ лѣкари; въ Франция съ законъ отъ 1909 г. контролтѣт на кланицитѣ и контролтѣт на съестнитѣ продукти отъ животински произходъ е възложенъ сѣщо на ветеринарнитѣ лѣкари; въ Холандия законѣт за контрола на съестнитѣ продукти отъ животински произходъ е отъ 1920 г. и той възлага този контролъ на ветеринарнитѣ лѣкари; въ Швейцария съ законъ отъ 1917 г. и споредъ правилника за приложението му отъ 30 августъ 1920 г. контролтѣт върху съестнитѣ продукти отъ животински произходъ се възлага на ветеринарнитѣ лѣкари; въ Италия съ законъ отъ 1912 г. този контролъ се възлага сѣщо на ветеринарнитѣ лѣкари; въ Ромъния съ законъ отъ 1921 г. се постановява сѣщото; и най-сетне, въ Съединенитѣ щати съ законъ отъ 1884 г. се постановява сѣщото. Какво точно съдържа тѣзи закони, азъ не мога да ви кажа сега, но азъ пожелахъ да ми се направи тая справка, за да мога да дамъ по-пълно освѣтление на народното представителство. Докато трябва да отиде намъсата на ветеринарния лѣкаръ въ борбата съ эпизоотитѣ, съ болеститѣ на добитъка, въ надзора върху кланицитѣ, върху производството на хранителни продукти отъ животински произходъ, и отъ каде тази работа трябва да се поеме отъ медицинскитѣ лѣкари, е единъ въпросъ, съ който комисията ще има да се занимае и има да реши. По мое разбирање и единѣт, и другитѣ ще се мѣсятъ — не могатъ да не се мѣсятъ — но това е работа на комисията да пренесе докъде трябва да отиватъ ветеринарнитѣ лѣкари въ своята контрола и откъде тази контрола трябва да се поеме отъ медицинскитѣ лѣкари. Когато медицинскитѣ лѣкари констатира, че известна продуктъ е разваленъ и е допринесълъ за разпространението на нѣкоя болестъ — г. Купчевъ искаше да каже, че това не е умѣстно, а азъ смѣтамъ, че е твърде умѣстно — той трябва да съобщи на ветеринарния лѣкаръ това, за да се узнае отъ каде е полученъ тоя продуктъ и да се прослѣди отъ каде иде тая болестъ и какви пакости тя е нанесла. Това постановление на законопроекта е твърде умѣстно и твърде целесъобразно.

По въпроса, който повдигна г. Тарашмановъ, имамъ да кажа, че законопроекта урежда безплатна медицинска помощъ за бедното население: той предвижда и безплатни лѣкарства за беднитѣ; той предвижда такъ само за състоятелнитѣ. Тѣй че приказкитѣ на г. Тарашмановъ бѣха много излишни — съ тѣхъ се прави само една дребна партизанска политика.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Това е за пръвъ път!

Д-ръ Н. Кормановъ (д. ст): Той е събркалъ!

Микистъръ Я. Молловъ: Пита се: кой е изработилъ законопроекта? Не знамъ дали моятъ предшественикъ г. Оббовъ е работилъ такъвъ законопроектъ. Азъ знамъ, че откакто съмъ поелъ това министерство, една отъ моитѣ задачи бѣше да назнача комисия, която да изработи този законопроектъ; свикахъ и всички ветеринарни лѣкари и Върховния ветеринаренъ съветъ, за да се произнесатъ доколко изработениятъ проектъ отъ ветеринарното отдѣление при мое министерство е целесъобразенъ и какъ

трябва да се поправи той, за да имаме действително единъ добъръ законъ за санитарно-ветеринарната служба у насъ.

Нѣма какво да се простирамъ повече. Това, което казахъ, мисля, че е достатъчно, за да може да се съгласите да гласувате законопроекта по принципѣт, като ви заявявамъ, че всѣко едно полезно мѣропритие, което ще бѣде посочено въ комисията, ще го приема, стига то да бѣде достатъчно добре мотивирано и да изхожда изключително отъ общитѣ интереси на страната.

Азъ ви моля да гласувате законопроекта по принципѣт и да го пратимъ въ комисията. (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Г. г. народни представители! Ще гласуваме. Когато отъ васъ приематъ на първо четене законопроекта за санитарно-ветеринарната служба тѣй, както се докладва, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събраието приема.

Премаивамъ къмъ следующата точка отъ дневния редъ — първо четене законопроекта за практическо рибарско училище. По него сѣ записани да говорятъ двама народни представители — г. г. Ради Василевъ и Петъръ Алековъ. Сега тѣ отсъствуватъ, но азъ говорихъ съ тѣхъ и тѣ се съгласиха да взематъ думата при второто четене на законопроекта, когато се разисква по чл. 1, за да можемъ сега да спечелимъ време и да се изпрати законопроектѣт въ комисията. Когато се разглежда законопроектѣт на второ четене, азъ ще имъ дамъ думата.

Г. г. народни представители! Пожело законопроектѣт е доста дългъ, моля да се съгласите да се прочетатъ само мотивитѣ, и първиятъ и последниятѣ членове. Когато отъ васъ сѣ съгласни съ това предложение, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събраието приема.

Моля секретаря г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ да го прочете.

Секретаръ д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. ст): (Прочита мотивитѣ и първия и последния членове отъ законопроекта — жж. предложение № 19, Т. I)

Председателствуващъ д-ръ Б. Вазовъ: Ще гласуваме. Когато отъ васъ, г. г. народни представители, приематъ по начало законопроекта за практическо рибарско училище, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събраието приема.

Ще пристъпимъ къмъ опредѣляне дневния редъ за понедѣлникъ следъ обѣдъ. Моля ви да приемете следния дневенъ редъ:

1. Трето четене законопроекта за отмиѣнение закона за допитване до народа за виновността на министритѣ отъ кабинета Иванъ Ев. Гешовъ и др.;

2. Първо четене законопроекта за пазѣенне и допълнение на закона за ипотечния кредитъ при Българската народна банка;

3. Второ четене законопроекта за Българската народна банка;

4. Първо четене на законопроекта за търговията съ външни платежни средства (дѣвизи и банкноти);

5. Одобрение предложението за освобождаване отъ мито и отъ всѣкакви други налози, такси и бери внесени отъ Българското параходно дружество въ Варна, парходи: „Борисъ“, „България“, „Варна“, „София“, „Кирилъ“ и „Царъ Фердинандъ“, и

6. Одобрение предложението за одобрение сключената между царство България и република Австрия конвенция и пр.

Когато отъ васъ приематъ този дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събраието приема.

Затварямъ заседанието.

(Затворено въ 19 ч. 55 м.)

Подпредседателъ: **Д-ръ Б. ВАЗОВЪ**

Секретаръ: **Д-ръ Н. ЧИРПАНЛИЕВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ.**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпуски , разрешени на народните представители: Петър Пенчевъ, Цанко Деликовевъ, Мелчо Диляновъ, Господинъ Терзиевъ, Иванъ Тодоровъ, Стоянъ Костурковъ, Никола Алексиевъ и Хараламби Стояновъ	875	ише на закона за съдене и наказание виновниците за народната катастрофа (брой 256 отъ 15 февруарий 1923 г. „Държавенъ вестникъ“). (Второ четене)	876
Предложение за одобряване международната конвенция за преследване разпространението и търговията съ безправствени издания, приета на 12 септемврий 1923 г. въ Женева отъ Международната конференция (Съобщение)	875	3. За санитарно-ветеринарната служба (Първо четене—продълженне разискванията и приемане). 895	
Законопроекти:		4. За практическо рибарско училище (Първо четене)	900
1. За давностния срокъ на държавните съровищни бонове (Съобщение)	875	Министъръ въ оставка. Указъ № 5 отъ 20 февруарий н. г. за приемане оставката на министра на земледелието, пошитъ и телеграфитъ Д. Казасовъ и възлагане управлението на същото министерство на министра на земледелието и държавните имоти Янаки Молловъ (Прочитане отъ министра на външните работи и на изповѣданията Х. Калфовъ) 875	
2. За отмѣнение закона за допитване до народа за виновността на министритъ отъ кабинета Иванъ Ев. Гешовъ (16 мартъ 1911 до 1 юний 1913 г.), д-ръ Ст. Даневъ (1 юний 1913 г. до 4 юний 1913 г.) и Александъръ Малшиновъ (отъ 21 юний 1918 до 18 октомврий 1918 г.) за обявенетъ и водени войни и за последвалитъ ги катастрофи презъ 1911—1913 г. и 1918 г. брой 160 отъ 17 октомврий 1922 г. на „Държавенъ вестникъ“), и закона за измѣнение и допъл-		Избори-провърка. Докладване и утвърждение изборитъ, произведени въ избирателнитъ околии:	
		1) Орѣховската	894
		2) Видинската	894
		3) Бургаската	894
		4) Панагюрската	895
		Дневенъ редъ за следующото заседание	900